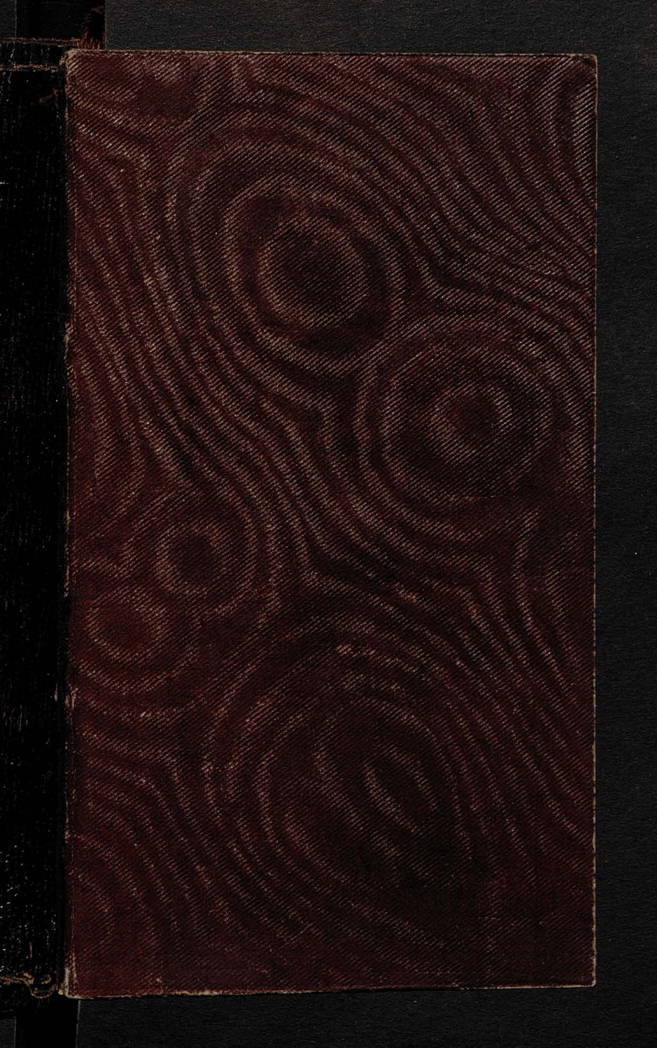
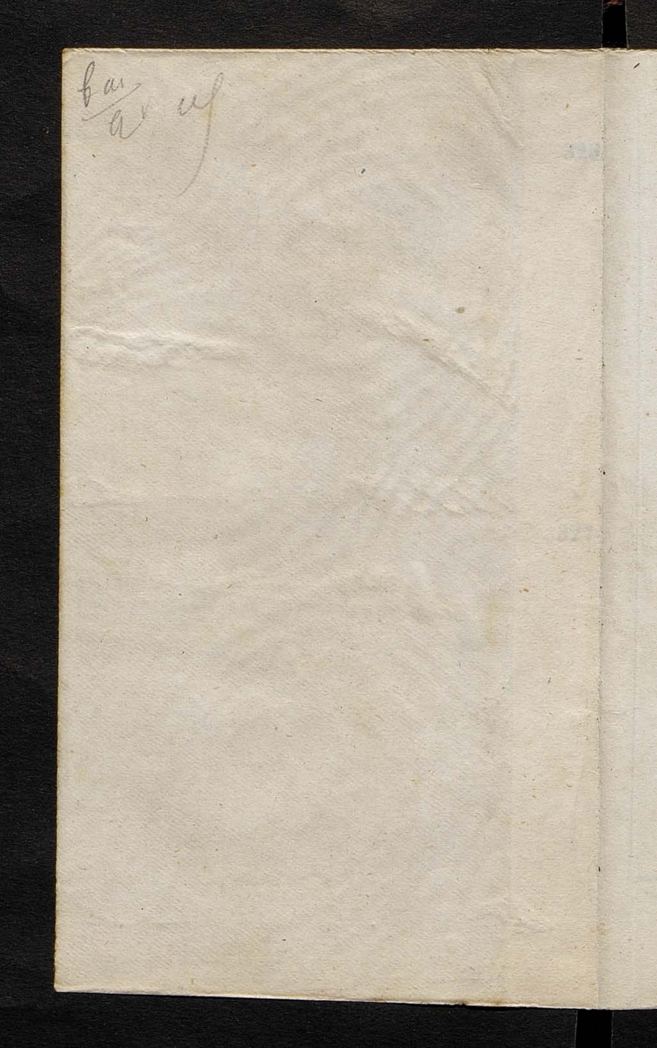
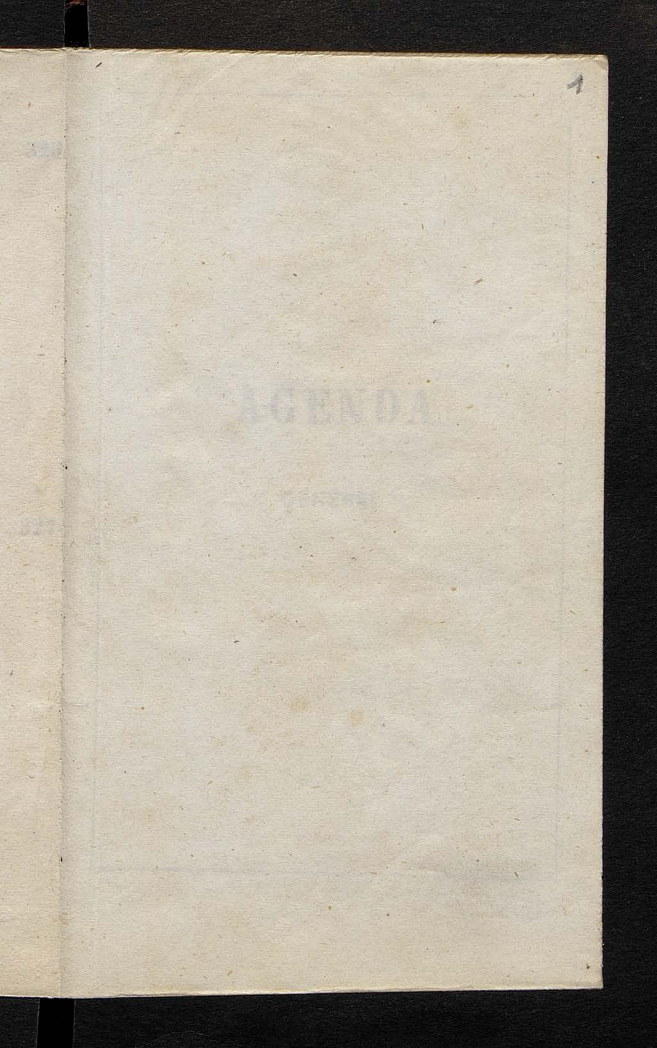

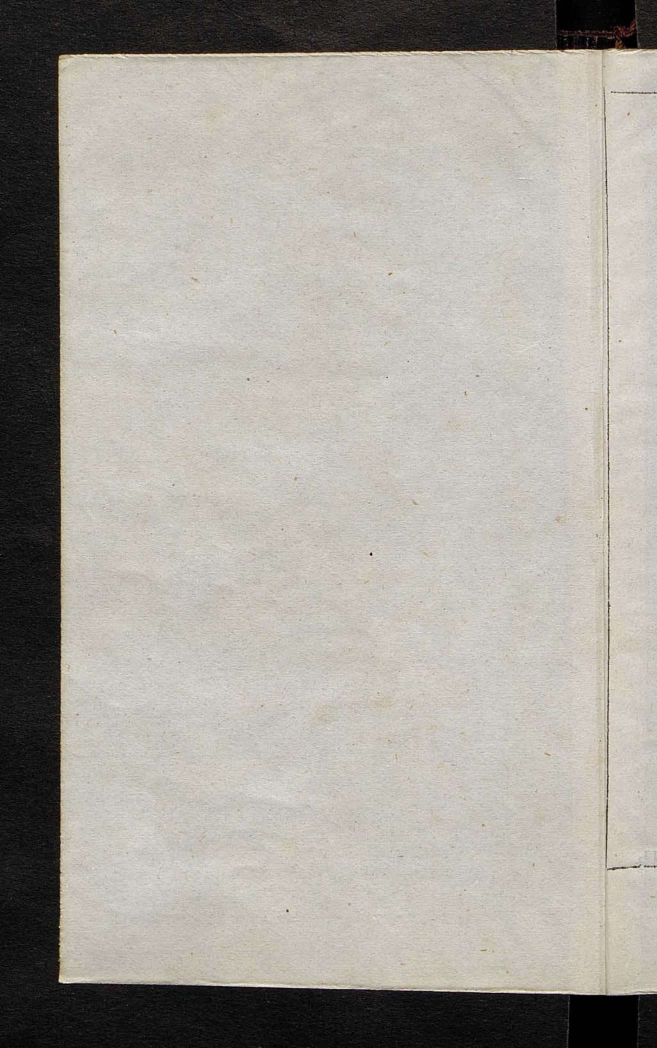
1859
Notatki Ojca
1859.
T. 8

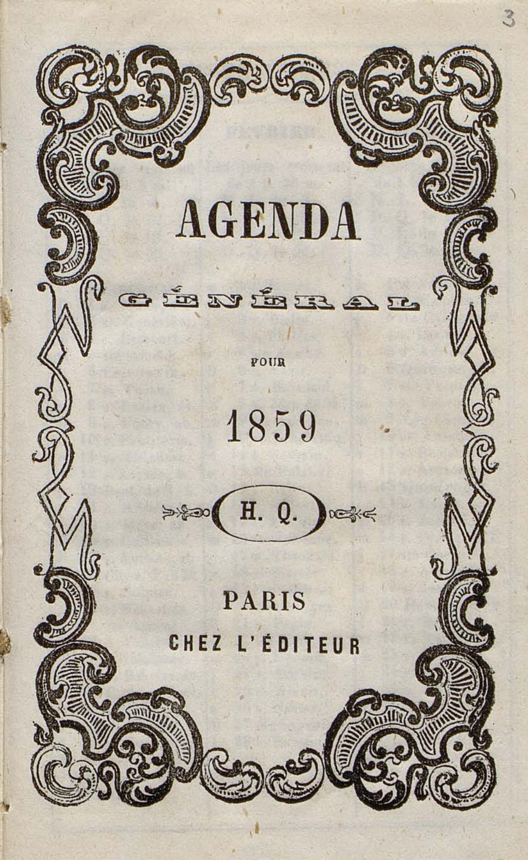

AGENDA

GÉNÉRAL

PARIS. — IMPRIMÉ CHEZ BONAVENTURE ET DUCESSOIS,
55, QUAI DES AUGUSTINS.

AGENDA

GÉNÉRAL

POUR

1859

H. Q.

PARIS
CHEZ L'ÉDITEUR

PREMIER TRIMESTRE.

JANVIER 1859.		FÉVRIER.		MARS.	
Les jours croissent de 1 h. 5 m.		Les jours croissent de 1 h. 36 m.		Les jours croissent de 1 h. 52 m.	
N. L. le 4.		N. L. le 3.		N. L. le 4.	
P. Q. le 12.		P. Q le 10.		P. Q. le 12.	
P. L. le 18.		P. L. le 17.		P. L. le 18.	
D. Q. le 25.		D. Q. le 24.		D. Q. le 26.	
s	1 CIRCONCIS.	m	1 s. Ignace.	m	1 s. Aubin.
D	2 s. Basile, év.	m	2 PURIFICAT.	m	2 s. Simplice.
l	3 ste Geneviève.	j	3 s. Blaise.	j	3 ste Cunégonde
m	4 s. Rigobert.	v	4 s. Philéas.	v	4 s. Casimir.
m	5 ste Amélie.	s	5 ste Agathe.	s	5 s. Adrien.
j	6 EPIPHANIE.	D	6 s. Vaast.	D	6 *Quinquagés.*
v	7 s. Théau.	l	7 s. Romuald.	l	7 ste Perpétue.
s	8 s. Lucien, év.	m	8 s. Jean de M.	m	8 s. Ponce.
D	9 s. Furcy, ab.	m	9 ste Apolline.	m	9 *Les Cendres*
l	10 s. Paul, erm.	j	10 ste Scholastiq.	j	10 ste Anastasie.
m	11 s. Théodose.	v	11 s. Séverin.	v	11 s. Blanchard.
m	12 s. Arcade, m.	s	12 ste Eulalie.	s	12 s. Arcade.
j	13 Bapt. de N. S.	D	13 s. Lezin.	D	13 *Quadragés.*
v	14 s. Hilaire, év.	l	14 s. Valentin.	l	14 s. Lubin.
s	15 s. Maur, ab.	m	15 s. Faustin.	m	15 s. Zacharie.
D	16 s. Guillaume.	m	16 ste Julienne.	m	16 s. Cyriaq. 4 T
l	17 s. Antoine, ab	j	17 s Théodule.	j	17 ste Gertrude.
m	18 Ch. s. P. à R.	v	18 s. Siméon.	v	18 s. Alexandre.
m	19 s. Sulpice.	s	19 s. Boniface.	s	19 s. Joseph.
j	20 s. Sébastien.	D	20 *Septuagés.*	D	20 *Reminiscere*
v	21 ste Agnès.	l	21 s. Pepin.	l	21 s. Benoît.
s	22 s. Vincent.	m	22 ste Antigone.	m	22 s. Emile.
D	23 s. Ildefonse.	m	23 s. Mérault.	m	23 s. Victorien.
l	24 s. Babylas, év.	j	24 s. Mathias.	j	24 s. Simon.
m	25 C. de s. Paul.	v	25 s. Alexis.	v	25 ANNONCIAT.
m	26 ste Paule.	s	26 s. Nestor.	s	26 s. Ludger.
j	27 s. Julien.	D	27 *Sexagésime.*	D	27 *Oculi.*
v	28 s. Charlemagn.	l	28 s. Romain.	l	28 s. Gontrand.
s	29 s. Franç. de S.			m	29 s. Eustase.
D	30 ste Bathilde.	Epacte.	XXVI.	m	30 s. Rieul.
l	31 s. Marcel.	Lettre Dom.	B.	j	31 ste Balbine.

DEUXIÈME TRIMESTRE.

AVRIL.		MAI.		JUIN.	
Les jours croissent de 1 h. 43 m.		Les jours croissent de 1 h. 19 m.		Les jours croissent de 18 m.	
N. L. le 3.		N. L. le 2.		N. L. le 1.	
P. Q. le 10.		P. Q. le 9.		P. Q. le 7.	
P. L. le 17.		P. L. le 16.		P. L. le 15.	
D. Q. le 25.		D. Q. le 24.		D. Q. le 23.	
				N. L. le 30.	
v	1 s. Hugues.	D	1 *Quasimodo.*	m	1 s. Pamphile.
s	2 s. Franç. de P	l	2 s. Athanase.	j	2 **Ascension.**
D	3 *Lœtare.*	m	3 Inv. de ste Cr.	v	3 ste Clotilde.
l	4 s. Isidore.	m	4 ste Monique.	s	4 s. Quirin.
m	5 s. Ambroise.	j	5 C. de s. Aug.	D	5 s. Boniface.
m	6 s. Prudent.	v	6 s. Jean P. L.	l	6 s. Claude.
j	7 s. Clotaire.	s	7 s. Stanislas.	m	7 s. Robert.
v	8 s. Albert.	D	8 s. Désiré.	m	8 s. Médard.
s	9 ste Marie Eg.	l	9 s. Grégoire.	j	9 Oct. Asc.
D	10 La Passion.	m	10 s. Gordien.	v	10 s. Landry.
l	11 s. Léon.	m	11 s. Mamert.	s	11 s. Barnabé.
m	12 s. Jules.	j	12 ste Flavie.	D	12 PENTECOTE
m	13 s. Marcellin.	v	13 s. Servais.	l	13 s. Ant. de P.
j	14 s. Tiburce.	s	14 s. Pacôme.	m	14 s. Rufin.
v	15 s. Fructueux.	D	15 s. Isidore.	m	15 s. Faustin. 4 T
s	16 s. Paterne.	l	16 s. Honoré.	j	16 s. Fargeau.
D	17 *Rameaux.*	m	17 s. Pascal.	v	17 s. Avit, abbé.
l	18 s. Parfait.	m	18 s. Venance.	s	18 ste Marine.
m	19 s. Timon.	j	19 s. Yves.	D	19 *La Trinité.*
m	20 s. Théotime.	v	20 s. Bernardin.	l	20 s. Silvère.
j	21 s. Anselme.	s	21 s. Hospice.	m	21 s. Leufroi, ab.
v	22 *Vend.-saint*	D	22 ste Julie.	m	22 s. Paulin.
s	23 s. Georges.	l	23 s. Didier.	j	23 Fête-Dieu.
D	24 PAQUES.	m	24 s. Donatien.	v	24 s. *J.-Bapt.*
l	25 s. Marc, *abst.*	m	25 s. Urbain.	s	25 s. Prosper.
m	26 s. Clet.	j	26 s. Adolphe.	D	26 s. Babolein.
m	27 s. Polycarpe.	v	27 s. Hildevert.	l	27 s. Crescent.
j	28 S. Vital.	s	28 s. Germain.	m	28 s. Irénée.
v	29 s. Robert, ab.	D	29 s. Maximin.	m	29 ss. *P. et Paul*
s	30 s. Eutrope.	l	30 *Rogations.*	j	30 *Oct. F-Dieu*
		m	31 ste Pétronille.		

TROISIÈME TRIMESTRE.

JUILLET.		AOUT.		SEPTEMBRE.	
Les jours décroissent de 39 m.		Les jours décroissent de 1 h. 49 m.		Les jours décroissent de 1 h. 47 m.	
P. Q. le 7.		P. Q. le 5.		P. Q. le 4.	
P. L. le 15.		P. L. le 13.		P. L. le 12.	
D. Q. le 23.		D. Q. le 21.		D. Q. le 19.	
N. L. le 29.		N. L. le 28.		N. L. le 26.	
v	1 ste Eléonore.	l	1 ste Sophie.	j	1 s. Leu, s. Gilles
s	2 Visit. de la V.	m	2 s. Etienne, p.	v	2 s. Lazare.
D	3 s. Thierry.	m	3 Inv. s. Etienne.	s	3 s. Grégoire. p.
l	4 Transl. s. Mar	j	4 s. Dominique.	D	4 ste Rosalie.
m	5 ste Zoé, mart.	v	5 s. Yon, mart.	l	5 s. Bertin, ab.
m	6 s. Tranquillin	s	6 Trans. de N. S.	m	6 s. Onésipe.
j	7 ste Aubierge.	D	7 s. Gaëtan.	m	7 s. Cloud.
v	8 s. Procope.	l	8 s. Justin, m.	j	8 NAT. DE LA V.
s	9 s. Cyrille, év.	m	9 s. Amour.	v	9 s. Omer, évêq
D	10 ste Félicité.	m	10 s. Laurent, m.	s	10 ste Pulchérie.
l	11 Tr. s. Benoît	j	11 ste Suzanne.	D	11 s. Hyacinthe.
m	12 s. Gualbert.	v	12 ste Claire.	l	12 s. Raphaël.
m	13 s. Eugène.	s	13 s. Hippolyte.	m	13 s. Maurille.
j	14 s. Bonaventure	D	14 s. Eusèbe. v. J.	m	14 Exal. ste Croix
v	15 s. Henri, emp.	l	15 ASSOMPT.	j	15 s. Nicomèd.
s	16 s. Eustate, év.	m	16 s. Roch.	v	16 ste Eugénie.
D	17 s. Alexis.	m	17 s. Mammès.	s	17 s. Lambert.
l	18 s. Thomas d'A	j	18 ste Hélène.	D	18 s. Jean Chrys.
m	19 s. Vinc. de P.	v	19 s. Louis, év.	l	19 s. Janvier.
m	20 ste Marguerite	s	20 s. Bernard, ab	m	20 s. Eustache.
j	21 s. Victor, mar.	D	21 s. Privat, év.	m	21 s. Mathieu. 4T
v	22 ste Madeleine.	l	22 s. Symphor.	j	22 s. Maurice.
s	23 s. Apollinaire.	m	23 s. Sidoine, év.	v	23 ste Thècle, v.
D	24 *Jours canic.*	m	24 s. Barthélemi.	s	24 s. Andoche.
l	25 s. Jacq. le Maj.	j	25 s. Louis, roi.	D	25 s. Firmin, év.
m	26 s. Marcel.	v	26 Fin des *J. ca.*	l	26 ste Justine, v.
m	27 s. Pantaléon.	s	27 s. Césaire, év.	m	27 s. Côm, s. Dam.
j	28 ste Anne.	D	28 s. Augustin.	m	28 s. Céran, év.
v	29 ste Marthe.	l	29 s. Médéric.	j	29 s. Michel, arc.
s	30 s. Abdon.	m	30 s. Fiacre.	v	30 s. Jérôme.
D	31 s. Germ. l'A.	m	31 ste Isabelle.		

QUATRIÈME TRIMESTRE.

OCTOBRE.

Les jours décroissent
1 de 21 m.
P. Q. le 3.
N. L. le 12.
P. L. le 19.
D. Q. le 26.

s	1	s. Remi, évêq.
D	2	ss. Anges G.
l	3	s. Cyprien.
m	4	s. Franç. d'As.
m	5	ste Aure, vierg.
j	6	s. Bruno.
v	7	s. Serge et s. B
s	8	ste Brigitte.
D	9	s. *Denis*, év.
l	10	s. Paulin.
m	11	s. Gomer.
m	12	s. Wilfrid, év.
j	13	s. Gérand, c.
v	14	s. Calixte, pap.
s	15	ste Thérèse.
D	16	s. Gal, abbé.
l	17	s. Cerbonnet.
m	18	s. Luc, évang.
m	19	s. Savinien.
j	20	s. Caprais.
v	21	ste Ursule, v.
s	22	s. Mellon.
D	23	s. Hilarion.
l	24	s. Magloire.
m	25	s. Crép., s. Cr.
m	26	s. Rustique
j	27	s. Frumence.
v	28	s. Simon, s. J.
s	29	s. Faron, év.
D	30	s. Lucain, m
l	31	s. Quentin. v. j

NOVEMBRE.

Les jours décroissent
de 1 h. 29 m.
P. Q. le 2.
P. L. le 10.
D. Q. le 17.
N. L. le 24.

m	1	La Toussaint
m	2	Les Trépassés
j	3	s. Marcel, év.
v	4	s. C. Borromée
s	5	s. Zacharie.
D	6	s. Léonard.
l	7	s. Florent.
m	8	stes Reliques.
m	9	s. Mathurin.
j	10	s. Juste.
v	11	s. Martin, év.
s	12	s. René, évêq.
D	13	s. Brice, évêq.
l	14	s. Bertrand.
m	15	s. Eugène, m.
m	16	s. Eucher.
j	17	s. Agnan, év.
v	18	ste Aude, v.
s	19	ste Elisabeth.
D	20	Prés. de la V.
l	21	s. Edmond, roi
m	22	ste Cécile.
m	23	s. Clément.
j	24	ste Flore.
v	25	ste Catherine.
s	26	ste Gen. des A.
D	27	Avent.
l	28	s. Maxime.
m	29	s. Saturnin.
m	30	s. André.

DÉCEMBRE.

Les jours décroissent
de 1 h. 39 m.
P. Q. le 2.
P. L. le 10.
D. Q. le 10.
N. L. le 24.

j	1	s. Eloi, évêq.
v	2	s. Fulgence.
s	3	s. Anème.
D	4	ste Barbe.
l	5	s. Sabas, abb.
m	6	s. Nicolas.
m	7	ste Fare, vier.
j	8	Conception.
v	9	ste Gorgonie.
s	10	ste Valère, v.
D	11	s. Daniel.
l	12	s. Damase.
m	13	ste Luce, v. m.
m	14	s. Nicaise. 4 T
j	15	s. Edme.
v	16	ste Adélaïde.
s	17	ste Olympiade
D	18	s. Gatien.
l	19	s. Timothée.
m	20	ste Philog.
m	21	s. Thomas, ap.
j	22	s. Honorat.
v	23	ste Victoire.
s	24	s. Delphin. v. j.
D	25	NOEL.
l	26	s. *Etienne*, m.
m	27	s. *Jean, ap. év*
m	28	ss. Innocents.
j	29	s. Thom. de C
v	30	ste Colombe.
s	31	s. Sylvestre.

PREMIER

TRIMESTRE

1859

Janvier 1859.

1. SAMEDI. Circoncision. 1—364

✝ Msza ranna z Marjanną. Fortuna w gościnie u nas aż do południa. — Obiegłem z Marjanną i Karoliną po znajomych winszując nowego Roku. Wróciliśmy ku wieczorowi. Dzień jasny z przymrozkiem. Od nikogo z kochanych powinszowań — pełno biletów z Paryża. Na obiedzie stary Józef, żona, jej dzieci. ✝✝✝ ———

2. DIMANCHE. St Basile, évêque. 2—363

✝ Z Marjanną na Mszy ś. Cały ranek przeglądałem Czas Krakowski. Na nieszporach z Marjanną. Na obiedzie tylko domowi. Listek od Kaplińskiego.

3. LUNDI. Ste Geneviève. 3—362

✝ O 7mej rano na Mszy i Karolek ze mną, bo to imieniny matki jego chrzestnej. Odprowadziłam czterech małych chłopców do p. Hiemsa. Robiłam rachunki z całego roku i przeraziłam się ogromem wydatków. Mój Boże, co my czynić będziemy dalej. A tu zima Kochanych niedoczucie chłodna. Coraz rzadsze listy i z Ukrainy, i z Krymu.

4. MARDI. St Rigobert. (N. L.) 4—361

Janvier

5. MERCREDI. Ste Amélie. 5—360

6. JEUDI. Epiphanie. 6—359

7. VENDREDI. St Théau. 7—358

8. SAMEDI. St Lucien, évêque. 8—357

9. DIMANCHE. St Furcy, abbé. 9—356

10. LUNDI. St Paul, ermite. 10—355

11. MARDI. St Théodose. 11—354

12. MERCREDI. St Arcadius. (P. Q.) 12—353

13. JEUDI. Baptême de N. S. 13—352

14. VENDREDI. St Hilaire. 14—351

15. SAMEDI. St Maur, ab. 15—350

16. DIMANCHE. St Guillaume. 16—349

17. LUNDI. St Antoine, abbé. 17—348

18. MARDI. Ch. s. P. à Rome. (P. L.) 18—347

19. MERCREDI. St Sulpice, év. 19—346

20. JEUDI. St Sébastien. 20—345

21. VENDREDI. Ste Agnès, v. m. 21—344

22. SAMEDI. St Vincent. 22—343

23. DIMANCHE. St Ildefonse. 23—342

24. LUNDI. St Babylas, évêque. 24—341

Janvier

25. MARDI. Conver. s.Paul. (D.Q.) 25—340

26. MERCREDI. Ste Paule. 26—339

27. JEUDI. St Julien. 27—338

28. VENDREDI. St Charlemagne. 28—337

Janvier

29. SAMEDI. St Franç. de S. 29—336

30. DIMANCHE. Ste Bathilde. 30—335

Cały miesiąc styczeń upłynął mi dość pomyślnie. Zdrowie służyło oprócz bolesnych czyraków, które kilka dni mnie trapiły. — Pracowałem trochę mniej niż zwyczajnie. Byłem raz w Paryżu ~~na~~ na rocznicy Szkoły Polskiej. Z Gosią we [illegible] odwiedzili w [illegible]. Kilku akademików kijowskich najmniej pobudziło i ~~[illegible]~~ Bobitko Górski, Bogdanowski, Nowicki, Orzechowski. Później wrócił emigrant pisarz demokratyczny Mikołajewski też Stefan Krasiński i Sągiel

Février

1. MARDI. S. Ignace. 32—333

2. MERCREDI. Purification. 33—332

3. JEUDI. St Blaise, év. (N. L.) 34—331

4. VENDREDI. St Philéas. 35—330

Février

5. SAMEDI. Ste Agathe. 36—329

6. DIMANCHE. St Vaast. 37—328

7. LUNDI. St Romuald. 38—327

8. MARDI. S. Jean de M. 39—326

Février

9. MERCREDI. Ste Appoline. 40—325

10. JEUDI. Ste Scolastique. (P. Q.) 41—324

11. VENDREDI. St Séverin, abbé. 42—323

12. SAMEDI. Ste Eulalie. 43—322

Février

13. DIMANCHE. St Lézin. 44—321

14. LUNDI. St Valentin. 45—320

✝ Na Mszy o 7ej z Józią. Modliłem się gorąco za dusze ś. rodziców i [illegible] i na intencyą ich komunikowałem. Dziś urodziny Antosi i moje, chociaż ja właściwie nie obchodzę na Matki Bożej Gromnicznej skończyłem 57 lat. — Zosia przed 9tą ruszyła do Paryża, po pieniądze [illegible] swego na drugi. Ja niedomagałem trochę z powodu nowego [illegible]. — Czytałem jednak dużo i napisałem dwa listy do Gustawa Olizara na Wołyniu i do Ignacego Sarneckiego w Paryżu które sam odniosłem na pocztę. — Na gazetach. — Na obiedzie u nas Topczewski. — Sam z dziećmi wieczór. Położyłem do łóżka czworo młodszych. Przed 9tą wróciła i Zosia z Paryża. Nowin mało. [illegible] przysłał mi Dziennik literacki Lwowski i Wiadomości polskich ostatnie numera — ☉

15. MARDI. St Faustin. 46—319

+ — Dużo czytałem dzienników krajowych. Dowiedziałem się mało bo wszystko czytałem — i siedzieć nie mogłem przy stoliku. — Koło 3ej zjawił się kochany i kochany Leon Kapliński. Przyjęliśmy go serdecznie. Zakłopotany on wielce ostatniemi swymi w Polskich wiadomościach z powodu cytowanej mowy Mirosławskiego w Przeglądzie. Wrotnowski, Ukraszko i Kalinka [illegible] za ostrą odpowiedzią — Kapliński dla dawnej zażyłości z Mirosławskim radby aby tą rzecz puścić płazem. Radziłem ażeby ~~[illegible]~~ [illegible] przyjaźni więcej niż jednego wzgląd miał na publiczne dobro. Po obiedzie odprowadziłem go [illegible] [illegible] drodze [illegible] [illegible] [illegible]

16. MERCREDI. Ste Julienne. 47—318

+ Czytałem dużo ale nie mogłem nic robić dla mego czytania bo nie mogłem usiąść. — Na obiedzie był u nas prof. Trzciński [illegible]

Février

17. JEUDI. St Théodule. (P. L.) 48—317

Cały dzień przeleżałem w łóżku co mi się niezdarzyło od wielu lat. — Czytałem potrochu w dziennikach krajowych. Przyszły do nas długie listy od Michaliny z mistycznemi pięknie. — Zasiadłem na obiad, ale ~~wydała~~ niepodobna mi było usiąść — a więc jadłem stojący się

18. VENDREDI. St Siméon, év. 49—316

Niemogłem wyjść do kościoła — i znowu cały dzień w domu. Wiatr jednak rozpędził się. Leżałem — a przed obiadem wyruszyłem do kapicy. — Wieczór swobodniej czytałem Żonie i Józefowi artykuły z Wiadomości Polskich — Wrotnowskiego o Metamorfozach Krasińskiego — i Kaplińskiego o W. Wielogłowskim i Grzegorowiczu — i t.p.

19. SAMEDI. St Boniface. 50—315

✝ Odprowadziłem [illegible] do [illegible] dzieci. Wziąłem na przeczyszczenie. Czytałem i napisałem długi list do Duchińskiego, z powodu książki jego o historyi polskiej. Posłałem mu anegdotę o [illegible] na poparcie idei jego o Fińskości Moskalów. — Wieczór Żonie i Józefowi czytałem niemal do połowy z Dziadów Mickiewicza części III. Przy pacierzu wspólnym pomodliliśmy się i za duszę Mickiewicza. Dziwna rzecz — nie wiedziałem tego — a był dziś dzień ś. Konrada według naszego Kalendarza. W nocy nie mogłem długo zasnąć. Różne motywa poetyczne snuły się po głowie [illegible]

20. DIMANCHE. Septuagésime. 51—314

✝ Na Mszy ś. z Marjanką i Józią. Dziś kommunikowałem na intencyę Adama Mickiewicza, z powodu wczorajszych wrażeń. — Z dziećmi w domu. Czytałem trochę — i wyprawiłem list do Duchińskiego w Paryżu. W dzień czytałem, to [illegible] dziatwę. — Przed obiadem nadjechał Gałęzowski — człowiek zbiedzony i wałęsający się po świecie. Widocznie Pan Bóg chce go ratować przez Michalinę — ale twardy — od roku mocuje się z sobą — i nie może się przełamać z niedowiarstwem(?) swojem. A miałby żonę, dobrą, świętą żonę na starość — nie mówiąc już nic, że młoda, rozumna, utalentowana i bogata. — Wieczór odprowadziłem go na drogę żelazną. Na obiedzie prawie nic jadł.

Février

21. LUNDI. St Pepin. 52—313

✠ Napisałem długi list do Iwanowskiego i oddałem na pocztę. Czytałem Revue des deux mondes. W gazetach. Wieczorem przejrzałem Czas i Słowo. Niema w nich nic dla uczucia, ni dla myśli.

22. MARDI. Ste Antigone. 53—312

✠ Wciąż od roku przeszło wstaję o 4tej prawie. Marjan chodzi o 5tej do p. Hezard. wyjąwszy niedzieli i czwartku. Dziś notowałem dużo – ale usposobienie jakieś cierpkie, smutne. Czytałem dużo.

Février

23. MERCREDI. St Mérault. 54—311

✠ Niemal cały dzień byłem pod wpływem jakiegoś wewnętrznego niepokoju. Niemoc, niesmak i zniechęcenie przeszkadzały mi do wszelkiej pracy. Czytałem jednak za długo w Revue des deux mondes. Wychodziłem na gazety. Wieczór było mi jakoś raźniej. —

Dziś Kazio skończył pięć lat. Na jego intencyę modliłem się i komunikowałem na rannej o 7mej mszy św. List od Mamci do Józefa i pieniądze. Mamcia jakoś rozjątrzona bardzo na politykę i na ludzi — co nie jest dobrze. Rzym powinien był coś lepszego jej nastręczyć.

24. JEUDI. St Mathias. (D. Q.) 55—310

✠ Od rana znacznie wypogodzony pierwsze trochę a raczej notowałem lżejsze myśli. Dzień prześliczny, jak wiosenny ciepły, jasny. Chodziłem po dzieci do p. Heimen. Po śniadaniu, nadszedł p. Dumont który nam ciekawe rzeczy opowiadał o rozmaitościach swojej młodości, dziś sławnych powszechnie, jako to o pp. Cousin który był za młodu praktykującym katolikiem — toż o x. Bautin, Michelet i Geruzez i Villemain etc. — Wyprowadzić musiałem szóścioro dzieci na przechadzkę do lasu aby wyzwolić na czas Józię, która była w gorącej rozmowie z ubogim młodym Anglikiem nawracającym się na katolicyzm. — Wychodziłem na gazety. — Po obiedzie byłem na posiedzeniu St Vincent de Paul. Wieczór czytałem jakiś czas i pomagałem w lekcyach Marjanowi. —

Février

25. VENDREDI. St Taraise. 56—309

✠ Rocznica bitwy Grochowskiej: Za dusze poległych tam rodaków modliłem się i polecałem Panu przy Kommunii — Modliłem się i żyjących jeszcze Wiarusów. — Napisałem długi list do Mamy w Rzymie — długi i serdeczny. — Na gazetach — itp.

26. SAMEDI. St Nestor. 57—308

✠ Wyprawiłem list do Mamy i jeszcze dopisałem parę stroniczek. Dzień prześliczny Józef z dziećmi na przechadzce. Zosia z p. Dolą w kościele, exercytuje się na organach. — Wróciła Zosia z ogromnym bólem głowy — i położyła się do łóżka. Wychodziłem na gazety itd.

27. DIMANCHE. *Sexagésime.* 58—307

✻ Józia i Dyzio, byli ze mną w kościele.
Marjan pójdzie na Sorbonę. Odwiedzi-
liśmy rodziny St Vincent de Paul. Ma-
ło czytałem bo rozmawiałem z dziećmi.
Wychodziłem na gazety. Potem z Mar-
janem, Dyziem i Karolem na Nieszpory.
pory. Wieczór jak zwyczajnie.
W Constitutionnelu wyczytałem o śmierci
Zygmunta Krasińskiego. Artysta wyższy; bo
poduszczony głównie arystokratycznem pochodzeniem i
zmartyo. Rozczuliłem się jednakże modlący-
pomodliłem się za ~~duszę~~ nieboszczyka. Krótkie
stosunki moje z nim w Rzymie; i raził mnie
swoją pańskością ale genialny człowiek, dobry Po-
lak i podobno nawrócony do prawowierności.
Żal się Boże, niszczejąc się nam Polakom w nie-
szczęściu wszelka znakomitość która nie gdzie
indziej świeci u nas.

28. LUNDI. St Romain. 59—306

✝ Cały dzień byłem zajęty przeglądaniem
i czytaniem rękopisów Felińskiego, które
mam zanieść do drukowania w Paryżu.
Wychodziłem na gazety.

Mars

1. MARDI. St Aubin. 60—305

✝ Jak wczoraj nad albumem [illegible] Hebrajskie

2. MERCREDI. St Simplice. 61—304

✠ Jak wczoraj aż do ukończenia roboty.

Podczas obiadu przyjechał [illegible] Dzie-[illegible], najstarszy [illegible] z Podola. Siedział do 9tej w nocy. Ciekawe szczegóły opowiadał o kraju a osobliwie o swojem wygnaniu do Wiatki, i t.p. Józef go odprowadzał, ale [illegible] się iż musiał zanocować w mieście. i t.p.

3 JEUDI. Ste Cunégonde. 62—303

[illegible] z Józefem do [illegible]. Jó=zef [illegible] a ja poje=chałem do [illegible]. Zastałem go przy stoliku piszącego list do [illegible]. Odczytał mi co napisał [illegible] modyfikacyi, która [illegible] przybyły podczas czytania. Po śniadaniu krótkim dla mnie tylko [illegible] na egzamin do [illegible] w Batignolles. Zastępował mnie [illegible] klasy. — Po [illegible] zastąpiłem do [illegible] i Ignacego. [illegible] go i tp. Zabiegłem do Gałęzy który [illegible] list [illegible] do [illegible] z którym [illegible]

4. VENDREDI. St Casimir. (N. L.) 63—302

[illegible] Na mszy i w kościele [illegible], komunikowałem na intencyą Polski Ojczyzny naszej. Po śniadaniu u pani [illegible] — potem [illegible] z listem Gałęzy do Doktora Calmet w Charenton. Stamtąd prosto do Batignolles na egzamin klas wyższych i [illegible]. Ogól=nie znaczny postęp w [illegible] pod nowym profesorem, którego od 1833 r. nie widziałem. [illegible] z Gałęzą starym i młodym i [illegible] do Kościoła [illegible] de l'Assomption [illegible] arcybiskupa [illegible] był [illegible] już [illegible] między panią [illegible] i Albertem [illegible]. Po [illegible] z nimi [illegible] do jego domu. Czytałem [illegible] Poświęciłem do Batignolles na egzamin. [illegible] blisko do 6[illegible]. Obiad jak wczoraj — ale dla [illegible] na [illegible] Rozmowa o artyku[illegible] i o [illegible]. Z Gałęzą u Dani=[illegible] Koło północy

Mars

5. SAMEDI. St Adrien. 64—301

Gawędziliśmy przy śniadaniu z [illegible]. Kurzy=
Tem sprowadził do Kraszewskiego. Ułożyliśmy
ostatecznie co do druku Kalendarza. Mówił
mi Królikow o malowaniu z Papieżem Starej
Kapitule u Bandry książkę do nabożeństwa po
angielsku dla nawracającego się Żyda w Fon
tainebleau. Pojechałem prosto na egzamina.
Zastałem Gałęzę i siedzieliśmy blisko do 3ciej
Koniec końców egzamina nie źle a polszczyzny
oprócz z Historyi i Jeografii. Wyrażenie Profesor
Bieliński przeważnie który dziś niepotrzebny mi
szczególnie. Przechodziliśmy z Gałęzą i wszyscy
razem rozeszliśmy się po wizytach. U Kaplińskiego
poznałem młodego Tarnowskiego z Dzikowa [illegible]
ty młodzieniec. Kapliński zaniepokojony więc po
[illegible] w redakcyi Wiadomości z powo=
du artykułu Klaczki i zdaje się że porzuci wkrót
Odwiedziliśmy potem Sarnowskich i Kraszewskiego
ale nie zastaliśmy. Przez nowe ulice i bulwar Se=
bastopolski jechaliśmy powoli na obiad. Domowi i Fon=
tanie po obiedzie z Fontaną do Fontainebleau

6. DIMANCHE. *Quinquagésime.* 65—300

† Zastałem chorego Karolka ale dzięki Bogu
dziś ma się lepiej. Zakrzątnąłem się w Ko
ściele. Dzień mój zaczął się czas cały
przy dzieciach a osobliwie przy Karolku
Zeszło z Fontaną. Dzień słoczny. Wieczór
Fontana odjechał. — Czytałem moje ga=
zety i dzienników krajowych.

Mars

7. LUNDI. Ste Perpétue. 66—299

✝ Cały dzień z dziećmi w domu. [illegible] Czytałem w miarę dzienników polskich itp.

8. MARDI. St Ponce. 67—298

✝ Wtorek zapustny — zgiełk i wrzawa dzietna w domu. Z resztą żadnych godów — jak w dzień powszednim. Czytałem trochę Barbarzy Odyzea i dzienniki Krajowe. Na przechadzce. Na gazetach itp.

Wieczór list od znanego Leona Kaplińskiego. Chce on, abym należał do jakiegoś triumwiratu rozjemców, obowiązanych [illegible] Kluczka wypełnienia jego z Sawą Mierosławskim. Cui bono! List grzeczny, ale nieda zakłopotanie spowodowane z powodu tej spornej sprawy Emigracyjnej. Odpiszę Kaplińskiemu jutro. — Przy żonie mieli i mitami spędziłem wieczór

Mars

9. MÉRCREDI. **Les Cendres.** 68—297

✝ Z Józefem i Józią na popielcu. Starsze
[illegible] nowi z p. Hirszem [illegible].
Daj Boże, dobrze przeżyć ten wielki post.
Odpisałem Kaplińskiemu serdecznie —
wymówiłem się poważnie od straży przy-
bocznej przy Klaczce. O tym ostatnim
wyraziłem się nieco z przekąsem. Bo
lekceważył mnie w artykułach a
po wydanym pogodzeniu się — uchybił
znowu. Był z Kaczyńskim w Fontainebleau
a nie był u mnie — po okazie życzliwości
mojej dla niej tak na obiedzie dla Kraszewskiego
także na pogrzebie (jak pamięć trzeba) Gajewskiego.

10. JEUDI. **Ste Anastasie.** 69—296

✝ Odprowadziłem wczorajszej dzieci do szkoły.
Odebraliśmy ciekawy list od poczciwego
Lizartowicza z Rzymu. Ciężko biedak
chorował — już się był wyspowiadał na
śmierć — aż nastąpiło przesilenie na lepsze.
Donosi nam obszernie i z wielką trafnością
sądu o Ludwiku Veuillot — który Watykan
i Dyżę opanował. Goszczą go, pieszczą
pochlebiają, potakują mu i t.p. W tę grę
tylko p. Veuillot. Nie zaprzeczam mu, ta-
lent to we Francyi pierwszorzędny —
ale charakterowi jego nikt nie ufa
słusznie to, czy niesłusznie. Nie znam
go osobiście — ale zapytam poczciwego
naszego p. Dumont — który był jego nau-
czycielem — i zna go na wylot. Na
gazetach

11. VENDREDI. St Blanchard. 70—295

✝ O 7mej na Mszy św. — Odprowadziłem dzieci do szkoły — a wracając wstąpiłem znowu do Kościoła — dla odbycia Stacji Męki Pańskiej. — W domu czytałem Revue des deux mondes. — Napisałem list do Faustyny serdeczny, ale zawierający reprimendy za jej waśń z Zosią. Udał mi się bardzo, według zdania Zosi. — Na gazetach. Potem rachunki z grosza swego i E.J. — Uporządkowałem papiery Helenuszka do przepisywania dla Żony, Józefa, Marjdzka i dla siebie. — Wieczór do późna czytałem a raczej przejrzałem dziesiątek numerów Univers-a. Nic znalazłem nic ważnego, ani słowa Ludwika Veuillot-a.

12. SAMEDI. St Arcade. (P. Q.) 71—294

✝ U spowiedzi. — Czytałem Revue des deux mondes. Wyprowadziłem Marjannę, Józię i Kazia do lasu na fiołki. Na gazetach i t.d.

Mars

13. DIMANCHE. *Quadragésime.* 72—293

✠ W gorączce dziatwy od rana do południa czyt. Rawa. Wyprowadziłem do boazu. Na gazetach. Marjanna na Katechizmie — a potem w Kościele. Tj... na nieszporach. Wieczór przy Żonie i z dziećmi —

14. LUNDI. St Lubin. 73—292

✠ Z konferencyą St Vincent de Paul na Mszy i o 8mej za dusze zmarłych członków — i w Komunii z odpustami. — Odprowadziłem dzieci do szkoły. — Odebrałem list od Królikowskiego z zawiadomieniem od ... w interesie Helbaniusza. Jaś Mościcki wydrukował w Dodatku do Czasu krytykę rozprawy Helbena o Marii; Helbaniusz ani ja nieczytaliśmy tej krytyki, a więc nie wiemy co odpowiadać na nią. W tym samym się odpisałem Królikowskiemu, żądając aby mi przysłał Dodatek do Czasu. — Żona pierwszy raz poszła do Pawlińskiej — też do Michaliny, Szwartowicza i rodziców. — Na gazetach. Wieczór przy Józi, która znowu dziś miała mocną gorączkę. i t.p.

Mars

15. MARDI. St Zacharie. 74—291

✝ Odprowadziłem dzieci do szkoły. Odebrałem
list od Leonarda Chodźki, zapraszający do
datku literackiego dla ociemniałego patrio-
ty i pisarza Tomaszewicza. Ma wyjść z dru=
ku na rzecz jego Pismo zbiorowe w Warsza=
wie, czy Wilnie. Oczywiście, że godzi się abym
coś dał. Przeglądałem moje dawne papiery. —
Zosia napisała dziś drugi i ładny list do Mi=
chaliny. Przypisałem się krótko ale serdecz=
nie. Wyprawiłem nareszcie i list mój
do Pawlinowej; Zosia załączyła swoją kartkę
ale dość chłodną. Na godzinach z Mar=
janem przy lekcjach. Codzień on ochot=
niejszy do pracy; za co niech będą dzięki
Bogu. — Józia w dzień była lepiej — ale ~~nie~~
w nocy znowu wróciła gorączka. Zdaje się
że to zwyczajna wiośnianna febra.

16. MERCREDI. St Cyriaque. *Q.T.* 75—290

✝ Wyprawiliśmy z Zosią listy do jej rodziców i
do siostry Teofilki — w których i ja przypi=
sałem się z winszowaniami imienin.
Napisałem potem list do Leonarda Chodź=
ki a Marjanek przepisał moje dwa [illegible]
dla Tomaszewicza: to jest Cantate
Domino canticum novum psalm Dawidowy
i o Gwiazdach do Adama Mickiewicza.
Zaniosłem sam list do Chodźki na pocztę.
Wstąpiłem na gazety. Wojna austryacka
zdaje się że nieuchronna. W świeżej Revue
des deux mondes, jest groźny artykuł oppo=
zycyjny p. Forcade, przeciw obecnemu stano=
wi Francyi. Oczywiście domaga się większej
wolności — i ma słuszność. Azaż tak potężny
naród jak Francuzi, da się prowadzić śród
przemożnych dziś okoliczności, jak trzoda.
Silna grypa mnie porwała znienacka —
i cały wieczór byłem niezdrów. Położy=
łem się wcześniej do łóżka — i znowu
mi na piersiach ulżyło. — Józef miał list
od Szymanowej — w ciąży jest — i już się przyznaje.

Mars

17. JEUDI. Ste Gertrude. 76—289

✠ Niezdrów byłem od rana. Grypa się wzmogła. Czytałem jednak dużo. Zacząłem Barbarę A. E. Odyńca. Wiele scen wybornie napisanych, co do dykcji i stylu — ale jakaś ospałość w nich. Nie są związane dość z sobą — brak wszelkiego dramatycznego ruchu. — Z dziećmi w lesie na fiołkach. Na wieczór Józi choroba się wzmogła. Z tym wszystkiem gorączki prawie niema. Może to działanie chininy.

18. VENDREDI. St Alexandre. (P.L.) 77—288

✠ Spowiadałem się z Józefem i przystąpiliśmy wespół do Kommunii. — Odprowadziłem dzieci do szkoły. — Nadeszły gazety warszawskie — przeglądałem wiele N=rów. Nic ważnego. Na wieczór już skończyłem Barbarę — są ~~[illegible]~~ piękne sceny, ale w całości rzecz chybiona

Mars

19. SAMEDI. St Joseph. 78—287

✠ Dziś ś. Patrona mego, Józefowego imie-
ninami — i wielu, wielu naszych kochanych.
Całym domem kto tylko mógł, byliśmy
na Mszy o 7mej w kościele. Józef, Zosia i
ja przystępowaliśmy do Stołu Pańskiego.
Nie byli z nami na Mszy — tylko chora
Juzia, Kazio i Julek — Odprowadził
chłopców trzech do Szkoły. — W domu
dopołudnia przy Juzi czytaniu gazet
warszawskich. Najlepsze artykuły
w niej są listy J. Kraszewskiego sumie-
niowe [illegible] egoizmu i [illegible] w trzech
publicznych Szkołach w naszych prowincjach.
Tyszkowski, Trzciński i Dumont byli zapo-
mniani wspomniani imiennie. Ostatni długo się
dział — i [illegible] opowiadał. Na ga-
zetach. Kilka listów z pominięciem
nanosił od Kostusi — a od Mamy i Dyzi ani
słówka. Widocznie ochłódły dla nas.

20. DIMANCHE. ***Reminiscere.*** 79—286

✠ Na Mszy o 7mej komunikowaliśmy. Tak
wyprzyszli mnie do Kościoła Marjanek i
Dyzio. — Czytałem broszurę Emile
Girardin o Pokoju — są prawdziwe
spostrzeżenia, ale paradoksalnych
co niemiara. Z Józią w parku
kędy nas napotkał Fontana ojciec.
Nie nowego nie przyniósł. Zmudzo-
ny i nudny. Resztę dnia z nim
aż odjechał o 8mej wieczór. [illegible]

Mars

21. LUNDI. St Benoît. 80—285

✝ Czytałem pracę Józi, która dziś zdrowsza. [illegible]. Wieczór odebrałem Żywoty patriotów i list od L. Chodźki dziękujący za wiersze moje i zapraszający do udziału w pracy biograficznej. Nie mam co na to odpisywać.

Przypadkiem znalazłem u Józefa 10 [illegible] notat różnych krążących z dawniejszych lat. Przeczytałem je od deski do deski z wielkiem zajęciem. Co wyższych tam i genialnych myśli i postrzeżeń!

22. MARDI. St Emile. 81—284

✝ Cały niemal dzień odczytywałem noty do artykułu o Unii Hellenicznej, które Zosia [illegible] przepisała, z niezwykłym trudem i czasem przez wyczytywanie tych hieroglifów. Poczyniłem znaczne poprawki co do stylu i języka. — Na gazetach. — Wieczór odebrałem Przegląd demokratyczny, w którym zapowiedziano odpowiedź Klaczki i nową mowę Mierosławskiego. Ten ostatni [illegible] na całą partyę Czartoryskich [illegible] Mierosławski występuje w niej jako naczelnik demokracyi; [illegible] o Klaczce. Cóż [illegible] rzecz, czy Klaczko podniesie rękawicę. Ani z Ukrainy od Ludwika i Genowefy, ani z Rzymu od Mamy i Dydi [illegible]. Niedobrze [illegible] dla nas i zapominają. Odebrałem za to [illegible] list od [illegible] Śmieję się [illegible] Boże

23. MERCREDI. St Victorien. 82—283

✠ Modliłem się, z dobrem usposobieniem. Odprowadziłem dziatwę. Czytałem i dumałem. — Wyprowadziłem trochę Józię na przechadzki: zmarzła i zdrowszą jest, i wesoła. Wychodziłem na gazety. — Zabrałem Revue des deux mondes z 15 marca. Czytałem artykuł Cousina o Frondzie. — Wieczór z dziećmi.

24. JEUDI. St Simon. 83—282

✠ Czytałem trochę. Potem z dziećmi. Z [illegible] drobne sprawunki; [illegible] jego [illegible].

Mars

25. VENDREDI. Annonciation. 84—281

Urodziny i powinszowanie imienin Marjanko=
wie. O 7mej z Marjanną i [illegible], Dzieciom i Karol=
kiem na Mszy ś. Kommunikowałem na
intencyą mego pierworodnego. — Koło 8mej
przyszła Zosia do kościoła z Józefem starym
i z dziećmi Józiem, Kazimierzem i Justyną. Po=
czął się obrządek chrztu, zaręczyn i ślubu
protestanta Blanchard, którego chrzestną
matką była moja Zosia. Poczciwy młody
Anglik z wielką pobożnością i zbudowaniem
widzów dopełnił aktów nawrócenia się swego.
Odprowadziłem do szkoły chłopców. — Wieczorem
czytałem Revue des deux mondes.

26. SAMEDI. St Ludger. (D. Q.) 85—280

Po mszy ś. odprowadziłem chłopców do szkoły.
Listy od Mamy z Rzymu, i od Królikowski=
go z [illegible] do ES. [illegible] list [illegible]
który [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] o mo=
jem [illegible] [illegible] się przed [illegible]
[illegible] dzieciom i Wyk[illegible] [illegible]
[illegible] krytyczny do ES. i [illegible]
[illegible] [illegible] — i td — [illegible]
i po dzień i Wieczór czytałem [illegible]

27. DIMANCHE. *Oculi*. 86—279

O 7mej z Dziećmi do Kościoła. Przy=prowadziłem do I Kommunii: Odwie=dziliśmy ubogich St. Vincent de Paul. Z Dziećmi, czytając Rzymu, którą nie=miał dokończyłem. Nie bardzo ważnego. Marjanek miał cały dzień w kości=le – jako gotujący się do pierwszej Kommu=nii. Z trzema Chłopcami napisałem. Dzień przeszliśmy – ciepły – jasny. Na ga=zetach. Na długich nie sporach. Wró=ciliśmy z Marjankiem po 5tej. Wieczór czytałem – itd.

28. LUNDI. St Gontrand. 87—278

Czytałem rozprawę biograficzną o Śp. Ada=mie, wydaną bibliotece warszawskiej przez AZO. Oczywiście prawdziwe i ciekawe, z tem wszystkiem są i niedokładności. Pa=miętam je daleko lepiej – i opowiadałem samego Adama. – Na gazetach. – Duma=łem i pisałem trochę. Zdaje mi się po=główny piękny motyw do wielkiego re=ligijnego hymnu. Nie wiem, czy zdołam go pochwycić i oddać właściwą formą. Józef nad listami zasiedziawszy się dłu=żej zmęczony wieczorem rozcho=rował się na piersi. Oj bieda ... Ewelinę przychodził w nocy.

Mars

29. MARDI. St Eustase. 88—277

✝ Józef jeszcze chory. Wyprawiłem dzieci do szkoły. i zaniosłem p. Hiemanowi pożyczkę 150 fr, którą umorzę pensyą za dzieci. — Czytałem trochę — i dumałem poetycko. — Wybiegliśmy z żoną na licytacyę po pani Rimond. Na gazetach. Rozpocząłem tłumaczenie. Po dzieci. Wieczór byłem znużony i śpiący i t.d.

30. MERCREDI. St Rieul. 89—276

✳ Odprowadziłem dzieci do szkoły. — List serdeczny i smutny od Gałczowskiego. W Polsce po dawnemu nędza. Z Meksyku miał ostrzeżenie, że grozi mu bankructwo. Odpisałem z czułością. Józef i Zosia dołączyli także słowa pozdrowienia. Odebrałem i list od Fr. Grzymały o wsparcie. Niestety, dziecinny to nonsens! Odpiszę mu jutro. — Na gazetach. — Wieczór Józef i Zosia odebrali z Rzymu listy od jenerała Szymanowskiego. Dyzia stroi się — i przyjmuje wielki świat na wieczorach. Czytałem Zosi i Józefowi szczegóły biograficzne o Adamie po większej części przez Odyńca

Mars

✝ Odprowadziłem dziatwę. Odprawiłem ad-
orowanie Św. Grzegorza. — Nowy listek
od Gałęzowskiego, — pogodniejszy bo nadszedł
list od Mich. pocieszny i serdeczny. Obiecu-
ję go nam przywieźć do Fontainebleau.
Zabrałem dziatwę ze szkoły — i po śnia-
daniu z młodszymi do lasu. Wiatr sil-
ny i do tego bardzo zimny — to niedługo dzie-
dzieciny na fiołkach. — Na gazetach —
a potem na Sessyi Konferencyi naszej
St. Vincent de Paul. — Józef zdrowszy — wie-
czór przyszedł doń Popowski — to mnie
głównie odbyć z nim narady w rzeczy arcy
ważnej dla nas — to jest czy opuścim w tym
roku, lub w następnym Fontainebleau?
Wiem że Józefowi i Żonie przykre te
przenosiny do Paryża — i mnie żal opusz-
czać cichy ustroń — kiedy mi poradził się młod-
si synowie i wychowało zdrowo wszyst-
ka dziatwa. Żal się Boże! z tem wszyst-
kiem głównie na względzie potrzeba
mieć obowiązek rodzicielski. Marjan
dorasta i niezbędne mu są już wyższe
nauki. Za kosztowne dlań i niedostateczne
prywatne tutejsze lekcye. Dyzio i Karolek
mogą także uczęszczać już do szkoły Chrze-
ścijańskiej. Ścisłe jednak rzecz rozbierając
możnaby jeszcze zostać rok w Fontainebleau
bez wielkiej szkody dla Marjana, ponie-
waż zdolny i dość posunięty w przedmiotach
niektórych, a co do zdrowia tęgiego za młody.
Sądzę, że godzi się u Gałęzowskiego zasięgnąć
rady — który już najbardziej nalegał na nas o przeno-
siny, jest przecież najrzetelniej nam życzliwy.
I skądinąd są powody do pozostania się rok jeszcze
na miejscu. Pisałem do krewnych i przyja-
ciół o tych przenosinach — a nikt ani słó-
wkiem nie oświadczył się z pomocą — bez której
nie sposób podjąć nowych i tak znacznych
kosztów. Zdaje się że Bóg zachowuje na zacze-
kanie przez rok przeprowadzenie do Paryża.
Jutro potrzebaby rzecz rozstrzygnąć, bo wypła-
cam półroczne za mieszkanie nasze, pożegnanie
wypowiedzenia jest o tem go zawiadomić. Rad
bym aby Gałęzowski nadjechał — i wiéc zwłokę wypłaty

DEUXIEME

TRIMESTRE

1859

Avril

1. VENDREDI. St Hugues. 91—274

✠ Msza ś. Kommunia — i stacye w Misyi Polskiej. Odprowadziłem chłopców do szkoły. Czytałem i dumałem. Zapłaciłem pożyczkę naszemu gospodarzowi; zgodziłem się o podwyższenie 100 fr na rok następny i stanęło na tem że na przypadek opuszczenia mieszkania, zawiadomimy go 3 miesiące wprzód; obiecał co potrzebniejsze reparacye. Co do przeniesin do Paryża po naradzie z Józefem i Zosią, zostają rzeczy w zawieszeniu. Zastosujemy się w tej mierze do okoliczności pomyślniejszych, lub gorszych. Na gazetach. — Przyprowadziłem ze szkoły dzieci. Wieczorem dumałem i czytałem potrosze z poematów Syrokomli — które pomimo biegłego wierszowania, są chłodne i nie znaczące. Dziwne to te poezje nowe! brak im jakoby ducha! coś porozmierzanego czuć wszędzie.

2. SAMEDI. St François de P. 92—273

✠ U spowiedzi. Odprowadziłem do szkoły chłopców. Czytałem i dumałem. Po 2ej wyszedłem na miasto i popłaciłem przeszłoroczne długi Winiarzowi, Drukarni i powoźnikowi Neigeon. Na gazetach. Przyjechał Fontana z Paryża podczas nieobecności mojej w domu. Coś nieprzyzwoitego powiedział Zosi, a właściwie tonem nieprzyzwoitym, z powodu że nie zastał swego syna w mieszkaniu. Ubodło mnie to do żywego — i zaznaczyło humor; jednakże Zosia nie chciała tego, abym się wdawał w ten spór między nimi. Nie widziałem później Fontany. — Wieczór przeglądałem Czas, który mi przysłał Gałęzowski od Jaworskiego

3. DIMANCHE. *Lætare.* (N. L.) 93—272

✠ Z Marjanną i Dziećmi w Kościele. U swoich ubogich. — Z dziećmi cały ranek aż do południa. Marjanna na swoich gromadzkich konferencyach w kościele. Poszliśmy potem całym domem (oprócz Józefa chorego) do Kościoła. Zabraliśmy Marjankę na drogę [illegible]. Czekaliśmy na Gałęzowskiego i na darmo. Snać mu coś przeszkodziło do podróży. Zosia napisała doń kartkę z wyrzutem. Wieczór jakiś rozgrom [illegible] kręciły.

4 LUNDI. St Isidore. 94—271

✠ Po Mszy i odprowadzeniu dzieci do szkoły cały ranek w domu. Czułem się niezdrowym, po nocy źle spanej. Leżąc przeczytałem broszurę Dąbczańskiego, przeciw Świętojurcom lwowskim, napisaną z taktem i ze znajomością rzeczy. List od Gałęzowskiego. Roztrzepaniec zaadresował do nas a Paris, ale ktoś na poczcie paryskiej poprawił à Fontainebleau. — Józef dostał listy od Mitrowskich ojca i syna. Ojciec, stary piarus, kollega Józefa wojskowy, z dziwnym staropolskim humorem przypomina się społeczności. — Na Dzierżnikach Fontana także przyjął z przeproszeniem. Zosia udobruchana odpowiedziała mu uprzejmie — a może zaprzyjmnie. Pisała i do Alberta Grzymały bardzo domagającą suppliką o wydobycie od ks. Howalskiego onej konsultacyi dla Franusi chorej na oczy. —

5. MARDI. St Ambroise. 95—270

Msza i o[illegible]. — Z Janiem do szkoły. List przez Rotschilda od E. J. bardzo pilny. Chce on abym coprędzej udał się do Doktora Negra Vriés leczącego na raka. Matka jego właśnie cierpi na tę straszną chorobę. Dr Vries wedle zdania sanhedrynu paryskiego, jest szarlatan; z tem wszystkiem, chociaż w szpitalach pokazał się [illegible] [illegible] i oszustem, niema wąt=pliwości, że wyleczył fabrykanta trąb Saksa. Mieliśmy z Józefem zaraz jechać do Paryża, ale Gałęzowski telegrafem zapowiedział swój przyjazd także na jutro. Musimy więc za=czekać na Gałęza, bo on jest w stanie zainfor=mować nas najlepiej i o indywiduum i o je=go mieszkaniu. E. J. przysłał pierwsze na ten interes, to jednocześnie zabiegniem i do Rot=schilda. — Na gazetach i t.p.

6. MERCREDI. St Prudent. 96—269

Jak zwyczajnie czytałem to drukowałem. Gałęzowski nadjechał przed obiadem. Odjechał późno wieczór. Odprowadza=łem go na drogę żelazną.

Avril

7. JEUDI. St Clotaire. 97—268

✝ Ruszyłem z Józefem do Paryża we czwartek
20. Z dworca udaliśmy się prosto pieszo do Notre
Dame des Victoires. Wysłuchaliśmy mszy ś. i
zakomunikowaliśmy na intencję chorej
matki Zosi. Po kawie gdzieś przy Bourse, ruszy=
łem do Rotschilda po wypłatę. Na
placu Vendome złączyłem się z Józefem
i poszliśmy do Veiis. Czarny doktór dając posłu=
chanie o 2giej z niej Józef odjechał do sióstr
polskich, a ja na pocztę [illegible] do Kra=
likowskiego. Od tego ~~[illegible]~~ skończenia interesów
wstąpiłem do Kaplińskiego. Koło 2ej wróciłem
na Rivoli, doczekując się Józefa. Przed przyjęciem
czarnego doktora było pełno, aby z łaski [illegible]
czy córki domu dostaliśmy się do gabinetu.
Najcierpliwiej Saint [illegible] prawił o swojej
matce z doktorami. Dla chorej nie dał ani
lekarstwa, ani nawet rady. — Rozstaliśmy
się z Józefem na Chaussée d'Antin — on do [illegible]
ja do Galiza. Koło 4ej wysiadłem na [illegible]
wróciłem do Galiza na obiad, i zastałem gości

8. VENDREDI. St Albert. 98—267

[illegible] zaproszonych. Trzech zacnych rodaków z Bia=
łej Rusi, Janowskiego, Zosi i Józefa. Je=
dliśmy tedy obiad we dwunastu i rozma=
wialiśmy poważnie o Polsce naszej i [illegible]
[illegible] tam rodakach. Nadszedł wycho=
dzić i Fontana. Pożegnawszy Elżanowskiego
a [illegible] skończyły się na przytym [illegible]
[illegible]. Po 8mej z Józefem pożegnaliśmy [illegible]
i [illegible] wróciliśmy do Fontainebleau.

8. ~~[illegible]~~ ✝ — Odprowadziłem dzieci do szkoły.
Koło 9ej [illegible] odebraliśmy depeszę telegraficzną
z Berdyczowa od [illegible] że jej matka już raz
rozpękł się — i nagwałt [illegible] aby jechał do niej
czarny doktor. Wyprawiłem Zosię zaraz do Pa=
ryża. Sam z dziećmi — zmartwiony wczorajszą podró=
żą i bezsenną [illegible] przeglądałem [illegible]
[illegible] dzienniki i broszury. Nagorzkniej. Po
obiedzie wieczornym położyłem dzieci spać
i sam do łóżka. Józef mnie zbudził jak wróciła
Zosia. Negocjacje z doktorem nie udały się jak
i wczora. Szarlatanowi nie podobał się Zosi. O=
powiadała [illegible] jaki zrobił wrażenie [illegible]
[illegible]? [illegible] Pisała do mnie [illegible] szczę=
ka się przyjechała [illegible] stosownie po 30 latach

Avril

9. SAMEDI. Ste Marie Egypt. 99—266

✝ Wyprawiłam dzieci do szkoły — i depeszę telegraficzną do Berdyczowa, uwiadomiając [illegible] o skutku naszych zabiegów. Napisałam potem do niego list przez pocztę. Józef się przypomniał [illegible] siostry [illegible]. Na gazetach. I dziś [illegible] się zmieniony. Wieczorem czytałam dużo ciekawości z Revue des deux mondes — i Gazet Warszawskich świeżo odebranych. Fontana przyjechał na obiad i na pożegnanie. Odjeżdża z senatorem francuskim Poniatowskim do Wiednia — zabawi tam zapewne trzy lub cztery tygodnie — o pensyi z Julem ani słychu.

10. DIM. La Passion. (P. Q.) 100—265

✝ Z Marjanną na Mszy o 7mej. Zosia dostała nareszcie list z domu rodzicielskiego od Feli. Nic nowego; ale że Felicja smutna szczerze, to i Zosię trapi niepokój. — Czytałam Revue i gazety Warszawskie. Na gazetach i t.d.

11. LUNDI. St Léon. 101—264

Znowu list od E.J. Biedny wujaszek się strasznie choruje zmartwiony [illegible]. Ale cóż ja mu poradzić mogę. Doktor [illegible] wymaga się żądaniu pieniądze z Paryża a gdyby i przyjechał niezawodnie zamiast by nadziei to niewątpliwy [illegible]. — Czytałem niemal cały dzień Rzym i tak. — Na gazetach. Wojna zdaje się nieuchronna — bo Austria nie chce uwolnić Kongresu. — Wieczór Józef otrzymał listy od syna i wymaga jakieś pieniądze na drogę Franciszkowi. Ma jutro jechać do Paryża.

12. MARDI. St Jules. 102—263

Józef przed 9tą wyjechał do Paryża. Słota straszna. Cały niemal dzień czytałem Rzym. Na gazetach. Zosia pisała do Toli i Matki — ja się przypisałem. Wieczór pomówiłem z Zosią mówiąc o przyszłości Krajowej i osobistej. Wieczór oczekiwaniem powrotu Józefa i zasnąłem.

Avril

13. MERCREDI. St Marcellin. 103-262

✝ Po Mszy ś. i odprowadzeniu dzieci do szkoły
rozmowa z Józefem z Paryża. Nie przyniósł
ważnych nowin. Pojedynek między Klaczką
i Elżanowskim zagodzony został listem Potwo-
rowskiego z Berlina. Tem lepiej! – Gałęzowski
miał list od [illegible] z Wiednia, że przyjeżdża
rychło do Paryża. Zdaje się że i Genofefa
przyjedzie do męża z Ukrainy. [illegible]
[illegible] dziś bardzo wyglądam siebie. Jedna
to więcej strata i zawód w życiu! Święć się
wola Boża! Z mojej strony nie było uchybienia.
O 10tej Józef odebrał list od Lenartowicza, dziw-
ny, gorączkowy wierszem i prozą. Są w nim pra-
wdy strasznie prawdziwe, ale i dużo przesady;
rozjątrzenie poety na świat i na ludzi. Biedny
on! Widno że gniewa się także na Rosję i na mnie.
Czytam i rozmyślałem. – Na gazetach. – Wieczór prze-
czytałem 10 No Słowa, które dziś już jest zakazan
w zaborze! bo dobre chce, i wielka rozmaitość korre-
spondencyi z różnych stron Polski. I Teka Wileńska
także zakazana. Otóż Alexander II car!

14. JEUDI. St Tiburce. 104—261

✝ Czytam potem notowałem różne myśli swoje
co uwijały się na razie po głowie. Na gazetach.
Przyprowadziłem dzieci, bo Józef niedomaga.
Znowu czytam Konferencye ojca Feliksa
arcyważne i arcyświetne pozwalające wyobra-
żenie nauki o Mądrości i Wolności. Na
konferencyi St Vincent de Paul, ofiarę, [illegible]
i wieczorem w domu nad [illegible] uczniów
zmieniona. Koło 10tej do łóżka. Koło 2giej wybi-
łem się ze snu i drzemałem poetycznie. Nie-
pospolite myśli i motywa do pieśni miałem
na pogotowiu.

Avril

15. VENDREDI. St Fructueux. 105—260

✝ Odprowadziłem dzieci. Czytałem kiedy nowa depesza telegraficzna przyszła z Bydgoszczy. Ed. niezrozumiał dawniejszej. Musiałem znowu ekspediować odpowiedź. Sądzę że tym razem zrozumie rzecz. — Znowu nabieram czyrak że nie mogłem siedzieć. Poczytałem wszystkie notatki z nowych dzienników. Na gazetach i po dzieci. —

16. SAMEDI. St Paterne. 106—259

✝ W spowiedzi. Rozmówiłem się z dziatwą, którą Marjan tym razem odprowadził do szkoły. Nie mogąc siedzieć, przeleżałem większą część dnia, zaczytany w Przeglądzie Poznańskim i tym podobnych nowościach krajowych. Wyszedłem na gazety — a po drodze pękł mi mój wrzód. Od razu ulżyło mi znacznie. Wieczorem położyłem się wcześniej niż zwyczajnie.

Avril

17. DIM. Les Rameaux. (P. L.) 107—258

✠ Z Dziećmi naszemi i rannej Kommunii. Kommunikowałem w głębokiem rozrzewnieniu. Przymrozek i śnieg i deszcz z gradem — to dziatwa pod dachem — więc gwar — i niemożność zajęcia się czemkolwiek. Czyt. Przegląd i Wiadomości polskie. Na gazetach potem na [illegible] z Marjonkiem i Dyzierz Józef z Józią także i był Mieczysław [illegible] [illegible] w [illegible]

18. LUNDI. St Parfait. 108—257

✝ Po mszy i i po odprowadzeniu do szkoły dzieci, czytałem i dumałem potrosze. Napisałem potem serdecznie do Michałowej; radziłem aby w cierpliwości swojej względem Towarzystwa wytrwała, i jeśli można przyjechała tu dla wpływania nań osobiście. — Na gazetach. Czytałem potem i dumałem i [illegible]

Avril

19. MARDI. St Timon. 109—256

Odprowadziłam chłopców moich do szkoły.
Potem Józef, Zosia i ja byliśmy na Mszy i
o 8½ zamówionej na intencję ś. Stefana.
Dziś 12ta rocznica jego śmierci. Modliliśmy
się gorąco i kommunikowaliśmy we troje w ka=
plicce ś Józefa. — Czytałam z Ewangelii;
Potem napisałam serdeczności, pocztą do
[illegible] Odyńca. Zosia przypisała się do niego-
tak dała kartkę do panny Ewy. Wyprawi=
łam same listy — a potem na gazetach.
Za powrotem czytałam Magasin de librai=
rie. Wieczór jak codzień modliliśmy
się wespół.

20. MERCREDI. St Hildegonde. 110—255

Czyt. i dumałam — Nic nowego.

Avril

21. JEUDI. St Anselme. 111—254

Wielkoczwartkowa Kommunia z Józefem i Zosią o 7mej. Czworo starszych dzieci zabrałem do Kościoła. Po śniadaniu o 9tej wyjechałem do Paryża. O południu byłem w Golfe — Zastałem Klimkiewicza, Januszkiewicza, Wła Ordęgi i Kniaziewicza. Nadszedł i młody Koperzyński. — Po śniadaniu zwinąłem się prędko z interesami u bankiera i Christofla i t.d. — O 3ciej Ksawery odprowadził mnie na Omnibus drogi żelaznej — a o 6tej byłem w domu i t.d.

22. VENDREDI SAINT. 112—253

Obszedłem rano groby z dziećmi, a potem odprowadziłem trzech studentów swoich do szkoły. Modliłem się długo w Kościele. Czytam i piszę trochę. Na gazetach wyraźnie ma się lada dzień ku wojnie. Austria harda srodze.

23. SAMEDI. St Georges. 113—252

1 Odprowadziłam dziś do szkoły. Odbyłam poraz ostatni tego postu drogę Męki Pańskiej. Przyjrzałam dziś [illegible]. Z Józefem [illegible] aż do [illegible] wody. Zaszedłam z Marjanem do p. [illegible]. Zaprosiłam Trzcińskich na święcone. Wstąpiłam na Gazety. A więc wojna. Moniteur obwieszcza [illegible] wojenną, i wspomina [illegible]. W tej chwili Francuzi przechodzą [illegible]. Uroczysty to czas w dziejach ludzkości. Modliłam się na intencyę tych co bronią sprawiedliwości świętej — też polecałam wojsko francuskie Bogu. — [illegible]

24. DIMANCHE. PAQUES. 114—251

✝ O 7mej we troje Kommunikowaliśmy. Dzieci starsze z nami. Modliliśmy się za Polskę, Francyę — też za p. [illegible], jako w rocznicę jej nawrócenia się. Dziś święto patrona Polski Wojciecha. Jest przepowiednia między ludem, że jeśli w tym dniu Wielkanoc przypadnie, zmartwychwstanie Polski jest pewne. Otóż i Wielkanoc i Wojna w d. S. Wojciecha! Święć się wola boża! — O 1mej zjechał Hazard z żoną i córką — Trzcińscy ojciec, syn, żona i wnuczka, Topczewska i Amelia Malinowska u nas na śniadaniu, wyobrażającem niby polskie święcone. Śniadanie było [illegible] — baby i placki Gosia [illegible]. Koło 4tej do domu na przechadzkę [illegible]. — Herbatę [illegible] i t.d.

Avril

25. LUNDI. St Marc. (D. Q.) 115—250

✝ Rankiem Józef z Marjanną odjechali
do Paryża. Pożegnawszy się i po Komunii
odebrałem listy od Eliasza Sokorzewskiego i
od E.J. obydwa serdeczne. E.J. odpowiada
Mosiewiczowi – a więc druk trzeba opóź=
nić. Na gazetach. Nic bardzo ważnego
bo Monitor nie wyszedł. Czytałem rzeczy
dwie Revue des deux mondes. Zosia z dzia-
twą i Sejadkami na przechadzce. Przed
obiadem zjawił się Fontana, świeżo przy-
były z Wiednia. Austryacy w całej roz-
paczy [illegible] itd. O 8mej Fontana odjechał.
Wieczorem modlitwy – Zosia do fortepia-
nu, ja do czytania i do łóżka itd.

26. MARDI. St Clet. 116—249

✝ Czytałem cały ranek. Koło 1szej zabrałem
całą młodą moją czeredę i wyszliśmy na
drogę żelazną, aby widzieć przelatujące
wagony z wojskiem. Właśnie cały konwój
wygnał gwardyjskich zuawów i woltyżerów
a wiwatowano po kilkakroć przerwał dru-
gi i trzeci. Niewiele do obiadu było tak
przesmyku. Dyzio bratał się z żołnierzami.
Wróciliśmy na obiad. Po obiedzie i wieczo=
rem serdeczne rozmowy z Zosią. Docze=
kiwałem się powrotu Józefa z Marjanką.
List [illegible] i święty Podlaski. – Po pół=
nocy nadjechali Józef i Marjanka

27. MERCREDI. St Polycarpe. 117—248

Znużony byłem bezsennością – więc rano
wstałem. Po Mszy św. i odprowadzeniu
dzieci do szkoły – Zabiegałem na gazety
aby się dowiedzieć w Monitorze co
się nowego dzieje w Piemoncie. Nic
ważnego jeszcze. Zaczytałem się w Cza=
sie który mi przyniósł Józef. Koło 2ej
pojawił się miły gość w osobie Abro=
żkiewicza wracającego świeżo z Nicei gdzie
zimował. O żonie nie wie czy jedzie
lub nie, za granicę? – Koło 3ej nadje=
chał z Paryża i Ksawery Gałęzowski sy=
nowiec Seweryna. Obiad bratliśmy razem.
O 8mej odprowadziliśmy z Proskurą do omni=
busu Ksawerego. Za powrotem gawędzili=
śmy w salonie do 10ej z gościem – Józef
i Zosia także brali udział – itp

28. JEUDI. St Vital, mar. 118—247

Odprowadziłem dzieci do szkoły – i po raz
pierwszy z niemi Stasia. Śmiało i weso=
ło zaczął zawód swój studencki. Rychło
odjechał i Proskura. Gorączkowa cie=
kawość w domu co się dzieje w Piemoncie?
Zosia pobiegła do czytelni, aby zajrzeć
do Monitora. Nic nowego. Józef po
dzień. – Czytałem Słowo, a raczej Dodatek
doń literacki miesięczny pierwszy i ostatni.
Żal się Boże! Artykuł Szyi o Czasopiś=
miennictwie odradza niepospolitego my=
śliciela. Introdukcja zdała dobra. – Pod=
czas obiadu Zosia wpadła w swoją gwał=
towność z powodu widzenia odmien=
nego sprawy włoskiej. Na zapamiętałość
obrażającą utrzymałem się w spokoju
zupełnym. Skończywszy rozeszliśmy się
po swoich kątach. [illegible] jednak
gniewu w sercu mojém – Jan...

Avril

29. VENDREDI. St Robert, abbé. 119—246

† Pochmurno mi było w duszy. Cały dzień czytałem z dodatku do Słowa. Są ciekawe artykuły o nowej literaturze rosyjskiej i o stosunkach w Polsce. Wychodziłem na gazety. Wojna tuż-tuż. Zosia razem z żoną obiadowała na górze. ~ [illegible]

30. SAMEDI. St Eutrope. 120—245

† U spowiedzi. Zresztą jak wczoraj.

Mai

1. DIMANCHE. *Quasimodo.* 121—244

✠ Kommunikowaliśmy wspólnie z Józefem. Nabożny razem z nami tylko Marjanek i Dyzio. Czytałem samotnie do południa w swoim kąciku. A więc wojna! — Austryacy przeszli Tessin. Chodziłem na Montorio. Za powrotem nie zastałem żywej duszy w domu. Wszystko ruszyło na rewię pułków gwardyi daleko w lesie. Poszedłem i ja smutnie zadumany. Trafiłem na sam koniec parady. Pułk Gidów przeciągnął, chociaż konie wozo= szych Strzelców zdają się lepsze. Odprowadza= łem Józefa z Marjankiem. Wracaliśmy razem i Hieronim z nami. Na obiedzie ponuro. Zosia od trzech dni dziwaczy, je na górze ze zgorszeniem dzieci. A sama winna przez [illegible] swoją gwałtowność.

2. LUNDI. St Athanase. (N. L.) 122—243

✝ Józef rankiem wyruszył do Perugii. Po= łatwszy i odprowadziłem piątkę moją do szkoły. Zona odbruchała się nieco — ale byłem twardy na jej propozycye — bo wiedząc się uspokoi i przyznać że zawiniła względem mnie. — Czytałem ze Stone i Dumasa. Na zaszłości Niemcy jeszcze nowiny o rozpoczęciu bójki — Austryacy posuwają się ku Turynowi, czy Alessandryi. — Czyt= i roz= mawiałem poważnie z Marjankiem o rzeczach polityki, i o wojnie dzisiej= szej we Włoszech. Na obiedzie prze= zydowała Zosia. Koło 8mej wrócił Jó= zef przemokły. Zmienił się mimo= dział, ale interes pomyślny załatwił.

3. MARDI. Inv. Ste Croix. 123—242

✠ Pobożnie i skruszonem sercem przyjąłem komunię. Daj Boże, przyjdzie i dźwignie serce! Starzeję się dzień po dniu i czuję, że idę na poniewierkę. — Odprowadziłem dzieci. Czytałem Pamiętniki Guizota i rozmyślałem o burzy, co zbiera się za Alpami a której przyczyny Bogu tylko samemu wiadomo. Ojciec licznej rodziny, to trwożę się w duszy. Azaliż ta wojna przyniesie korzyść Kościołowi i Polsce naszej? Czytałem potem o wartości literackiej proklamacyi i pism Napoleona 1go. — Wieczór byłem smutny i modliłem się gorąco. — W Monitorze dziwniejszym głucho. ...

4. MERCREDI. Ste Monique. 124—241

✠ Smutny w duszy rozpamiętywałem o przeszłości i przyszłości emigracyi naszej. Proklamacya wojny na Cesarza Francuzów, zasługująca swoją energiczną i prostotą, naśladuje widocznie tego rodzaju pisma Napoleona 1go. Obaczymy teraz czyny w polu. Obawa jest o postępowanie z Ojcem S... Czytałem potem Pamiętniki Guizota — i rozmyślałem o własnych. — W gazetach. Nic z Piemontu. — Wcześniej poszedłem po dzieci. Wcześniej obiad — i wszyscy całym domem na drogę żelazną, dla widzenia odjeżdżających strzelców konnych na wojnę. Nie łada trud wprowadzać konie do wagonów. Były różne przypadki — między innemi podoficerowi pełnemu nadziei, lokomotywa zgruchotała obiedwie nogi. — Późno w nocy wróciliśmy do domu. — Zosia uderzyła w pokorę. Przyszła do mnie z przeprosinami i rozpłakana. Przebaczyłem od razu, lubo zawsze mi ciężko na sercu. —

5. JEUDI. Conv. de St Aug. 125—240

✠ Odprowadziłem dzień do samotnego studiowania historyi Włoch. Na gazetach. Z Zosią i z dziećmi na cmentarzu – u grobu Zofii wspólne modły – potem u grobów dwóch rodaków naszych – uprzątnięci Ks. Lobat, Rabotnowicz, Dola i Zych. Wieczór na konferencyi St Vincent de Paul – Trzeciaki u nas wieczór;

6. VENDREDI. St Jean P. L. 126—239

✝ Polityka zaprzątała umysł – niespokojnie wyglądamy pierwszych nowin z teatru wojny. – Czyt. Pamiętniki Guizota – i ostatnie uwagi St Marc Girardina o mistrzostwie naiwności w poetach francuskich z 18° i 19° wieków. Są tu i ówdzie postrzeżenia bystre i dowcipne. Na gazetach. Wieczór z dziećmi –

Dwóch Zaleskich, Proskura i Hłuszniewicz. Po obiedzie Józef wrócił do Fontainebleau a ja zostałem na noc u Gałęzowskiego. Rozprawialiśmy blisko do północy o polityce. Proskura dotrzymał również do końca.

7. SAMEDI. St Stanislas. 127—238

✝ Żyjemy ciągle w stanie gorączkowym z powodu rozwijania wypadków wojennych. Z reszty czasu czynim zadość obowiązkom domowym.

8. DIMANCHE. St Désiré. 128—237

✝ Święto Patrona Polski Stanisława. Oba starsi i dwóch moich synów starszych z nami w Kościele. Kommunikowaliśmy z Józefem na intencyą Ojczyzny naszej. Koło 9tej ruszyliśmy z Józefem do Paryża. Wysiedliśmy prosto przed Kościołem d'Assomption. Ks. Jełowicki kończył mszę. Od Mszy potem rozmowa [illegible] niemożliwe. Mnóstwo rodaków znajomych i nieznajomych. Przed Kościołem zajrzałem kapucyna, domyśliłem się że O. Prokop. Zagadnąłem go. Odpowiedziawszy kto jestem, od razu uściskaliśmy się jakby dawni znajomi. Pomimo że pospieszał na różne strony, dał mi rendezvous na 3cią u ks. Jeł. Z Gatyą [illegible] na bulwarach. Nie zastaliśmy Proszkowy w domu. Śniadaliśmy w pasażu Choiseul. U ks. Jeł. był Józef, jakiś młody, bystry kanonik [illegible] i [illegible] O. Prokop. Spotkaliśmy i między innymi Rozmawialiśmy serdecznie przeszło półtory godziny a potem wszyscy razem poszliśmy do [illegible] Wentury. Przyjął nas uprzejmie. O 5tej dopiero mogliśmy wyjść. Józef pojechał do Batignolles a ja do Gołęb. Obiadowaliśmy w [illegible] Galezowskiego ✝

Mai

9. LUNDI. St Grégoire. (P. Q.) 129—236

Kamińskiego zastałem — ale dopiero o 8mej po [illegible] bowiem wyjechałem. Na Rivoli zginęła [illegible] którego udział w procesji. Przez Tuilerie i wybrzeżem [illegible] poszedłem do Krótkiewskiego. Siedziałem z niego [illegible] wieczór przez godzinę. Czytałem mu [illegible] o Petersburgu itp. O 10ej byliśmy [illegible] u Proskury. Wziął zaraz [illegible] Widzieliśmy [illegible] Goreckiego w okazałym [illegible] de Santé. Zastaliśmy go przy [illegible] rogach. Zachorzały, przykuty do krzesła [illegible] po starcu Żarłoczny [illegible] i co gorsza po starcu błaźniercza. Wyrażał się jak opętany! [illegible] był bardzo i [illegible]. Wyszliśmy z hotelu badaniem. Proskura został u siebie — a ja do Garsonowskich. Zastałem u niego Ordęgów, Pertińskiego i [illegible] Janiszewskiego. Z [illegible] na wystawę obrazów. Nic tam dobrego [illegible] Polskie niezwykłe. Spotkałem się po [illegible] z Chodźkiewiczem. Byłem z nim [illegible] ale [illegible]. Proskura z Kamińskim [illegible] do [illegible] na [illegible] o 8mej [illegible]

10. MARDI. St Gordien. 130—235

✝ Czułem się bardzo zmęczony po wczorajszej przejażdżce a do tego i mało spałem. Czytałem Czas krakowski i dodatek. W dodatku dobry artykuł [illegible] i list [illegible] o Z. Krasińskim — i list [illegible] o Słowackim. Od[illegible] Zygmunta o Słowackim. Od[illegible] artykuł i list Józefowi i Żonie. Czytałem długo sam — a Marian pracował. [illegible] na gazety. Za powrotem zastałem w domu Adama Rzewuskiego. Z początkiem byliśmy z nim chłodni — ale potem lepiej. Uczył nas nadzwyczajnymi swojemi sentymentami polskiemi. Oficerowie rosyjscy gotują się na Austriaków. Mówił nam jak nasi Kozacy w Rzymie biją gwałtownie na Francuzów. Dziwne oświadczenie głośne a osobliwie głośnej [illegible] takiej [illegible]. Otóż [illegible] [illegible] Veillot[illegible]

11. MERCREDI. St Mamert. 131—234

✝ I dziś byłem u mszy św. Odprowadziłem dzieci do szkoły. Czytałem dużo z dzienników. Na gazetach. Józef w Paryżu na kazaniu Ojca Prokopa. – Chodziłem po dniu. – Po obiedzie z trzema Adopcami w lesie. Wieczór modliłem się wespół z żoną. Nie wiadomo kiedy wróci Józef.

List wieczór od E. Januszkiewicza. Żąda aby mu dać listy Mickiewicza. Sądzę, że to zawcześnie jeszcze. Wszakże wydaliśmy urywki o Sejmie. Napiszę do Jana.

12. JEUDI. Ste Flavie. 132—233

✝ Czytałem i dumałem. Odpisałem Januszkiewiczowi, że na drukowanie korespondencji Mickiewicza przyjdzie czekać jeszcze czas; co do wiersza ś.p. Witwickiego w P. Tadeuszu w opisie Matecznika, ale pomyślanego z Adamowskim i poprawionego przez Adama. Z resztą tenu [illegible] przyjęcie [illegible] sekret. — Na gazetach. Wziąłem nową Revue des Deux Mondes – i zaczytałem w niej artykuł o literaturze włoskiej dość pomieszanej. Na przechadzce z Sewerynem Dzieci [illegible] w lesie. Na zebraniu ogólnem konferencji St Vincent de Paul, proboszcz miał mowę. Wieczór z żoną i [illegible]

13. VENDREDI. St Servais. 133—232

✝ Nic nowego — Jak wczoraj. Czytałem Renana. [illegible]

14. SAMEDI. St Pacôme. 134—231

✝ U spowiedzi. Czytałem [illegible] gazetach. Adaś Rzewuski z pożegnaniem. [illegible]

Mai

15. DIMANCHE. St Isidore. 135—230

✳ Z Literarjankiem i Dyziem na kościele. Przeglądałem Gazetę Warszawską z kwietnia Aryjakowa i niesmaczące w artykułach swoich literackich. Na gazetach. Imieniny Zosine — a więc gody w domu osobliwie dla dziatwy tarta, ruga i wino szampańskie, reszty aż nadmiernie [illegible] do snu. Escallone odwiedził Hozia, który od czasu do czasu miewa febrę. Hiems stary z wizytą.

16. LUNDI. St Honoré. (P. L.) 136—229

♃ Żyjemy w ciągłym niepokoju z powodu wojny. Wyglądamy nowin — które nie przychodzą, pomimo telegrafów elektrycznych. Czytałem Revue des Deux Mondes. Na gazetach. Wieczór z dziećmi. Kazio ma [illegible] kaszle itd.

17. MARDI. St Pascal. 137—228

✠ Nic nowego. Czytałem i dumałem. Na gazetach. – U proboszcza z powodu pierwszej komunii Marjanki, która potrzebuje dyspensy biskupiej, bo nie ma 12tu lat. Obiecał rozmówić się w tej mierze z ks. Klisem. – Wieczór lekcyje z dziećmi. Kasia zdrowsza. Pisał proszalny stary Himm. pożyczki 200 fr zagrożony ostatnią ruiną. Smucę się srodze, że nie mogę biedakowi pomódz. Coś jednak zaślę – najwięcej 100 fr –

18 MERCREDI. St Venance. 138—227

✠ Nic nowego. Słota. Czytałem i potem w gazetach. i t.p. Podpomogłem poczciwemu Himmowi staremu.

Mai

19. JEUDI. S. Yves. 139 — 226

Zaprowadziłem chłopców do szkoły. Czytałem i dumałem. Koło 11tej nadjechali z Paryża Zygmunt Miłkowski i Stefan Kraszewski. Ten ostatni udaje się pojutrze na Wołyń, ale czasowo t.j. do Września. Napisałem prędko serdeczny liścik do JI Kraszewskiego — w którym przypisali się Józef i Kasia. Goście śniadali u nas. Rozmowa była interesująca — opowiadałem im z dziejów rewolucyi listopadowej o pozycji się arystokracyi w Warszawie. Koło 3ciej odjechali w ulewny deszcz do Paryża. Wieczór z dziećmi.

Zosia odebrała ciekawy list od poczciwej Emmy. Mikołajówna ma już nowego konkurenta — jakiegoś Sybiraczka. Może to i najlepszy wybór — skoro z Gałęzą trudno aby mogła się porozumieć.

20. VENDREDI. St Bernardin. 140 — 225

Nic nowego. Brzydka słota na dworze — a wczorajszy niepokój o narody i jednostki.

Mai

21. SAMEDI. St Hospice. 141—224

Przed 7mą z Józefem i Marjankiem do Paryża. Koło 10tej ujeżdżaliśmy u Gutzkowskiego — i razem z nim, Hilarym i Kameryn[illegible] pojechaliśmy na koleję żelazną. Mnóstwo rodaków znajomych i nieznajomych zastaliśmy w gare. Rozmowa całogodzinna z [illegible]. Tomaszewscy Gorczyn z Heleną, Józiem, [illegible] ordygonie, [illegible] — z Enghien nie spieszno do Montmorency. Msza św. śpiewana przez [illegible] za dusze [illegible] już się była zaczęła. Księżna [illegible] zaniosła obok siebie [illegible]. Kościół był natłoczony. Mer miejscowy zaraz adjutant Rappa wystąpił w całej paradzie z muzyką i pompierami i td. Modliłem się gorąco i rozrzewniony w sercu moim. Kazanie miał oratorianin młody ks. Lescure — były rzeczy dobre i nowe o [illegible] mickiewiczy, ale w ogólności przydługie i niecałkiem zastosowane do dnia. Po nabożeństwie w tłumie rodaków [illegible] z Marjankiem na cmentarz. Po drodze rozmawiałem najdłużej z [illegible]

~~22. DIMANCHE. Ste Julie. 142—223~~ [illegible] grobach Kniaziewicza, Niemcewicza i Mickiewiczów odprawiliśmy de profundis i Zdrowaś. Wróciliśmy potem do miasteczka spotykając po drodze mnóstwo naszych — a zostawiwszy Józefa z Gutzk. i Hilar., ruszyliśmy zaraz do Enghien. Tylko co odjechał [illegible] do Paryża; a więc z Marjankiem chodziliśmy nad stawy. Za powrotem przed kawiarnią zwalałem Alb. Grzymała — mały Zygmuntowicz Krasiński i t.p. O 4tej odjechaliśmy w jednym wagonie z Kalinką i młodym [illegible]. Od gary razem z nim pojechaliśmy wprost do Frani Langowej. Radowana była. Przed 6tą byliśmy u Gal[illegible]. Na obiedzie oprócz nas trzech i domowych był i Stefan Krasowski, odjeżdżający jutro na Italją. Nadbiegł w czasie obiadu Bieniatowski obywatel ze Żmudzi z wiadomością o pierwszym zwycięstwie Francuzów pod Montebello. Austrjacy bili się jednak zacięcie. Po 8mej z Józefem i Marją do omnibusa i na koleję żelazną. Wróciliśmy do domu po północy. —

✝ W Niedzielę — nic nowego zgoła. Wieczór z Józefem 4ta starszych [illegible] Englerskie

Mai

23. LUNDI. St Didier. 143—222

✠ Odprowadziłem do szkoły malców moich. List E. T. nieznaczący z którym przesyłka artykułu o pogrzebie hetmana Niemirowskiego, i o weselu jego jedynaczki. — Czytałem polityczne rzeczy. Wizyta Odachowskiego Litwina, który uczył się w uniwersytecie Kijowskim. — Na gazetach: Czytałem Paul de Musset odpowiedź pani Sand. i t. d.

24. MARDI. St Donatien. (D. Q.) 144—221

✠ Na poranku tak samo jak codzień. Czytałem i rozmyślałem pomożenie o zagadce we wszelkich sprawach ludzkości. Bogu tylko samemu wiadoma dola przyszłych naszych pokoleń. Jako wieszcz i ojciec rodziny ubogiej trapię się niezmiernie w duchu. Radbym udźwignąć głowę we płacz — i pozostać rozpięty ku Panu, który po wszystkie wieki jest i będzie drogą, prawdą i żywotem. — Wychodziłem na gazety. Ciągle głucho jeszcze od wojsk francuskich. Austryjacy coraz ciężej srożą się i grożą... — Przed obiadem nadjechał Sędziwy Fontana. Obiadowałem z nim na pierwszym piętrze po dzisiaj. Po obiedzie przesiadywałem w bibliotece wieczorem, to z dziećmi i t. d.

25. MERCREDI. St Urbain. 145—220

✠ Rano Fontana z synem odjechał do Paryża. — Czyt. i rozmyślałem.

26. JEUDI. St Adolphe. 146—219

✠ Nic nowego. —

Mai

27. VENDREDI. St Hildev. 147—218

Ŧ Nie spałam w nocy. Ból zębów i gardła dokuczały mi bardzo. Cały dzień byłam osłabiona. Czytałam jednak pilnie i z pożytkiem Pamiętniki Guizota. Na [illegible] wieczór jak codzień.

28. SAMEDI. St Germain. 148—217

+ U spowiedzi. Nic nowego. Jakoś smutno.

Mai

29. DIMANCHE. St Maximin. 149—216

✠ Z dziećmi — Na gazetach. Z dziećmi na przechadzce. Za powrotem zastałem Fontanę z synem. Długa rozmowa o dawnych czasach. Józef w Paryżu.

30. LUNDI. Ste Emilie. (*Rog.*) 150—215

✠ Czytanie i dumanie smutny w głębi duszy. Czas i dodatki do Czasu. Polityka. Podziw. Józef powrócił bez ciekawych nowin itp.

Mai

31. MARDI. Ste Pétronille. 151—214

Nic nowego. Czytałem z ciekawością w dodatku do Czasu, szczegóły o pierwotnem Chłopie=stwie p. Maciejowskiego. Nagrzało się - lato tuż-tuż. Wieczór wybiegłem do Kościoła na zakończenie Miesiąca Maryi. Modliłem się w dobrem usposobieniu.

1. MERCREDI. St Pamphile. (N. L.) 152—213

✝ Nic nowego. Smętno i mętno mi w duszy. Dumam jednak etc.
Na obiad przyjechał Gałęzowski. Mówiliśmy o wypadkach i ludziach. Odprowadziłem go wieczór w omnibusie na drogę żelazną — a wróciłem na piechotę, zadumany, rozmarzony i t.d.

2. JEUDI. Ascension. 153—212

✝ Dzień w domu z powodu uroczystego święta. Marjan pisał do Dzieci o pierwszej swojej Komunii. Dopisałem się szeroko — także Józef. Wyprowadziłem dzieci na [illegible] kwiatów — do parku. Na gazetach i t.d. —

Juin

3. VENDREDI. Ste Clotide. 154—211

♱ Nic nowego. Wyprawiamy Kasię słabą zdrowia do Paryża. Zmiana miejscowości konieczna dla niej, inaczej nie wyrozbędzie się swej febry. Pani Hryniewiecka z całą grzecznością odpisała, że przyjmuje chłopca naszego na gościnę emigracyjną. Zana z Józią odwiozą go jutro – itd.

4. SAMEDI. St Optat. 155—210

♱ Nic nowego ex publicis. Zosia z Józią raniutko powiozły Kasię do Paryża. Odprowadziłem chłopców do szkoły. Z Marjanną sami tylko w domu. Wieczór późno koleją żelazną wróciła Zosia sama z Paryża.

5. DIMANCHE. St Boniface. 156—209

✝ Z Dziećmi na Mszy ś. rannej. Komunikowaliśmy na intencyę Ojczyzny. Zosia i ja przyjmowaliśmy się [illegible] Józefa do [illegible]. Józef z Dziećmi i Karolkiem wyprowadzili do [illegible] Józefinę służącą [illegible]. Koło 1szej z Marjankiem na gościniec — a potem na dalszej przechadzce około drogi żelaznej, Kalwaryi itp. Dopiero po 5tej wróciliśmy do domu. Zastałem w sali [illegible] z kraju z [illegible] i Leonarda Chodźkę. Pierwszym gruntu ta wieść o wielkiem zwycięstwie Francuzów nad Austriakami koło [illegible]. Illuminacya. Byli tu dzisiaj filozof Trentowski i Kalinowski itp. ale nie zastali nas w domu. Zabiegł tylko Ignaś Plichta.

6. LUNDI. St Claude, évêque. 157—208

Rano przed 9tą wyszedłem do Paryża, [illegible] prosto do [illegible]. Józia i Kazio [illegible] do nóg — [illegible]. Kazio [illegible] i trwoży się o niego w sercu. Wysłałem w [illegible] Artura [illegible]. Wstąpiłem do Kościoła Assumption. X. Aleksander opowiadał mi szeroko o swojem kazaniu Francuzkiem w Madeleine przeciw Austriakom. Kościelski odjechał wczoraj gdzieś do Niemiec. Posłałem do [illegible] Gazety — [illegible] na niego. Rozmowa z [illegible] obywatelem z Podola. Z [illegible] i Lewińskim na wystawie obrazów Ary Schaeffera. Przepyszne portrety i [illegible] przedmioty. Do [illegible] z [illegible]. [illegible] i [illegible] z [illegible]. Z Józią i Kaziem [illegible]. Odwiedziłem Kazia do [illegible] — Z Józią na obiedzie u [illegible]. [illegible] — [illegible] Ordęga [illegible] odprowadził nas do omnibusa. Wróciliśmy do domu o północy. Józia [illegible]

Juin

7. MARDI. St Robert. (P. Q.) 158—207

✠ Znużony czułem się po podróży. Czytałem gazety warszawskie z Maja — ale niesłychanie puste i nudne! Na gazetach. Wieczór rzeźwiejszy i tp —

8. MERCREDI. St Médard. 159—206

✠ Nic nowego. Czytałem — drzemałem poczty. Na gazetach. Sagat. Spór z powodu polityki z żoną — która upierała się przy swojem zwierzchnictwie zalecając + sprawy wielkiej! Wieczór burza — deszczowy i tp —

9. JEUDI. Oct. de l'Ascension. 160—205

Zosia w Paryżu po Kazia. Odprowadziłem dziatwy. Czytałem – Revue des deux mondes. Koło 3ej przyjechała Frania. Została na obiedzie. Po 7mej odprowadziłem ją z Karolkiem na drogę żelazną. Wróciliśmy na piechotę ko- o 10tej. Doczekałem potem Żony. Wróciła z Paryża o północy – i bez Kazia – którego doktorowie nasi chcą dłużej obserwować.

10. VENDREDI. St Landry. 161—204

Nic nowego.

11. SAMEDI. St Barnabé. 162—203

Przed 7mą ruszyłem do Paryża po Kazia. Zastałem go bawiącego się swobodnie w ratowniku [?] Hryniewieckich. Kilka minut rozmawiałem z Heleną Hryn. Posiedziałem do Krótkowskiego [?]. Przez czas co mi przyniesiono książkę dla p. Hogo [?] gawędziłem z Kralinem [?] starym Demagogiem wołyńskim podobno doktorem którego nazwiska między niemogłem spamiętać, chociaż to stary emigrant. U Gałęzi [?] na śniadaniu razem z Hłuśniewiczem Janowszewiczem i Krawczyn Kamieńskim. Opowiadano się wypadł z wojska [?] mówię, że syn jego ranny pod Magentą i że zaraz jedzie. Poszedł do [illegible]. Z Gałęz w Kazia. Podziękowałem czule Hryniewiczom. Na kolej odwiózł nas powozem Gałęzi. Wró[illegible] [illegible]

12. DIMANCHE. PENTECOTE. 163—202

* Przed 7 i o 7mej wyspowiadałem się i komunikowałem w skromnie [illegible] z dziećmi i na porządku przed kościołem [illegible]. Na Nieszpory [illegible]. Wieczór wyprowadziłem chłopców na illuminację i [illegible]

13. LUNDI. St Antoine de P. 164—201

Kommunikowałem na intencyę bijących się we Włoszech, modliłem się za ofiary żyjących i umarłych. Marjanek po całych dniach w kościele z powodu że przygotowuje się do pierwszej Kommunii. Dokończyłem Rzym i [illegible]. Wykończenie bardzo ciężkiego. Postaliśmy razem podarunek p. Antoniemu a sam wystąpił dziś z powinszowaniem. Zaprosiłem na obiad. Trzciński poseł i Lubiszewski u niego. Na obiedzie p. Antoni. Wieczór wyprowadziłem trzodę moją do lasu na przechadzkę oprócz Kazia i [illegible]. Telegram od pocztowego Gałęzy że jutro przyjedzie.

14. MARDI. St Rufin. 165—200

Zaprowadziłem dzieci. Pomówiony o polityce. Marjanek na rekollekcyach. Kazio niedomaga, gorączkuje i dziś. Smutny byłem i zakłopotany. Żona od prania długo. — Wyszedłem do p. Escallone i na gazety. Sam z Józią i Kazimierzem. Zosia znowu wyrusza na politykę i td. Przed 4tą Gałęza i Kłusiewicz nadjechali z Paryża. Rozmowa polityczna. Wyegzaminowali Kazia. Gałęza miał list od Michaliny, wyjawiający tajemnicę. Ma iść za mąż za Sybiraczka Bronisława Zaleskiego. Po obiedzie przeszczem później goście nasi odjechali. Odprowadziłem ich na koleje żelazną z Marjankiem — wróciliśmy na piechotę.

15. MERC. St Faustin. (P. L.) *Q.T.* 166—199

♱ Nic nowego. Marjan całkiem zajęty przygotowaniem do pierwszej komunii, siedzi w kościele słuchając nauk po kilka razy na dzień wykładanych przez proboszcza i 3ch wikaryuszów po kolei. Kazań wcale nie ma dziś.

16. JEUDI. St Fargeau. 167—198

✱ Uroczystość dziś wielka domowa. Marjan odprawił w kościele. Żona, Józef, ja i wszystkie dzieci ustrojone po świątecznemu wyszliśmy na obiad [illegible] o 8mej — Ceremonii i kazania [illegible]. Marjan przystępował do Stołu Pańskiego w postawie pokornej i ze skruszonem sercem. Błogosławiliśmy jemu, opadł nam w łzach wszystkich trojga i zatrzęsany [illegible] zaraz po nowo komunikujących przystąpiliśmy do ś. komunii. Nabożeństwo trwało do 10½ poł. — W domu zastaliśmy listy od Michaliny i od Iwanowskiego. Miś bardzo piękny i serdeczny; zdaje się że wyjedzie na Bronisławowskiej [illegible]. Przysłała mi dwa listy ś.p. [illegible] ki do Bronisława i portret [illegible] przy[illegible] ~~[illegible]~~ Marjan z Józefem na wizyty u znajomych. — Na obiedzie [illegible] zaraz. Wieczorem wyprowadziłem dzieci do lasu. — List od Gołęk [illegible] odpowiedź do Michaliny.

17. VENDREDI. St Avit, abbé. 168—197

♰ Marjan i dzisiejszy ranek przepędził
w kościele. Na wypoczynek wyprowa=
dziłem go ~~[illegible]~~ na przechadzkę przez
park do Arnoux — Byliśmy u pierwszej
i u proboszcza. Potem przy drodze że=
laznej wypiliśmy butelkę piwa, Ko=
ło Krzyża najpiękniejszą okolicą
do miasta. Wstąpiliśmy po dzieci do
szkoły. Ojciec zabrał jeszcze Jaśka. U pro=
gu spotkaliśmy Józefa — potem Fontanę.
Obiad w Kole. Fontana zrzekł przyja=
ki mojej żonie z powodu uwagi. Syn
wybuchła wreszcie z gwałtownością wro=
dzoną. Przykro mi było powiedzieć mu tam
prawdy grubo i cierpko. Zapomnia=
działem — aby zabrać syna co prędzej.
Wyszedłem do siebie na górę a na pożegna=
nie pierwszy raz pomówiłem z Fontaną.
Smutny byłem i zmieszany cały wieczór.

18. SAMEDI. Ste Marine. 169—196

♰ U spowiedzi. Skruszenie w domu.
Napisałem serdeczny literacki
liścik do Lucjana Siemieńskie=
go w Krakowie. Poruczyłem mu
interes Iwanowskiego z Żupańskim.
Wychodziłem na gazety. Wieczorem
czytałem i dumałem, itd

19. DIMANCHE. La Trinité. 170—195

Z Janią, Dyzsiem i Karolkiem na
Mszy ś. — Komunikowałam na
wszy i chorał z Trójcy Przenajświętszej.
Przeglądałam Gazetę Warszawską
z Maja. Z dziećmi pod lasem — któ=
re jeździły na osiołku. Na gaza=
tach. Znowu z osiołkiem dzieć=
mi do lasu. Ulewny deszcz. Zosia
i Józef z Parasolami. Marjanek dłu=
go od rana prawie w Kościele.
Wieczór jak codzień itd

20. LUNDI. St Silvère. 171—194

Nic nowego. Józef pojechał do Paryża.
Wyprowadzałam strachy dzieci na jar=
mark. Na gazetach itp.

21. MARDI. St Leufroi, abbé. 172—193

Rano o 7mej wyruszyłem do Paryża.
Po drodze do Gatys spotkałem się
z Izydorem Chmielewskim, który
mnie zawiadomił że obrzęd prze=
niesienia zwłok śp. [illegible]
odbędzie się o samej 11tej. Dewe=
ryna nie zastałem w domu, to
z Ksawerym i Władem Ordęgą jadłem
śniadanie. Z Ksawerym na cmen=
tarz. U wnijścia zastałem Józefa
z panem Mogilnickim i Ruszy=
[illegible]. Wkrótce nadeszli ks. Jełowicki,
Plichtowie, Królikowski, Okrzanowski, Do=
maszewski, [illegible], Hłuśniewicz itp.
Grzymałowski itp. Obrzęd odbył się [illegible]
nie. — Wróciłem do [illegible]. Ksawery spo=
tkał z Hermannem Potockim rozmowa.
Józef z nim na porterze, potem u krawca.
De ta Mlle Jardinière kupiłem [illegible]
i 2 pary [illegible] [illegible] 3.

22. MERCREDI. St Paulin. 173—192

Hotelu [illegible]. Byłem zmartwiony, nie=
dostałem się ani na wystawę kwiatów
i obrazów, ani na wystawę A. Szefera.
Gałęzowskiego jeszcze raz nie zastałem
w domu, a Józef bez pożegnania się
z nami pojechał do [illegible]. Odpro=
wadziłem Józefa pod samą bramę
Szeferowskiej wystawy. O 3ciej i pół
byłem już przy omnibusach. Wróciłem
do Fontainebleau przed 7mą. Przeczy=
tałem — i zaraz zatargi z Zosią z po=
wodu Austriaków itp. Mówiłem dla
czego tak pospieszać z Paryża do domu.
✝ 22. Środa. Rano od 4tej i wyprosiłem
Marjankę do [illegible], któ=
ry mi się żaliła na niego, że niedbały itp.
Na Mszy ś. Wyprowadziłem chłopców
do szkoły. Nieswój i zmęczony i smutny
przedrzemałem na łóżku. — Wieczór
Józef wrócił z Paryża. itd

Juin

23. JEUDI. **Fête Dieu.** (D. Q.) 174—191

☩ Z Marjanną na Mszy ś. Odprowadziłem do szkoły chłopców i list
i notatki literackie E. J. Cimana
zaszczyty o Krasińskim pisarzu.
Na gazetach. Wyprowadziłem czworo dzieci na przechadzkę daleko w las.
Po obiedzie na Konferencji St Vincent de Paul.

24. VENDREDI. *Nat. S. Jean-Bap.* 175—190

☩ Komunikowałem z powodu ś. Jana Chrzciciela. Obyż wytrwać Panu do końca!

25. SAMEDI. St Prosper. 176—189 —

✝ U spowiedzi. Koło 10ej rozbiegła
się wieść po mieście o nowem wiel-
kiem zwycięstwie Francuzów nad
Austriakami. Wybiegłem do czytelni
ale Monitor pusty. Depesze telegra-
ficzne u podprefekta. Na wieczór
wrócił ją [illegible]. Bitwa zdaje się
stanowcza — a więc Włochy będą wolne
i Niemcy spuszczą z twardego tonu.
Wszyscy i cały dzień byliśmy pod wraż-
żeniem tej telegraficznej depeszy.
Wieczór wybiegłem na środek za-
łączny z Dziećmi aby dostać, tu Paryż
Ulice nowy świąteczny szczególnie oświe-
cenie. Przy nastawiliśmy w oknach
kolorowych lampy — wywiesiliśmy
aż dwie chorągwie. —

26. DIMANCHE. St Babolein. 177—188

✝ Z Dziećmi u Mszy św. w gorącz-
kowym stanie i z powodu wczoraj-
szego, a więcej [illegible] zwycięstwa
([illegible]). Monitor niewiele
nie jeszcze o bitwie szczegółów. Coś
w tem dziwnego. — Na procesyi
z starszemi Dziećmi — był dziś Boże
Ciało — Obok nas szedł Trubecki. Wie-
czór z Karolem i Dziećmi wy-
chodziłem po Paryżu.

27. LUNDI. St Crescent. 178—187

✝ I Austriacy przyznają się do porażki ale wycofali się porządnie zachowa[illegible] się. A u nich bitwa niestanowcza. Potrzeba dobywać sławny czworo= bok forteczny. Wojna przedłuży się znacznie – a z Niemcy się uzuchwalą. Wieczór z Gózią chodziłem po [illegible]. [illegible]

28. MARDI. St Irénée. 179—186

✝ Nic nowego.

29. MERCREDI. SS. P. et Paul. 180—185

✠ Marjanek u spowiedzi. Zosia zamiotko wyruszyła do Paryża. Drzemałem i czytałem. Na gazetach. Goście. Najprzód Zygmunt Zaleski syn Wilhelma, Krzemy i kartowy nasze miły i zdaje się dobry chłopak. Potem Stanisławowski z córką i Ksawery Gałęzowski. Karolek wrócił ze szkoły z gorączką: nie jadł i położył się zaraz. Zosia wróciła o północy. Zaglądała Karolkowi w gardło i dojrzała białe plamki na migdałach. Trwoga w domu — choć nie dowierzałem [illegible] Marjan szkaradnie [illegible] po spowiedzi.

30. JEUDI. Oct. Fête Dieu. (N. L.) 181—184

✠ Na intencyj Karolka i Marjanek komunikowałem. [illegible] Escallon po śpiesznej ratunek dla Karolka. Posłałem depeszę telegraficzną do Seweryna Gałęzi aby koniecznie dziś przyjechał. Escallon przewróżył [illegible]. Wypalił kamieniem piekielnym [illegible] białe plamki Karolkowi. Biedny dziecina ciężko chory. — Gałęzy przyjechał przed obiadem i przyszedł i Escallon. Źle się przesiliła. Karolek [illegible] się lepiej i t.d.

TROISIÈME

TRIMESTRE

1859

Juillet

1. VENDREDI. Ste Eléonore. 182—183

✱ Karolek ma się znacznie lepiej. Cały
dzień przy nim – dozorując dzieci la=
by nie przychodziły do ń. bo choroba
zaraźliwa. Józia i Julka śpią ze
mną. Kazio w Hazard. Na gaze=
tach i t.p.

2. SAMEDI. Visit. de la Vierge. 183—182

✱ Karolek już wyzdrowiał: po stara
nia skoro go ubrałam, poszedł się zaba=
wić. Upał ogromny. Na gazetach.
Wieczór przyjechał Fontana – ale o=
baczyłem się z nim dopiero o 10tej
po powrocie z przechadzki. i t.p.

3. DIMANCHE. St Thierry. 184—181

✝ Z Dzieciem nakoniec [illegible] w rodzinnym bogiek St Vincent de Paul. Za powrotem spotkaliśmy na drodze Fontaine już odjeżdżającego do Paryża. Z dzieciem Skwar na 35 stopni. O 4tej z Józią i Jadwisią i Dzieciem na Procesyi Bożego ciała w ochronie. Wieczór wychodziłem na drodze żelaznej dla kupienia La Patrie, ale rozminąłem się jakoś z roznosicielem itp

4. LUNDI. Transl. St Martin. 185—180

✝ Nic nowego. Karol z Kaziem w domu [illegible] książki i hałasu że ani dzwonić, ani czytać nie podobna. Upał przytem potężny. Na gazetach. Wieczór z Józią na drodze żelaznej na Patrie — potem w browarze i w Kawiarni

Juillet

5. MARDI. Ste Zoé, martyre. 186—179

† Od rana skwar wielki – stąd niemoc w ciele i osłabienie ogólne. Czytałem trochę. Na gazetach. Wieczór z Kazicem i Justkiem na przechadzce Kadrodze żelaznej.

6. MERCREDI. St Tranquillin. 187—178

† Ciągle skwar. Nic nowego.

Juillet

7. JEUDI. Ste Aubierge. (P. Q.) 188—177

Na intencyę Marjana mego przy-
stąpiłam do ś. Kommunii. Odprowa-
dziłam dzieci do szkoły. Potem Józef
był w kościele na kazaniu Ks. Bisku-
pa i na przygotowaniu do bierz-
mowania dzieci. Marjan dopełnił dziś
nowy sakrament. Józef w Paryżu.
Na gazetach. Przyprowadziłam dzieci.
Po obiedzie w godzinę wrócił Józef
z Mitkowskim Zygmuntem. Żona
musiała na nowo krzątać się z obia-
dem dla nich. Wyszli do tam aby Józe-
f na konferencyę St Vincent de Paul.
Wieczór i długo w noc gawędziliśmy
z gościem. Spał obok w pokoju mym

8. VENDREDI. St Procope. 189—176

Odprowadziłam dzieci do szkoły.
A Józef z gościem poszli oglądać
osobliwości miejscowe. Pisałam list
obszerny do P. Iwanowskiego o rzeczach
literackich i politycznych. Po połu-
dniu wrócili Józef i gość. Zosia za-
jęta była składaniem dla niej bo ma
odjechać do Paryża. Sam na sam wy-
powiedziałam Zygmuntowi szczerą praw-
dę z powodu jego obojętności na religię
i niechęci przy tym wszystkich teorji
demokratycznych. Odjechał o 2giej.
Na gazetach. Wieczór z Dyzią
i Karolem na przechadzce i na pia-
nie. itd —

Juillet

9. SAMEDI. St Cyrille, évêque. 190—175

O 6ᵉʲ rano [illegible] Kaly[illegible] żelazną i do
Paryża. O 9ᵉʲ [illegible] na ulicy
Gaillon. Wstąpiłem do [illegible] i zostałem aż
do śniadania, z Hłuszniewiczem, Ksawerym
i Władzią [illegible]. Radziłem [illegible] Bran
[illegible] i raz z Bonnin[illegible]. Z tym ostatnim
długo mówiłem rozumnie i porozumieliśmy
się co do wielu rzeczy. Pojechałem do Hryniewi-
cza. W szkole batignolskiej na sesji
Rady [illegible]
u [illegible]. Na obiedzie u Gałęzowskiego
z Hłuszniewiczem i Ksawerym. Wieczór
wałęsaliśmy się po bulwarach i po Champs
Élysées. Caffé Chantant i Concert Musard
co za [illegible] ogródek i oświetlenie. Koło
północy dopiero wróciliśmy do domu.

10. DIMANCHE. Ste Félicité. 191—174

† O 7ᵉʲ rano [illegible] w St Louis d'Antin. Na
śniadaniu z Gałęzowskim. Czytałem Seweryn-
owi o Bronisławie Zaleskim i listy do niej
[illegible]. Wyjechałem do Hryniewicza.
Na mszy [illegible] Jełowickiego i na ka-
zaniu. Mówiłem z wielu rodakami: [illegible]
[illegible], [illegible] i t.p. Wstąpi-
łem do pani Zaleskiej. Otóż [illegible] to żona
Antoniego artysty. Przyjęła mnie [illegible]
[illegible], z [illegible] i miłości, skoro [illegible]
[illegible] kto jestem. [illegible] i [illegible]
razy [illegible] papierów [illegible]
[illegible] Bronisława [illegible]
pani Zaleska [illegible]
[illegible] z godzinę na gawędce. [illegible]
[illegible] mi obietnicy. [illegible]
[illegible] U Tomaszewskiego [illegible]
[illegible] i panny Rakowskiej. Na gwałt prosi-
ła, aby przyjść do siostry jej [illegible]
[illegible] na [illegible]. Po [illegible] odjechaliśmy [illegible]
podobno byłem na pogadanie. Na obiedzie u [illegible]
z Gałęzowskim. [illegible] wyszliśmy razem [illegible]
do [illegible]. Ordynacja [illegible] do [illegible]

11. LUNDI. St Benoît. 192—173

✝ Nic nowego. Czytałem —

12. MARDI. St Gualbert. 193—172

✝ Po ustatkowaniu się z dziatwą moją pomimo niesłychanego skwaru, czytałem dużo. Dokończyłem Pamiętniki Guizota. Wychodziłem na gazety; ale nie znalazłem nowin w Monitorze. Dopiero koło 4tej dowiedziałem się o telegramie urzędowym ogłaszanym po mieście o zawarciu Pokoju. Dziwny i nagły przełom wypadków. Daj Boże, na pożytek ś. Kościoła i narodowości uciemiężonych! Napoleon rośnie w oczach nam. Wychodziłem z [illegible] na chwilę na miasto za wyszukaniem [illegible] na [illegible] 10 [illegible]. Miasto nasze rzęsiście się oświeciło.

Juillet

13 MERCREDI. St Eugène. 194—171

☩ Czekam i przeglądałem dzienniki. Nig-
dzie dotąd [illegible] o pokoju — też o
zjeździe Cesarzów. Będzie mnóstwo
kongresów politycznych co niemiara
ale przyjaźń między mocarstwami ka-
tolickiemi. Pogróżki i mediacya Prussy
i Anglii na nic się teraz nie przyda-
dzą. I stronnictwo rewolucyjne pobite
na głowę. Cavour [illegible] [illegible]
[illegible] w Papieża i tp.

14. JEUDI. St Bonaventure. 195—170

☩ Raniutko o 4tej zbudziłem i ubra-
łem czworo moich starszych. Przez park
poszliśmy do Chaugy na wzgórze [illegible]
a stamtąd koło drogi żelaznej wzgó-
rza na [illegible] zjazd Królowej Ame-
lii — potem do [illegible] i dobrze
przez pole i las do domu o 7mej.
Odprowadziłem dzieci do szkoły. O 8mej
[illegible] — Zastałem list od Eusta-
[illegible]. Chce on dla jeneralnego
mego [illegible] abym pozował przed
tem. Oczywiście odrzuciłem propozycyę.
Odpisałem dosadnie o powodach [illegible]
[illegible]. Zawsze uznał że [illegible] [illegible]
na gabinecie [illegible] kapieli z Karolkiem.
Na obiedzie [illegible] [illegible] [illegible]
[illegible]. Pokoju [illegible] towarzyszem Zosi
na przechadzce po lesie i [illegible]

15. VENDREDI. St Henri. (P. L.) 196—169

† Dziwny zgiełk i wrzawa w świecie politycznym z powodu niespodziewanego pokoju między Francyą i Austryą. Dyplomaci popuszczali nosy. L. Veuillot wielbicielem dziś Napoleona. Oczywiście, jeśli się pokaże wyraźnie że traktat między państwami katolickiemi miał na celu kościół, Napoleon jest mężem opatrznym i orężem ręki Bożej! Są jednakże ciemne strony i w tej rzeczy jak we wszystkich jego robotach. — Wieczór na przechadzce z dziećmi itp.

16. SAMEDI. St Eustate. 197—168

† U spowiedzi. Czyt. do końca Quixota. Spieka iście afrykańska. Na gazetach. Doczekałem się nareszcie. Równe dziś dnia [illegible]. Wieczór z dziećmi ku drodze żelaznej i na pikniku [illegible] itp.

Juillet

17. DIMANCHE. St Alexis. 198—167

✠ Z Teklą starszym synem w Kościele Kommunikowałem, i odwiedziłem ubogą [illegible] rodzinę de St Vincent de Paul. Nadesłano mi Gazetę Warszawską z czerwca, przejrzałem w godzinę. Mnóstwo [illegible] pustych i nudnych. Biedny nasz kraj! jałowość taka w duchu i w myśleniu! — Na gazetach. O pokoju mało wiesz szczegółów. Wieczór na przechadzce z dziećmi.

18. LUNDI. St Thomas d'Ac. 199—166

✝ Po zaprowadzeniu dzieci do szkoły czytałem dość długo. Potem napisałem serdeczny list do Michaliny. Przed śniadaniem nadjechał Zygmunt Rościszewski majętny obywatel [illegible] i sąsiad Michała Grabowskiego. Odwiedziny te niespodziewane rozbudziły wiele wspomnień młodości. Wypytywałem ciekawie o Michała, o jego dzieci i t.p. Józef mój musiał być wzruszony — bo p. Zygmunt ongi jego sąsiad, znajomy mu od dziecka. O [illegible] odjechał gość do Paryża, z obietnicą powrotu do nas za dni kilka. [illegible] Byłem napisać kilka słów do [illegible] i do p. Walentowej Rościszewskiej starościny [illegible] z domu [illegible] którą pamiętam z Krzywca. — Na gazetach. Wieczór na przechadzce z dziećmi. [illegible] spotkaliśmy p. [illegible] z [illegible] i gawędziliśmy do późna w noc.

19. MARDI. St Vincent de P. 200—165

Wespół z Konferencyą Sᵗ Vincent de Paul przystąpowałem do Kommunii. Po dwóch latach przerwy w stosunkach naszych Książe Trubecki przyszedł mi podać rękę w kościele, z [illegible] jemu. Nie było czasu do rozmowy, bo wyszła zaraz [illegible] — a po mszy wcześniej niż inni ruszyłem z [illegible], dla moich interesów domowych. — Spieka [illegible] ducha i ciało. — Dumałem o latach młodości. Wychodziłem na gazety. Wieczór po wyprawieniu dzieci do łóżka wyjechałem do lasu na dumanie ale jeszcze dopuszczało gorąco. Spałem pod [illegible] tylko, przy otwartych drzwiach i oknach — I tak samo [illegible]

20. MERCREDI Ste Marguerite. 201—164

Z Dyzim i Karolkiem w kościele. Kommunikowałem przy dniu Sᵗᵒ Eliasza proroka, za duszę mego brata i opiekuna. — Józef pojechał do Paryża, dla widzenia się z Rościszewskim, dla zaprowadzenia go do Szkoły polskiej i t. p. — Nie wiem czy będzie jeszcze u nas z pożegnaniem. — Radbym napisał do mego Michała. — Na gazetach. Wieczór po dzieciach. Józef wrócił wieczorem. Zdaje się Rościszewski nie przyjedzie już do Fontainebleau, ale nagli mnie o list do Szwagra swego.

Juillet

21. JEUDI. St Victor, mart. 202—163

✝ Odprowadziłem Dzieci. Wziąłem
się do pisania do Michała – ale
przyszła mi uwaga, że ta jego
posyłka była przez okazyę, ~~którą~~ prędzej
prędzej może dojść przez pocztę. Składa
cie zabawki jeszcze dwa lub trzy
miesiące za granicą – a zgubi
się już z rzeczy i pieniędzy – to i
kartka moja mogłaby zaginąć. I
Poleciłem Józefowi, aby przez dziś do
Gałęza powiózł mu wasze w Rosiszu
mego adres Michała w Kijowie. – Na
gazetach. – Dziatwa mnie całą gromadą
na przyjeździe w lesie z p. Raimond.
Na uroczysty Konferencyi S. Vincent
de Paul. Na adoracyi Najśw. Sakramen=
tu. Dzieci wróciły późno. Julek był nie=
grzeczny bardzo – a Kazio opiłujący się i chorował

22. VENDREDI. Ste Magdeleine. 203—162

✝ Kommunikowałem za moją własną in=
tencyą – za grzech młodzieńczych lat. – Odpro=
wadziłem dzieci do szkoły. Czytałem Re=
vue des deux mondes. Dumałem wiele=
nie o czasach młodości. Na gaze=
tach. – Czytanie i dumanie resztę dnia
i [illegible]

23. SAMEDI. St Apollinaire(D.Q.) 204—161

✝ Dziś przerwaliśmy na czytaniu dramatu i t.p. — Przyjęliśmy nową bonę Elizę, nastręczoną nam przez świątobliwą panią Dôlers. Na obiedzie pocieszny p. Antoni.

24. DIMANCHE. SteChristine. J.can. 205—160

✝ Z Marjanowskim i Dyzim w kościele. — Cały Dzień z dziatwą. Od wieczora burza i deszcze i czas nieco znośniejszy, bo znacznie ochłodło powietrze. Nagadzałem. Wieczór zapomnieliśmy obydwa z Józefinem że dziś kazanie p. Chwiedzporowski przed ~~doroczną~~ na dorocznej konferencji St Vincent de Paul. — Ceś Z. Rościszewski nie przysłał adresu Mielgrabowskiego. Szkoda, bo miałem ochotę doń pisać.

Rano odebrałem ciekawy list od E.J. Matka jego umarła 17 czerwca. Mam dać na 25 mszy św. za duszę nieboszczki do Notre Dame des Victoires. Józef, Zosia i ja uśmieliśmy się z oryginalnego słówka E. o Michalinie. Doprawdy, E. wszystko mi [illegible].

25. LUNDI. St Jacq. le maj. 206—159

Rano po odprowadzeniu dzieci do szko=
ły, czytałem Revue. – Wiadomość o cho=
robie Trzcińskiego, któremu Zosia ad=
ministrowała zaraz swoje leki, któ=
re potem zatwierdził w całości Iscalon. Trzciński ma gwałtowną cholerynę
Na Gazetach. U Trzcińskiego. Po dzie=
ci. W czasie obiadu zjawił się Ks. Jełowic=
ki z wizytą i siostra jego pani So=
bańska z córkami. Wizyta ceremonial=
na pełna dla mnie komplementów
zachęcenia i t.p. – Po 6 tymi goście nas od=
jechali. Zosia i Józef udali się do Trzcin=
skiego – a ja pilnowałem dziatwy.

26. MARDI. St Marcel. 207—158

Wedle polskich kalendarzy, dziś ś. An=
ny. W rzewnym i gorącym usposobieniu
modliłem się na mszy i i komunikowa=
łem. – Czytałem parę ważnych arty=
kułów z Revue des deux mondes. Na
gazetach. Czyt. i drzemałem. Wieczór
wyszedłem do chorego Trzcińskiego
któremu się lepiej. Przyjmował gościny sąsia=
dów i mojej żony; a że sam samotny
jak palec, po kawalersku i jak jest oby=
czaj między emigrantami, pozostałem
u niego na noc. Spałem nierozebrany
ale i chory spał wyśmienicie. Zdaje się
że tylko jego przesilił się – i że niebę=
dzie już potrzebował naszych starań.
Wczoraj Józef mój z nami nocował.

27. MERCREDI. St Pantaléon. 208—157

Wyszedłem z mieszkania Trzcińskiego na zawsze o 7ej. Odprowadziłem dzieci do szkoły. Czyt. Rosyę. Na gazetach. Znowu po kilku dniach przerwy, rozpoczęła się spieka letnia. — Po 3ej mieliśmy wizytę Zenona Fisza, alias Padalicy i młodego Łozińskiego. Mówiłem z nimi poważnie o rzeczach to politycznych, to literackich. Fisz widocznie był zakłopotany ~~czy~~ czy nie wybuchnę nań za artykuły jego w Gazecie Warszawskiej przeciw Katolikom. Odjeżdża wieczorem do kraju. Toż samo i Łoziński. Józef wieczór poszedł na noc do Trzcińskiego.

28. JEUDI. Ste Anne. 209—156

Nic nowego. Jam [illegible] czytał do Damatów. Z Marjanem [illegible] ubogiej 'polskiej' biesiady. Na gazetach. — Wieczór wyprowadziłem sześcioro dzieci na [illegible] do parku a wracając zaszliśmy do kawiarni na wodę [illegible] i na piwo.

Juillet

29. VENDREDI. Ste Marthe. (N. L.) 210—155

✝ Nic nowego. Spieka nie daje swobody i ochoty do niczego. Wizyta Stanisława Szoutlera.

30. SAMEDI. St Abdon, mart. 211—154

✝ U spowiedzi. Dzień chmurny, ale razem i parny, duszny. Chłopcy nasi w lesie z całą szkołą na [illegible] p. Hirsa. Przed 11tą przyjechała z Paryża przyjaciółka mojej żony pani Delamare z domu [illegible] bankierskiego. Przyjęliśmy ją uprzejmie i ugościliśmy się chodziła z żoną na przechadzkę do lasu — i zaraz po obiedzie ruszyła do domu. Zosia odprowadziła ją na drogę żelazną — i tp

Juillet

31. DIMANCHE. St Ger.-l'Aux. 212—153

✝ Z Karolem w kościele, potem w rodzinie St Vincent de Paul – Na dworze niezmierny skwar – W domu niezmierny dzieci gwar – I tak cały boży dzień szkoda do niczego niezdolny – i t.p.

Août

1. LUNDI. St Pierre ès-liens. 213—152

Raniutko przed 6tą puściłem się do Paryża. Około 9tej po wypiciu herbaty u Gałęz[owskiego] ruszyłem do Szkoły polskiej na examina klassy 5tej i początkowej. Wybornie poszły. Dzieci tego roku więcej korzystały niż w latach dawniejszych. O 1szej wróciłem do Gałęz[owskiego] na śniadanie. Zastałem ~~Rosińskiego~~ Kozłowskiego i Romana – odjeżdżających do kraju. Z Gałęz[owskim] chodziliśmy do Fizza. Zastaliśmy go w domu [illegible] wyrobów [illegible] i Duchińskiego. Z Fizzem do Rosiszewskiego, ale darmo. Wyjechałem do Szkoły na dalsze examina i zostałem aż do 7mej. Na obiedzie z Gałęzowskim i [illegible] examinującymi [illegible]. Po obiedzie z Gałęza [illegible] blisko do północy [illegible] i t.p.

2. MARDI. St Etienne. 214—151

† Nabożeństwo w kościele ś. Ludwika.
Po śniadaniu z wizytą u Fontaine'go
do szkoły. I 6tej klasy examinował się
[illegible], mnie osobno [illegible]
13-letni chłopiec mniejszy wyborne
po polsku [illegible] urodzony z Francuza
zdaje się że [illegible]; [illegible]
w powołaniu swoje. [illegible]
[illegible] przedmiotach zagorzał się [illegible]
w potrzebie. Zaraz o 1ej na śnia-
daniu [illegible] gadałem osobno. Ro-
[illegible] z wizytą do mnie. Z Igna-
cym razem do Palais royal – [illegible]
[illegible] Napoleona – [illegible] do [illegible]
o 3ej rozpoczął się egzamin klasy 4tej
gorzej niż 6-ta popisała się. [illegible] obiad
wróciliśmy razem z Batignolles. [illegible]
brat [illegible] od Michała – z [illegible]
o [illegible]. [illegible] jak wczoraj
na [illegible]

3. MERCREDI. Inv. St Etienne. 215—150

† O 9tej nabożeństwo w Notre Dame des Victo-
ires. Komunikowałem we intencji
[illegible]. Święto Nawiedzenia M.B. Zamówi-
łem 25 mszy za duszę Klary [illegible]. Z Ko-
ściołem na [illegible] w palais royal – potem
u Kolliskowskiego – potem u [illegible] li-
terata [illegible]. Rozmawiał o mnie
[illegible] jego [illegible] stan – obiecał mu do-
[illegible] odwiedzać ich częściej. Omni-
busem prosto do Batignolles. Gałęzowski zastą-
pował mnie w klasie 6tej i [illegible]
odgięły, kiedy całą klasę [illegible]
[illegible]. Z gramatyki odpowiadział wy-
bornie. Z [illegible] odmówił Radzisz [illegible]
ale odmówił z [illegible] i po mistrzowsku
jak żaden student ani profesor w szkole
nie potrafiłby. Wyróżnił się [illegible]
[illegible] na [illegible] – najjedynego z [illegible]
[illegible] przytem, i [illegible] w [illegible]
Gałęz. w rozumieniu [illegible] go, [illegible]
dobyć [illegible] – zaraz po [illegible]
napisał do [illegible] – [illegible]
w imieniu mojem [illegible]

Nic nowego. Przeczytałem [illegible] tem [illegible] przez 3 [illegible] dni)

4. JEUDI. St Dominique. 246 — 149

Że Bóg pozwoli nam poznać [illegible] tego chłopca. Po śniadaniu naszli nas Próżnowscy ojciec i syn. Miałem z nimi długą rozmowę w domu po drodze do [illegible] i w szkole. Ojciec znany z rewolucji a młody syn [illegible] inteligencji. [illegible] i [illegible]. [illegible] rozprawiał wiele o [illegible] o [illegible]. [illegible] przyszedł [illegible] Strońskich emigracyjnych. Sam dał mi swój plan [illegible] ale bez skutku bo oczywiście Czartoryszczyzna [illegible] udały się [illegible] nad [illegible]. Po obiedzie Gałęzowscy i [illegible] odprowadzili mnie aż na omnibus. W [illegible] dzięki Bogu, zastałem wszystkich zdrowych. List do Zosi od [illegible])

5. VENDREDI. St Yon, m. (P. Q.) 217 — 148

Nic nowego. Czytałem i dumałem o nowej której mi [illegible] przy rozdaniu nagród w [illegible] [illegible] f pe

Août

6. SAMEDI. Transfig. de N. S. 218—147

✕ Zosia poszła do spowiedzi i komu=
nikowała na Mszy o 9tej to
ja przy dzieciach. Byłam na Mszy
i w [illegible] dopiero o 8mej wsta=
gustach. Jaś i [illegible] i wyjechały
z wielkich upałów. Spojrzawszy dotąd
się we Francji i w Paryżu – nie=
pamiętam w życiu takiego umęcze=
nia.

7. DIMANCHE. St Gaëtan. 219—146

✳ Nic nowego – Przed obiadem
zjawił się Julian Jankowski
stryjeczny brat Ludwika.
Przyjęliśmy go serdecznie – i
późno wieczór wyprawiliśmy
do Paryża. – i Pd

8. LUNDI. St Justin, martyr. 220—145

Przygotowywałem się na stawkę z powodu rozdania nagród w szkole batiniolskiej.

9. MARDI. St Amour. 221—144

Jak wczoraj.

Tam dnia ponowny. Wyjechaliśmy przy Vincennes. Na piechotę zwiedziliśmy pod namiotami gwardii pierwszy zuawów, Turkosów i spahisów to arcyciekawszy zwycięzców italskich. kwaterujących pod Paryżem. — Na obiad ponownie wróciliśmy do Paryża — Wieczór o 8mej do Fontainebleau

Aout

10. MERCREDI. St Laurent. 222—143

Raniutko z Marjanowskim pożegnaliśmy się na kolei żelaznej do Paryża. Brzydka słota. U Gałęzowskiego na śniadaniu i aż do 1szej wyjaśniło się trochę, jednakże rozdanie nagród musiało się odbyć w sali. Mamy naszą odwiedziłem w [illegible] usposobieniu — wszakże wiele podobało się. Między z tym widziałem rodaków mnóstwo dawno nie widzianych i nieznajomych z kraju — Poznałem Trentowskiego. Wieczór po obiedzie u Gałęz. u p. Delamarre potem Bonitowski, g. Jabłonowski, Lisiński [illegible] im 1szy Marjan [illegible] i mówiłem z ojcem. U Plichtów.

11 JEUDI. Ste Suzanne. 223—142

✠ Rano z Marjanowskim w Kościele St Louis. Koło 11tej z Kamerym Gałęzowskim zaprowadziłem syna do sławnego Duchenne de Boulogne, aby opatrzył jego rzepkę nieco skrzywioną naprawdę. Będąc tam z Marjanowskim [illegible] się przekonał. Po examinie ciała [illegible] każdego — i po próbie galwano-elektrycznej radził Duchenne aby nieustannie zajął się kuracją którą sam przepisał [illegible]

~~Po śniadaniu u Gałęz. wróciłem do [illegible] na [illegible]~~ [illegible] z Żoną. [illegible]

13 Opuściłem najświetniejszy [illegible] Bonifacego z Kamerym Gałęz. Szczęśliwym [illegible] się do [illegible] pod St Maur [illegible] na [illegible] aż do [illegible] do [illegible]. [illegible]

12. VENDREDI. Ste Claire. 224—144

✝ Stanęło na tem, że Marjanna zostanie w szkole polskiej na miesięcy, aby nie traciła czasu, może się zarazem uczyć i lekcyj. itp.

Widok zachwycający tysięcy świateł na ulicach w oknach i na dachach rozgorzałych jednem wielkiem morzem. Oglądaliśmy wszystko — osobliwie na rozdrożach ramy z Kapucynami na ... — Wspaniałe przystrojenie placu Vendome. Obiad u Gedy.

13. SAMEDI. St Hippolyte. (P.L.) 225—140

✝ U spowiedzi. Przygotowaliśmy się z Marjanną do Paryża. Obydwa chodziliśmy do kaplicy. Śniadanie — i potem pisanie i zapakowanie rzeczy, bo omnibus przyszedł wcześniej z powodu natłoku dziś wszędzie na drodze żelaznej. Istotnie w dębarkaderze pełno ludzi. Konwój za konwojem odwozi czekających ... Koło Paryża ... niejakiej w obozie musieliśmy wysiąść daleko od gary. Wszędzie porwani — a my już na piechotę do bulwarów. Omnibusy wszystkie pełne — weszliśmy do pierwszego i czekaliśmy godzinę całą zanim z kosz odjechał. Obiad pośpieszny w passażu Choiseul. Potem prosto do Galerji. Szczęśliwie zastaliśmy w domu starszych.

14. DIMANCHE. St Eusèbe. Vig.-J. 226—139

✠ Z Marjanką w kościele St Louis. Kommunikowałem. Po śniadaniu z Krasińskimi pomiędzy [illegible] tudzież przy[illegible] wiezliśmy się do hotelu badeńskiego boulevard des Italiens. Na balkonie w mieszkaniu [illegible]skiego rozgościliśmy się wygodnie. Byli z nami obaje Goreccy z [illegible], [illegible], [illegible] Sewery Gałęzowski, Karwowski z Ignacym [illegible] Ks. Grzymała i w końcu ks. Jełowicki. Około 10tej pół zaczął się przemarsz wojsk tryumfujących. Przypatrzyłem się Napoleonowi na przemyślnym koniu, też marszałkom Baraguay d'Hilliers, Mac Mahon — Canrobert i Niel. Pułki zapylone, [illegible] kwiatami i wieńcami ozdobione przemaszerowały się szybko. Przemarsz trwał jednak do 3ciej i zakończony [illegible] [illegible]. Po [illegible] [illegible] [illegible] do końca.

15. LUNDI. Assomption. 227—138

✠ Przed 7mą z Marjanną byliśmy w Notre Dame des Victoires. Kommunikowałem na intencję mojej Marjanny przy największem święcie Maryi. Ona modliła się obok mnie. Pospacerowaliśmy się [illegible] itp. Wróciliśmy na herbatę do Gałęzy. Około 11tej wyszliśmy na Mszę i do kościoła polskiego d'Assomption. Ks. Jełowicki mówił mszę i kazanie bardzo wyborne, [illegible] wspomniał o [illegible] tryumfie wojska, drugim po Konstantynie W. i t. p. Z Kościoła byliśmy z wizytami u [illegible] Łozińskiego i [illegible] [illegible]. Ciągnęliśmy na przechadzkę na Champs Elisées. Tłumy ludzi i widoki. Marjanka najwięcej zabawiły teatra Marionettes. Rad [illegible] rad [illegible] do każdego wstępowania

16. MARDI. St Roch. 228—137

= Na obiad u Ks. Gałęz. Niespodziewanie
znalazł się i dr Józef [illegible]
kolega [illegible]. Dziś przysłano
lekarz W.K. rosyjskiej Marji. Mówi=
liśmy wiele przed obiadem o
rzeczach poważnych itp. o kościele
w [illegible] itp. [illegible] po obiedzie
poprzedził do [illegible] do [illegible]
go księgi [illegible]. Przyszli
którzy mój znajomy z kraju Pan
Dunin brat mego starszego, i in=
ny Polak z Hiszpanii Drohojowski
Gawędziliśmy długo. Potem wyjechaliśmy
na illuminacyę i fajerwerki wszyscy
razem i [illegible]. Widzieliśmy
wszystko jak najwygodniej. Marjanek
znużył się, że ledwo zostawić [illegible].
+ [illegible]
Wtorek. Rano z [illegible] Marja=
nem [illegible] udaliśmy się do [illegible]

17. MERCREDI. St Mammès. 229—136

Umówiliśmy się z dyrektorem Ka=
linowskim o mieszkaniu i lekcyach dla
Marjanka. Byliśmy [illegible] z Ma=
rjanem co było [illegible] przy
Adamie, itp. Wróciliśmy na śnia=
danie, aby doczekać się Zosi. Mon=
senior Kosko z [illegible] orderem
Krzyża. Przed południem pojawiła
się Zosia z Józią. Radość w domu. Po
śniadaniu oprowadziłem ją i Józię
po placu Vendome itp. Wszędzie
[illegible], a więcej nie mogliśmy do obia=
dów. [illegible] omnibusy zajęte. Zosia mu=
siała czekać w biurze przeszło godzi=
nę, aby zająć miejsce do Charenton.
Obiad u Gałęz. — Pożegnaliśmy [illegible]
Środa: * [illegible] mszy i [illegible] który [illegible]
komunikowałem na intencyę
aby Bóg błogosławił Marjanowi po raz
pierwszy oddalającemu się od rodziców
Pożegnawszy [illegible] zostawiłem Marjana u Gałęz.

18. JEUDI. Ste Hélène. 230—135

...do Królikowskiego z ... Gwarantujemy ... pomocy ... Janowskiego ... Radziliśmy potem z ... p. Władysława Czartoryskiego, z ... Potem przygotował protestacyą w imieniu Rady Posiłkowej gromady do Batignolles i Marjanek ... wszkole oddatem Marjanka Kraszewskiej, który z ... Radziliśmy ... Kondyfikowaliśmy ... protestacyę Panińskiego. Potem nastąpiło posiedzenie Rady szkolnej, z ponad wyboru nowych kandydatów do

19. VENDREDI. St Louis, év. 231—134

szkoły. Posiedzenie ... Rozstrzygnęliśmy ... kandydatów aż do 7 ... Zabrałem na obiad Marjanka. ... do pozostania i ... w szkole. Odprowadziłem go po obiedzie do szkoły. Po drodze ... się ... i potem ... Dziwne to dziecko mój Marjan. ... itp.

Czwartek: ... wstali przed 6 ... Po herbacie przed ... przy omnibusie ... Hangtem w Charenton. ... przyjęli nas bardzo uprzejmie i ... Po śniadaniu ... do Fontaine

20. SAMEDI. St Bernard. 232—133

Piątek. + Wypoczywałem po tygodniowem zamotaniu się. Czuliśmy się zmęczeni — wypoczywamy jedną duszą. Wszystkiem nowe Kurjera dnia [illegible] wyprowadzi

Sobota. + Czytałem niemal cały dzień Kurjera i Gazety Warszawskie. Wieczór list od mego pasierbego Marjanna, który znowu rozrzewnił. Biaduje na chleb i szkolnym a przez ... skarży się. Żytkom. Za domem, „ale (powiada) „miłość nauki bierze górę!" —

21. DIMANCHE. St Privat. (D. Q.) 233—132

✠ Dziś Dyzio skończył ośm lat. Z Dyziem w kościele komunikowaliśmy na jego intencyą i nad Marjana. Z Dzidziem w domu. Po 3ciej wyruszyłem z moją córcią na przechadzkę pani Mazurkiewiczowej. Spotkaliśmy ją w rogatce. Zabraliśmy ją Marysię z Ludwisią i razem wróciliśmy do domu. Obiad smutny. Mazurkowa dzień w ogrodzie i w kuchni. Rozkoszowaliśmy potem gdzie kto mógł. Pani Mazurkiewiczowa z Dzidziem ... zostały ... z Karolinem u ... Marjańkowem.

22. LUNDI. St Symphorien. 234—131

+ Odprowadziłem dzieci do szkoły. Żona z swoją starą pozycją które nadzieją się lepsze zniebo... szczera i z przyrodzenia zimistra. Wyszedłem na gazety — potem na ... w ... niski na pana ... Józef odpisał do Paryża. ... Dyzio dobrze... — Karolina ... się ... swoją ... ... Przyszedłem z dziećmi na obiad. Spieszyliśmy się. Przed 6tą ... omnibus i ... Mazurkiewicz ... adjunkta. Po obiedzie ... Zofia z Marynią i moją ...

23. MARDI. St Sidoine, évêque. 235—130

+ Komunikowałem na intencję ... kochanych. Odprowadziłem dzieci do szkoły. Józef wrócił niespodzianie. ... szkoła ... lekcji. ... się porządnie. — Czytałem ... Byłem w czytelni. Dyzio wrócił ze szkoły z bólem głowy i z gorączką, jak ... Karolka. Po obiedzie z dziećmi zachodziłem do ... — i potem do parku. Wieczorem przyszedł doktor i ... nas o chorobie Dyzia.

24. MERCREDI. St Barthélemi. 236—129

✝ Po Mszy św. i odprowadzeniu dzieci do szkoły z Kazią chodziłam do Szpitala po p. Escallona. Nie zastałam — posłałam do miasta po Doktora — i do Siostr Miłosierdzia. Przyszedł Doktor i znalazł Dyzia w złym stanie — dotknął mu w gardle kamieniem piekielnym. A moja zowie to angine. Potrzeba było [illegible] ale ku wieczorowi zmieszanie było lepiej Dyziowi. Wyprowadzałam dziś Do [illegible]. Listy od Matki Zarzyny, od Mamy z 4 [illegible] Reggio, i od Gałęzowskiego do mnie z [illegible] protestacji Poniatowskiego.

25. JEUDI. S. Louis, roi. 237—128

✝ Komunikowałam na intencję Ludwika Jana męża mojego i Jana Ludwika Zaleskiego przyjaciela mego dość zmarłego na cholerę w czasie [illegible] wojny. — Dyziek i Tadeusz w domu. Dzieci ubierały się na swoją uroczystość rozdania nagród w szkole miejscowej. Najprzód odprowadziłam Gutysia, odesłałam [illegible] Poniatowskiego. Zaprowadziłam dzieci na festę rozdania nagród. Dyzio nasz chory, otrzymał aż sześć nagród i cztery czy pięć accessitów; Karolek trzy nagrody i [illegible] accessitów; Jędrek jedną nagrodę. Stary Fontana spóźnił się. Gorzej było kiedy nadjechała pani Mazurkiewiczowa naszej strwożona anginą Dyziową. Zosia sama kucharka [illegible] i obiad był [illegible] 6 [illegible] z Fontaną — Przed 8 mą i on odjechał. [illegible] w domu z powodu nagród dzieci [illegible] Dyzio miał się [illegible]

Août

26. VENDREDI. S. Zéph. *F. desj. c.* 238—127

† Dzisiaj w domu. Pierwszy dzień wakacji.
Dyzio niemo lepiej, ale doktor nasz mi jest
jeszcze [illegible]. Wychodziłem na ga=
zety i na przechadzkę z dziećmi. Mam
zamiar pojechać jutro do Paryża i zaś
brać na parę dni Marjannę, z powodu
[illegible] illuminacji i fajerwerków.

[illegible] i z wiatrą trwogę niewdzięcznego mater
[illegible] na kolej żelazną. Skarżył się po
[illegible], że mu się w głowie kręci. Na ko=
lei żelaznej [illegible] się znacznie. Przyje=
chaliśmy do Fontainebleau o 6tej a tedwie [illegible]
do domu z powodu natłoku podróżnych na
jutrzejsze fety i t. p.

27. SAMEDI. S. Césaire, év. 239—126

Dnia urodziny Józi, ale tylko mogliśmy ją dziś
pobłogosławić i ucałować w łóżku i za=
raz rankiem puściłem się do Paryża. Przy=
szedłem prosto do Gutza. Dowiedziałem się
niespodzianie zastawszy u niego w łóżku
Marjannę. Cóż to się stało? Rozchoro=
wał się biedak od onegdaj i doktorowie
nasi odebrali z [illegible]. Bałam się, aby i
on mimo [illegible] [illegible] [illegible]. Na
[illegible] Ordęgowi, Janaszewiczy, [illegible]
Radziłem się nad protestacją [illegible]. Od=
czytałem mój sprostowanie. Jednogłośnie je
przyjęto i zgodzono abym protestację prze=
robił po mojemu. Niepodobna uczynić tego
osoby [illegible], trzeba być niezależ[illegible]
i [illegible] i t. p. Z tem wszystkiem rad nie
rad zabrałem się do domu dla przyjęcia
i [illegible] dla przepisania. — Marjanna
z płaczem prosiła się do domu, [illegible]
[illegible] że jedzie ze mną. Kazaliśmy pakie
do [illegible] na [illegible] Marjanki. [illegible]

Aout

28. DIMANCHE. St Augustin. (N. L.) 240—125

✠ Komunikowałem na intencyą Józi,
która wczoraj dziesięć lat skończyła;
także na intencyą ukochanych moich star-
uszków i dzieci. Dzień na [illegible]
i do tego [illegible] to [illegible]
[illegible] co [illegible] — Koło 2ej przy-
jechał Julian Jankowski. Wyprawiłem
go zaraz do parku, na koncert orfe-
onistów. Przed obiadem nadjechał i
Seweryn Gołęzowski. Ten ostatni został
na [illegible] obiedzie. Ja zaprowadzi-
łem Jankowskiego do hotelu de Londres
na [illegible] i t. d. Po obiedzie spot-
kaliśmy z Jankiem dzieci moje idące
na fotę do parku pod okiem Józefa i
Flazarów. Gawędziłem z Jankiem w salonie.
Gabryel z żoną przy chorych na górze. Mar-
janna ma najwyraźniej szkarlatynę. Dy-
zio zaczyna przychodzić do siebie po [illegible]. Ga-
bryel [illegible] po [illegible]

29. LUNDI. St Médéric. 241—124

✠ Zgiełk i [illegible] w domu. Wszak-
że [illegible] się nam [illegible]. Ale
niewolno dzieciom zbliżać się do
chorych aby się nie zaraziły [illegible]
mi chorobami starszych. Cały dzień
musiałem czuwać nad chorymi
i nad zdrowymi. Żona w mieście
za sprawunkami i interesami itp.
Wybiegłem na chwilę do czytelni.
Po obiedzie wyprowadziłem dzieci
zdrowe do parku ale deszcz zmusi-
ły wypędził nas rychło z [illegible]
~~[illegible]~~ środy mojej, która miała
ochotę do hulanki, [illegible] do jeżdżenia
na karuzeli. — Józio i Klara śpią
u p. Flazard, Karol i Julek śpią
ze mną na górze. Kasia [illegible]
na prośbę [illegible] do Gabry[illegible] i [illegible]
do [illegible] u pani [illegible]. Marjanna i Dy-
zio mają się lepiej.

30. MARDI. St Fiacre. 242—123

✠ Komunikowałam na intencyą domowych
moich zdrowych i chorych. Cały dzień
przy moich młodych konwalescentach, czy=
tałam, to doznawałam wesołych wspo=
grodzie Kurotka, Kazia i Jutka. Przy=
znałam do przepisania protestacyi Poniatowskie
go. Wychodziłam do czytelni i ... Zresztą
niepokój i smutek w domu z powodu
chorób kolejnych dzieci. —

31. MERCREDI. Ste Isabelle. 243—122

✝ Marjanek i Dyzio mają się lepiej ale
natomiast Józia moja położyła się do łóżka
Niewiemy jeszcze ani my, ani doktor
co się jej wyklęje po gorączce. Angina?
lub szkarlatyna. Po 9tej zjawił się Zygmunt
Miłkowski z pożegnaniem. Odjeż=
dża do Konstantynopola i na Słowiańszczy=
znę, w celach politycznych. Zacny i świet=
ny to człowiek; szkoda tylko że zagorza=
ły romantyczny umysł. — Miłość musi wyrzą=
dzić; ale jest tyle jeszcze w charakterze
jego i zdolnościach, że rychło się opamięta.
Po śniadaniu odjechał do Paryża. — Przy
dzieciach. — Zosia znalazła czas do napi=
sania listów, do Michaliny, Zosi Rangwiłły
i do kogoś jeszcze. Podyktowałam jej potem
poprawioną mowę protestacyi Poniatowskiego:
zawsze ta protestacya jeszcze reformacji ...
[illegible] Odebraliśmy list od Michaliny, która
już się zowie Bronisławową Zaleską. Zawsze
pokorna i serdeczna, więc wzruszona. Przyjdzie
dziś do nas niebawem. Cieszy się z przyjścia.

Septembre

1. JEUDI. St Leu, s. Gilles. 244—121

✠ Dziś mają się trochę lepiej oprócz Józi, która jeszcze gorączkuje. Wieczorem dają się znowu we znaki — ciągły gwar i hałas moich studentów, całego dworca stoła. Niepodobna ani pisać, ani myśleć o niczem osobliwie dla mnie coraz od miasta nawykłego do samotności i ciszy. Czytałem Revue des deux mondes i dzienniki krajowe. Wychodziłem do czytelni. — Koło 3ej przyjechał z Paryża za poradą Kowalskiego Gałęzy. Pomógł w tem w domu przy Józi, której daliśmy na wymioty. Został na obiedzie — a wieczorem odjechał. Odesłałem przez niego Sewerynowi protestacyę Kamińskiego.

2. VENDREDI. St Lazare. 245—120

✠ Cały dzień przy chorych i zdrowych dzieciach. Nie wychodziłem nigdzie. Czytałem jak wczoraj.

Septembre

3 SAMEDI. St Grégoire, p. 246—119

✝ Spowiadałam się u Ks. Rabotena b. przeorowa odjechał gdzieś na dziesiątek dni. Z resztą jak wczoraj. Józia ma się trochę lepiej. Pisała do Gałęzowej aby przyjechała obydwa z Hłuszniewiczami, na bażanty i kuropatwy.

4. DIMANCHE. Ste Rosalie. (P. Q.) 247—118

✠ Kommunikowałam z prośbą o uśmierzenie serca. Karolek z żoną na Mszy ś. Odwiedziłam ubogie rodziny. Z dziećmi potem do 1szej Wazy. Tebuni. Nadjechali Gałęzowa i Hłuszniewiczowie z nimi nieprzyjemnych rozmów nie było. Dzień. Zosia wysadziła się z obiadem. itp

5. LUNDI. St Bertin, abbé. 248—

✠ Choroba w domu — a moje zmartwienia. Mamunia troskliwie wypytuje się o szyję Marjanka. Kochani nasi goszczą ciągle w Via-Reggio.

6. MARDI. St Onésipe. 249—116

✠ Kazio z kolei dostał strasznej szkarlatyny, straszniejszej niż Marjanek. — Odpisaliśmy z Józefem do Mamuni. Podziękowaliśmy z czułością za współczucie biedy naszej domowej. — Nie=czekane expedycye od Dyan.
[redacted]

Septembre

7. MERCREDI. St Cloud. 250—115

✝ Rano ruszył Józef do Paryża po pieniądze. — Kasia wciąż niedołężna. Cały dzień przy niej. — Przed obiadem nadjechał stary Fontana. Po obiedzie odjechał — a wrócił Józef. — Misio Kamieński umarł z rany odniesionej pod Magentą. Biedaczek, stary jego rodzice! — Jacyś panicze galicyjscy Kotowski i Nikorowicz pojedynkowali się pod Wersalem. Ten ostatni zginął. Boże, kiedyż to bracia szlachta opamiętają się raz przecie?...

8. JEUDI. Nat. de la Vierge. 251—114

✻ Kommunikowałam w [illegible] Dziś 39 lat od wyjazdu mego z Ukrainy; 28 od wyjazdu z Polski — i 24 od poznania się z Nim. — ~~[illegible]~~ Kazio ma się lepiej; ale czerwony jeszcze jak rak. — Z dziećmi cały dzień. Potem wyprowadziłam czworo zdrowych do lasu i na cmentarz. Modliłam się na grobie Stasia i reszty naszych. Też to Karolek szukał — i t.p.

9. VENDREDI. St Omer, év. 252—113

✠ Józef z Józią a ja z Julkiem by-
liśmy na Mszy o 8mej. — Wszyst-
kie nabożeństwa skończyły dumaliśmy
i czytaniu. Przypominam sobie ob-
szernie w listach Józefowym do Ge-
nusi. — Wszystko. — Jan i Polak
był u nas i niewiele mó-
wił niegrzecznie. Józia położyła
się na szezlongu. Boże, zmi-
łuj się nad nami! Kazio tyż;
Po obiedzie zjawił się znowu ów
Polak. Jest to p. Rosenberg z pod
Kamieńca polecony nam przez
Konstantego Podwysockiego. Szko-
da że się zgłosił do nas zaproszo-
ny za kilka dni wraca już na Podole.

10. SAMEDI. Ste Pulchérie. 253—112

✝ Nieco zdrowsze dzieci. Józia i Ka-
zio ~~[illegible]~~ nie grozi.
Chodziłem z dziećmi na przech-
adzkę do lasu. Julek i Karol
a [illegible] ostatni szatań-
sko jak zwykle. ~~[illegible]~~ i
Dyzio przez cały czas przy mnie.

Septembre

11. DIMANCHE. St Hyacinthe. 254—111

✠ Z Dyzią i Karoliną rano na mszy św. Spowiadałam się i komunikowałam w dobrém usposobieniu. Przy dzieciach do południa. Po śniadaniu za zdrowymi chłopcami na przechadzce doszliśmy do lasu. Marjanek wyszedł dziś na świat po raz pierwszy. chodził też biegał. Wszystkim i Za powrotem [illegible] Karolina swawolnego [illegible] tu śród swawoli złapała go szkarlatyna. Położyłam biedaka zaraz do łóżka. Czerwony jak rak — ale go [illegible] uśmiechnął się. [illegible]

13. W liście Józefowym do Dyzi przypisałam się obszernie i z całą serdecznością. Od kilku lat korespondencja między nami urwała się — a [illegible] zwolniała.

12. LUNDI. St Raphaël. (P.L.) 255—110

✠ Na pamiątkę zwycięstwa pod Chocimem komunikowałam. Uprosiłam łaskę Bożą dla biednej naszej Ojczyzny. Julek też nie [illegible] — Kazio chory, ale cichy w łóżeczku jak trawka. Józia i Kazio po raz pierwszy ubrali się po chorobie. — Wychodziłam z Marjankiem, Dyzią i Julkiem przez park na drugą stronę [illegible] i na powrót. Wszystkim [illegible]

13. MARDI. St Maurille. 256—109

Z Dyziem i Julkiem na Mszy ś. — Przy dzieciach jeszcze chorych. List od Genusi z Vichy, na który zaraz odpisałem uprzejmie i z czułością dla Ludwika. Na dziennikach. O 2 wiecz. zabrałem na przechadzkę do lasu Marjanka, Dyzia i Julka. Wieczór jak codzień. Wizyta kolegi Trzcińskiego. i t.p.

Śnił mi się Lenartowicz chory w łóżku — a przy nim mój Dyzio. Mówiliśmy poważnie o religii i literaturze i t.p.

Wróciłem potem ~~[illegible]~~ na ręce Zygmunta który mi się wydał lżejszy od mego Kazia. [illegible] pani i [illegible] było w procesji kiedym nosił Zygmunta

14. MERCREDI. Exalt. ste Croix. 257—108

Komunikowałem w rozrzewnieniu z prośbą, aby Chrystus Pan pomógł mi nieść krzyż mój aż do końca drogi. — Czytałem i drzemałem. Na dworze chłód — a potem deszcz ulewny. — Dziś zajęte znoszeniem drzewa do naszej drwalni. Wychodziłem na gazety. Chińska [illegible] sprawa zaprzęta umysły. — Wieczór list od Gałęzowskiego z Ostendy. Chory i smutny. Skutki tych mało w morzu — i do tego zimno [illegible].

Miałem sen o Zygmuncie Krasińskim niezmiernie znaczący, który pominę wszystkiego. Budzenie się, ciągnął się dalej a dalej w obrazach rzeczowych świętych a prostych. Wypominał mi moje niemocności, ostrzegał, zachęcał z miłością; przykazał mi zasługę pokory, która mi stanie za wiele zalet. i t.p. #

15. JEUDI. St Nicomède. 258—107

✝ Czytałem i dumałem przy moich konwalescentach. Na gazetach. Odpisałem szeroko Gałęzowskiemu, z uwagami nad Oświadczeniem, które mamy ogłosić prawie współnie z p. Wład. Czartoryskiego — a głównie czy warto zadawać się nam w te brudy? itp. Wymotywowałem zdaje się zupełnie moją opinię. — Wieczorem zachorował na czwartaczkę Julek. Na konferencji St Vincent de Paul. —

Przebudziłem się o północy — dumałem ponownie z początku o tem oświadczeniu Rady szkolnej — a potem L

16. VENDREDI. Ste Eugénie. 259—106

✝ Czytałem i dumałem. Dzieci zdrowe oprócz Julka. Skreśliłem naprzędce treść Oświadczenia Rady; zdaje mi się że będzie zwięzłe, silne i wyraziste. Odebrałem list z pożegnaniem od Edmunda Łozińskiego. Wraca do kraju na kilka miesięcy. Odpowiedziałem mu zaraz z powagą i zapałem. Pokłoń się i w Ogólnie powtarzaj rodakom, a mianowicie wszystkim towarzyszom wypróbowanym przyjaciołom moim — gdzie tam? [illegible] czego [illegible] ... że potrzeba nam wielkiej wiary, wielkiej [illegible], wielkiej nadziei! [illegible] raz w sercach swoich zapał [illegible] [illegible] — a Polska będzie — będzie jako Bóg żywy.!" Żona moja wysłała wieczór na ręce Edmunda pakiet dla matki. Na gazetach. Trochę [illegible] [illegible] i [illegible]

17. SAMEDI. St Lambert. 260—105

† U spowiedzi: — Czytałem Nowa Revue
des deux mondes — potem dumałem
wśród zgiełku i rozkoszy dzisiejszej.
W czytelni i t. d. Dumałem
cały dzień w pomarzeniu —

18. DIMANCHE. St Jean Chrysost. 261—104

† Obudziłem się w nocy o 1ᵉʲ po śnie
dziwnym znaczącym o jakiejś pani fran-
cuskiej, starszym, młodzieńczym i na-
chalnym, którego niby duszenie kocha-
łem. Poeta opowiadał mi się z całego
życia, pokazywał kochanką prawowitą
i żoną narzeczoną, czytał wiersze i tp.
Pod wrażeniem tego snu zasnąłem po-
bożnie dumając ~~[illegible]~~ wydawnictwa wierząc
~~[illegible]~~ p. H. Krzyż, a raczej zanotowałem go w pra-
wdzie. O 7ᵉʲ z Marjanem i Dyziem na
Mszy ś. Mszę jest prawie wtorniejsza dziś od Świę-
ta Święto Podwyższenia Krzyża. Byłem
rzewnie usposobiony przy Komunii ś.
Po śniadaniu i po przeczytaniu gazety
jąłem się do spisania wydarzeń nowa
wy miejscy. Cóż nie trudno — to większą część
wyrażeń ~~[illegible]~~ zapomniałem. — O 1ᵉʲ
wyszedłem do czytelni. Potem z Ukrainiecz-
kiem Juzią i Dyziem do Louvre. Koło figury
Matki Boskiej Dyzio rozchorował się — pow-
rody go wymioty — zbladł i ustał na siłach.
Mało Iadem go wieść na rękach a potem powo-
li prowadzić do domu. Myśleliśmy się, że
jest sascarlatyna ale wyminął się z niej
i tą razą. Zwiprostu było to niestrawność.

Septembre

19. LUNDI. St Janvier. (D. Q.) 262—103

♃ Tej nocy rozbudziłem się wcześnie; mogłem tedy spokojnie, [illegible] [illegible] [illegible] wyobrażenia i wiersza. Skleił się oto piękny hymn, a raczej dumanie pobożne. Po którym — wpisałem go na czysto do mego zeszytu poezji. — Wychodziłem do czytelni — potem z Józią i Dyziem do lasu. Wieczór dżdżysty. Cały dom zasiadł do obierania gruszek na konfitury. List od Gałęzowskiego z Ostendy. Zgadza się na słuszność moich uwag w sprawie z p. Wład. Czartoryskim. Wcześniej dziś położyłem się do snu.

20. MARDI. St Eustache. 263—102

♀ Czytałem z rana Revue des deux Mondes. Dumałem potem, ale czułem jakieś zmęczenie umysłowe. Napisałem tedy serdeczny list do Gałęzowskiego — a i Zosia dopisała swoje słówko. Chodziło Gałęz. głównie o adres Lenartowicza, dla którego p. Trzetrzewiński przywiózł do Ostendy pieniądze i książki z Warszawy. — Zapłaciłem Arnetowi 150 fr za suknię Zosiną. W czytelni. — Nadszedł Julian Jaroszewski. Obiadował z nami i gościł aż do 9tej wieczór. — Są rydze! Jaroszewski przyniósł nam kilkanaście. Radości stąd między dziećmi. A jakby się tem radował nasz śp. Adam Mickiewicz

Septembre

21. MERCREDI. St Mathieu. *Q. T.* 264—101

☩ Ranek przepędziłem w zadumaniu poetyckiem. Bodły mi się ważne myśli i przestałem poetyckie motywa. Co z tego będzie, jeszcze nie wiem. — Po południu z Marjankiem, Józią i Dyziem wyszliśmy daleko w las, na zbieranie rydzów. Uzbieraliśmy jednak niewiele — bo jeszcze niewiele się pokazało — a i chmurne niebo groziło deszczem. Za powrotem do domu zastaliśmy starego Fontanę. Pomimo rzęsistego deszczu wyszedłem do czytelni. — Fontana obiadował u nas — i po 7mej wyruszył na drogę żelazną. Wieczorem przesiedziałem do późna.

22. JEUDI. St Maurice. 265—100

☩ Czytałem i dumałem. Z resztą wszystko jak wczoraj.
List od Gabysi

23. VENDREDI. Ste Thècle. 266—99

✠ Cały ~~dzień~~ przemyśliwałem nad oświadczeniem Rady Szkolnej, z powodu plotek p. Władysława Czartoryskiego. Jakoż napisałem je i przepisałem na czysto. Zdaje mi się zwięzłe, jędrnie wyrażone. Wybiegałem do czytelni. Jutro rano jadę do Paryża dla rozmówienia się z Siemieńskim w rzeczy oświadczenia.

24. SAMEDI. St Andoche. 267—98

Nie przyjechałem pierwszym konwojem do Paryża, bo żona mi nie domagała. Wyjechałem o 9tej. [illegible] nie zastałem w domu, pomimo wczorajszego listu Józefa, uprzedzającego o moim przyjeździe. Nie wiem czy to wina poczty, czy portiera. W [illegible] gadałem poprawnie więc oświadczenie. Z Grzymałą Franem spotkałem się na ulicy u Księgarni [illegible] serdecznie — przyjęty [illegible] godzinnej. Potem z Królikowskim. — Siemieńskiego zastałem w domu z żoną jego i synem Adamem i Nadzieją i p. Karol. Odczytałem Siemieńskiemu moje oświadczenie. Słuchał uważnie z widocznem zadowoleniem. Czynił uwagi te same jakie od siebie posłałem [illegible]. Obiecał zastosować się do zdania większości itp. Obdarzył mnie [illegible]. Na obiedzie w pasażu Choiseul. Awantura z kelnerem. Wróciłem o północy i [illegible] jeszcze grata.

25. DIMANCHE. St Firmin, év. 268—97

✠ Z Józiem na Mszy ś. Czytałem Reszę. Przed południem przyjechał Laskowski z Jełowskim obywatelem z Polesia przysłanym od Bronisława Zaleskiego. Ciekawy to człowiek i oryginalny. Siedział u nas cały dzień: śniadał i obiadował z nami. Wieczór wyjechali obydwa do Paryża. W dzień w parku i na [illegible] z Józiem i z trojgiem dzieci i t.p.

26. LUNDI. Ste Justine, v. (N. L.) 269—96

✠ Z powodu świętego Józefata Kuncewicza wedle kalendarza Rzymskiego Koronowałem [illegible] na intencyą Polski a osobliwie Rusi [illegible]. Napisałem list do Gały i ochmistrzyni posłałem kopię swego oświadczenia. Na gazetach i t.p.

27. MARDI. St Côme, s. Dam. 270—95

♃ Napisałem nowy list do Gałęzowskiego załączając kopię propozycji Ściegiennicza, którą dziś mi przysłał. Chce on na Biesiadzie Krzemienieckiej zagaić rzecz o Szkole Batiniolskiej, z podkreślaniem dla Galicji. Wypracowałem list mój ze skromną aby mi odpowiedź przed biesiadą która będzie miała miejsce 6 Października. Na gazetach. Przyszły do mnie dzieci do czytelni z uwiadomieniem że Bernatowicz Konstanty przyjechał. Dawny to mój znajomy i towarzysz z roku rewolucyjnego. Przyjąłem go serdecznie. Zaprowadziłem z Józefem do Franckiego i do Gorzeńskiego. Po obiedzie ot to ofic odjechał do Paryża.

28. MERCREDI. St Céran, évêque. 271—94

☿ Św. Józefata według starego Kalendarza. Czytałem i dumałem. O południu nadjechały Hryniewieckie matka i córka. Szczere to nasze przyjaciółki. Radość widna a osobliwie między dziatwą. Po śniadaniu wyprowadziłem je na rydze bez wytchnienia. W nocy tej zachorzał nam na anginę Marjan — i na anginę jak najniebezpieczniejszą z mocną gorączką. Doctor nasz odradzał wziąć się do kamienia piekielnego — a żona smarowała mu gardło rozpuszczonym kamieniem. Wieczór byliśmy w niesłychanej trwodze. Hryniewieckie dzieliły naszą biedę. O niczem nie mogłem pomyśleć. Odpisałem jednak Ściegiennickiemu że nie mogę na krok się ruszyć z domu, a więc ani współ radzić, ani współ biesiadować

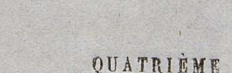
29. JEUDI. St Michel, arc. 272—93

✱ Święto wodza aniołów, stróża Kościo-
ła i patrona naszego. Rzewnie
mi było w sercu podczas Kommunii.
Polecałem tam archaniołowi i modlit-
wom przyjaciela młodości ś.p. Michała Gr-
i Michałowej Zaleskiej. Wyglądaliśmy
tej ostatniej z Litwy cały dzień. Przy-
szła do niej i depesza telegraficzna
od męża z Petersburga. Smutki z Krzy-
wonickim i smutkowaliśmy – smut-
ni w duszy że Marjanek ciągle jeszcze
w niebezpieczeństwie. Pani i dziat-
wa wychodziły z Józefem na wyciecz-
kę. Ja przy chorym synu najstarszym.
Wieczór cudaczny list od Kamie do Zosi
o Brodzie niepraszczony, który Józef posłał
dla Kostusi. Drugi list od Gałęzowskiego
w odpowiedzi na moje dwa poprzednie.
Zgadza się na przyjęcie propozycji Cienkowskiego
i mniej jest skory być adresem ....
do Paryża ...... że mam interesa
do Bernatowicza itp.

30. VENDREDI. St Jérôme 273—92

✝ Po Mszy św. udałem się do przepisywa- List od Michaliny Dzięcz...
nia na czysto mego oświadczenia. Mar-
janek nieco lepiej a mnie około połud-
nia ruszyłem na kolej żelazną. Spóźniłem
się, ale jakiś pan zabrał mnie do kabri-
oletu i przyjechałem w sam czas. Blisko
4ej stanąłem przed hotelem Badeńskim.
Nie zastałem Bernatowicza – napisałem
kartkę doń, że wrócę jeszcze przed 6tą.
Ruszyłem do ...... mieszka-
łem z tego – ale żona i syn powiedzie-
li mnie że jest w kaplicy i że wróci za
godzinę. Poszedłem tedy do Michałowej.
Zastałem panią Zaleską. Przyjęła mnie
serdecznie i ochoczo – a mnie ja z ...... od
rozmów obojętnych. Widocznie była czemuś zaże-
nowana. Po kwadransowej nieznaczącej
rozmowie – pożegnałem ją z ...... jeszcze przy-
......, i siostrą Zosią. Co się potem ......
...... pokazał ...... swoją ......
.... – z ...... nakarmian

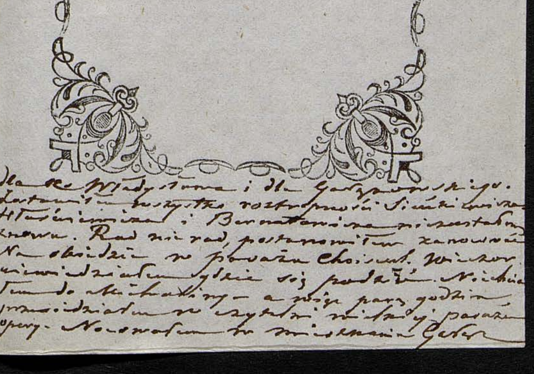
dla
Zasta
Ht...
Zn...
Na
wie...
Tu...
prze...
opery

QUATRIÈME

TRIMESTRE

1859

dla ks. Władysława i dla Garczyńskiego.
Zatamowało wszystko roztropności [illegible]
Hłaśniewicza i Bernatowicza nie zastałem
znowu. Rad nie rad, postanowiłem zanocować.
Na obiedzie w powozie Chois[illegible]. Wieczór
nie wiedziałem gdzie się podziać. Niechcia-
łem do [illegible] – a więc parę godzin
przesiedziałem w czytelni [illegible]
opery. [illegible] Gabr[illegible]

Octobre

1. SAMEDI. St Remi, évêque. 274—91

Raniutko zaraz po 7mej wyjechałem do hotelu
badeńskiego. Zbudziłem Bernatowicza. O-
powiadałem o Szaple, o Gałęzowskim ko-
gucie wileńskim. Odczytałem mu list Gałę-
zowskiego świadczący przeciw ks. Władysławo-
wi C. Zagroziłem że będą Podhalanom
jeśli zechcą popierać dynastyę i t.p. Zatrzy-
tem interesa Józefowy i Szpaderskiego. Od
Bernat do Hotelu na moment zabiegłem.
Mówiliśmy dużo o Szapl., Gałęz., Bernat. i Sig-
kiewiczu i t.p. Wyjechałem od niego po 9tej
Niestety mama skonwoju aż o 11ej pół.
Wałęsałem się tedy po ulicach zaludnionych
miasta. — Po 2giej wróciłem do domu. Mar-
janek zdrowszy nieco. Hryniewiccy i
dziatwa pomógł Józef do lasu. Dzień śliczny
i ciepły. Wróciły o samej 5tej. Gawędziliśmy
po obiedzie. i t.p.

2. DIMANCHE. SS. Anges gard. 275—90

✠ o 7mej na mszy z Karolkiem i Mamą. Komu-
nikowałem na intencyę wszystkich ko-
chanych przy Dniu Aniołów Stróżów.
Ozy[illegible] w rocznicę St Vincent de Paul. Potem
nakupiłem galaretek i brioszek dla gości.
O południu przyjechał Witold Hryniewiecki.
Po dobrem śniadaniu cała gromada
ruszyliśmy na rydze. Zosia przy chorym
Marjanku i Kazia: W Kazi tej nocy
nagle zachorzał z końską gorączką.
Siedzieliśmy w lesie prawie do 4tej
Rydzów mało, ale długa rozmowa z poczciwym
Hryniewieckim starym. Za powrotem zasta-
liśmy w domu Marynię Górecką, Helenę
Mickiewiczównę i Fontanę. Tam do li-
cha! Otóż kłopot w tutejszej chwili
a osobliwie dla Zosi. Wyprawiliśmy dzie-
ci na obiad do Ritthard. Ugościliśmy jakoś
wszystkich. Czułe pożegnanie z Hryniewieckim
o 8mej wieczór odjechał. Odprowadziłem na
drogę Helenę.

3. LUNDI. St Cyprien. (P. Q.) 276—89

✝ Czytałem i dumałem, pacierz odmówiłem. Dziś po raz pierwszy odprowadziłem Józia do Szkoły całą drogę. Wychodziłem do czytelni. Dzień jasny i skwarny. Za powrotem z czytelni; zastałem w domu Michalinę Załuską i panią Emmę. Michalina jeszcze [illegible] ale wiele już co w Paryżu. Przywiozła mi list od J. I. Kraszewskiego i książkę – tudzież od Ks. [illegible] dwie książeczki [illegible]. Mówiliśmy o różnych przedmiotach literackich i prywatnych. Po obiedzie późno wieczór Michalina i Emma odjechały do Paryża.

4. MARDI. St François d'Ass. 277—88

✝ Czytałem i dumałem. Napisałem list do Gałęzowskiego aby jeśli może przyjechał do nas. Zosia miała cięższe atak bólów reumatyzmowych. Wizyta Kollegi Lichowskiego. Wieczór przeglądałem Czas Krakowski i t.d.

5. MERCREDI. Ste Aure, vierge. 278—87

‡ Czytałem i dumałem. Odebrałem list od Gabrys
Na gazetach. Żonę nagle złapały rumatyzmy
musiała się położyć na cały dzień. Wno=
cy z Józefem rozmówiłem przy niej, bo na=
wet Anna przewróciła się w łóżku nie
była w stanie.

6. JEUDI. St Bruno. 279—86

✠ Odprowadziłem dzieci do szkoły przed 8mą
Byłem na mszy i u Komunii. Czytałem
i dumałem. Listy od E. Branowskiego i od Fra=
ni Langowej. Wizyta starego kolegi Walere=
go Żmirscowskiego. Na gazetach. Czytałem
Revue des Deux Mondes. Zonia i
dziś już wstała przez cały dzień.

7. VENDREDI. St Serge. 280—85

✝ Czytałem i dumałem. Żona wciąż cierpi
na rumatyzm; mogła jednak dziś o kiju
wstać z łóżka. Kazio ma mamę gorącz=
kę; widocznie owa niewieściana febra wró=
ciła. O południu chodziłem do Escalona
po radę dla Kazia, chociaż był u nas
rano i nie znalazł nic nadzwyczajnego.
Koło 3ciej wyszedłem na gazety. Za powro=
tem zastałem obydwóch Matuszewskich. Od=
czytałem otrzymane listy Sienkiewicza
i Kraszewskiego. Mówiliśmy o ważnych
przedmiotach tyczących się Sprawy i Kraju.
Na wieczór po obiedzie mówiliśmy się na go=
ści z powodu Papieża. O 9tej odjechali. — Jó=
zef Skiś rano wyruszył był do Paryża
do Kortusi Rzewuskiej. Wrócił o północy.
Nieprzyjemność nam w[illegible]. Rozeszli się z Bo=
skurami, Langong i Hryniewiczem itp
Od wielu miesięcy ciągła choroba nie wycho=
dzi z domu. Boże, zmiłuj się nad nami! Tyle
trudów i kosztów co nie miara.

8. SAMEDI. Ste Brigitte. 281—84

✝ Dumałem i czytałem nową Revue des Deux Mondes.
Po 1szej z Marjanną i Józią na rydzach — nie=
wielki plon. Wróciliśmy wcześnie. Marja=
nna i ja napisaliśmy do Zyzi Ponii z po=
wodu jej imienin. Na gazetach — i w aptece
po proszek chininy dla Kazia. Wieczór
byłem zaproszony na Zorzy. Zamknąłem
się w swoim pokoiku — i czytałem Revue.
List do Zosi od Michaliny, że odjeżdża
do Trouville na spotkanie dn. i tp

Octobre

9. DIMANCHE. St Denis, évêque. 282–83

Wielkie święto domowe. Imieniny Dyzi naszej i mego Dyzia. Kommunikowałem wzruszeniem wielkiem serca. Byli ze mną na Mszy ś. Marjanowie i Dyzio. Dumałem samotnie. ~~[illegible]~~ Chodziłem po mieście i na gazety. Zabrałem potem chłopców na przechadzkę do lasu, zkąd wróciliśmy się wziąć do obiadu. Za powrotem Józia wręczyła mi list, Zosiny ~~[illegible]~~. W nocy zachorował mocniej Kazio. Krzątaliśmy się koło niego zakłopotani bardzo ~~[illegible]~~

10. LUNDI. St Paulin. 283—82

Po zaprowadzeniu dzieci do szkoły wstąpiłem do kościoła na Mszę ś. później niż zwyczajnie. Nadszedł p. Escalon i znalazł Kazia złego, ale to nie angina. Biegaliśmy do apteki — i cały dzień byłem na nogach. Zosia chodzi, ale rozstrojona. Podróż moją do Paryża z Karolinem raz jeszcze musiałem odłożyć na jutro. Byłem zgryziony srodze i zatrwożony w duszy. Cały dzień i część nocy przesiedziałem przy chorym małym.

11. MARDI. St Gomer. 284 – 81

Pomimo choroby Kazia, żona chciała abym jechał z Karolkiem do Paryża. Wyjechałem o 6½ smutny i niespokojny. Koło 10tej stanęliśmy przed mieszkaniem Gałęzi. Wstąpiliśmy do golarza. Gałęzia wypytywał troskliwie o Kazia — powiedział że jest niebezpieczeństwo — zdaje mu się że ma zapalenie nerek itp. Zaniepokoił mnie okropnie, nie mogłem ani czytać listów, ani rozmawiać z przyjaciółmi, ani jeść śniadania. Zabrałem Karolka i wyszliśmy na wizyty po krewnych. Na drodze do Genia spotkałem Proskurę. Nie zastaliśmy Genia, ale [illegible] [illegible] jego brata Tomasza. Z Proskurą wyszliśmy do [illegible]. Po krótkiej wizycie ruszyłem z Karolkiem do Kostusi. Rozmawialiśmy dobre pół godziny o kochanych spotkaniach się we Włoszech. Wróciłem do Genia, która [illegible] — z [illegible] powitała. Wkrótce [illegible] i my [illegible] pojechaliśmy do [illegible] des Plantes dla [illegible] Karolka. [illegible] jeździliśmy do [illegible]. Zastaliśmy tylko [illegible] i 7go [illegible] z wizytą. Na schodach [illegible]

12. MERCREDI. St Wilfrid. (P. L.) 285 – 80

się. Przywitaliśmy się bardzo [illegible]. Zostawiłem Karolka u Genia a sam zabiegłem do Gałęzi czy nie było depeszy telegraficznej o Kaziu. Nie zastałem żadnej złej wiadomości, ale niepokój wielki trapił mnie z [illegible]. Obiadowaliśmy u Genia z Franią. Byłem smutny. Po obiedzie nadeszli Gałęzia — [illegible] i Julian Jankowski. Karolek zasnął na kanapie. Rozmawialiśmy o rzeczach powszednich. Do 10tej zbudziłem Karola. Pożegnałem Franię, której nie doręczyłem zapieczętowany pakiecik. Geniowi oddałem trzy paczki od Ludwiki i bulion dla Zosi. Wróciliśmy z Gałęzią do jego mieszkania na piechotę. Położyłem Karolka. Zadumałem się smutnie o Kaziu ~~[illegible]~~. Modliłem się z wielką rzewnością. Poczyniłem różne postanowienia w duszy. Niespałem prawie w nocy. ~~[illegible]~~

12 Paźdz: Czwartek: Skoro się rozwidniać poczęło ubraliśmy się z Karolkiem i przed 7mą ruszyliśmy pieszo do N. D. des Victoires. Ze skruchą, żalem i w rozrzewnieniu wielkim słuchałem mszy i z Komunią [illegible] na intencję Kazia. Uczyniłem postanowienie ku zgodzie domowej na zawsze i jako ofiarę wyrzekłem się na czas jakiś od wina itp.

13. JEUDI. St Gérand. 286—79

Wyjaśniło mi się zaraz w duszy. Piliśmy kawę w Palais royalu; Karolek zadziwił garsonów swoim dobrym apetytem. Poszliśmy potem do Hryniewieckich. U nich zostawiłem Karolka — a sam ruszyłem do Batignolles. Z dyrektorem Malinowskim i z Rufinem Piotrowskim umówiłem się względem pomieszczenia Marjanka w szkole polskiej. Wróciłem do Gałęzy. Rozmówiłem się z nim ostatecznie co do rzeczy Kurpiej Marjanka i opieki nad synem w szkole. Posłałem stróża Gałęzy zanieść mój kuferek do omnibusu drogi żelaznej. Po drodze do Hryniewieckich spotkałem Proskurę, który skoczył, wstąpił do Gałęzy aby się ze mną pożegnać. Śniadanie jedli u Hryniewieckich — ale mi nie jadłem, zgryziony stanem Kazia, jak mi to Józef w liście opisał. Wyszliśmy prędko z Karolkiem i o 1½ wsiedliśmy do omnibusu. W naszym wagonie zabita bez przytomności. O 3½ stanąłem przed domem z biciem serca niewypowiedzianem. Wybiegli Zosia, Józef i dzieci z wiadomością że Kaziowi ma się lepiej. Był bardzo źle w nocy i rano. I myśleli że nie zastanę już żywego. Kazio mnie całował z uczuciem

14. VENDREDI. St Calixte p. 287—78

nie... prze wymówić. Opieka Matki Boskiej okazała się od razu. 113 w N. D. des Victoires zamówiłem 5 Mszy i z prośbą o polecenie Kazia modlitwom wiernych przy pierwszych niedzielnych. Zosia rzuciła mi się na szyję takiej z postanowieniem wiecznej zgody. Opowiadała potem szczegółowo o swoich trwogach nocnych i rannych przy Kaziu. Był między życiem i śmiercią. Doktor się nie poznał — a Kazio miał najstraszliwszą anginę i na płucach. Niech że będą dzięki Panu Bogu mnie!! — Nie odstąpiłem aż do nocy małego mego chorego i t.p.

✠ 13 Paźdz.: Czwartek. Kommunikowałem na podziękowanie Panu za błogą przemianę w domu, nie wiedząc że dziś dzień ruskiej Pokrowy, to jest, Opieki Matki Boskiej. Chwała JEJ na wysokościach. Kazio lepiej — chociaż niebezpieczeństwo jeszcze nie minęło. Cały ranek przy Kaziu. Napisałem list do siostry mojej Antoniny i kartkę do Frani. Zosia pisała do Gałęzy, do Hryniewieckiej i do Mici Zaleskiej. Dziś był list do mnie od Bronisława. Nadjechał Fortuna. Był wesoły. Zosia kazała się odbierać i Julek zostaje nadal. Odjechał wieczór.

+14 Paźdz.: Piątek. Odprowadziłem dzieci do szkoły. Czytałem, napisałem notę i t.p. Zresztą przy Kaziu.

15. SAMEDI. Ste Thérèse. 288—77

16. DIMANCHE. St Gal, abbé. 289—76

Octobre

17. LUNDI. St Cerbonnet. 290—75

18. MARDI. St Luc, évangéliste. 291—74

19. MERCREDI. St Savinien. (D.Q.) 292—73

20. JEUDI. St Caprais. 293—72

21. VENDREDI. Ste Ursule, v. 294—71

22. SAMEDI. St Mellon. 295—70

23. DIMANCHE. St Hilarion. 296—69

24. LUNDI. St Magloire. 297—68

Octobre

25. MARDI. S. Crépin, S. Crép. 298—67

26. MERCREDI. St Rustique. (N. L.) 299—66

27. JEUDI. St Frumence. 300—65

28. VENDREDI. S. Simon, S. Jude. 301—64

Octobre

29. SAMEDI. St Faron, év. 302—63

30. DIMANCHE. St Lucain, mart. 303—62

Octobre

31. LUNDI. St Quentin. V. J. 304—61

Novembre

1. MARDI. LA TOUSSAINT. 305—60

Novembre

2. MERCREDI. Les Trépassés. (P. Q.) 306—59

3. JEUDI. St Marcel, év. 307—58

4. VENDREDI. St Charles Borr. 308—57

5. SAMEDI. St Zacharie. 309—56

Novembre

6. DIMANCHE. St Léonard. 310—55

7. LUNDI. St Florent. 311—54

8. MARDI. Stes Reliques. 312—53

9. MERCREDI. St Mathurin. 313—52

10. JEUDI. St Juste. (P. L.) 314—51

11. VENDREDI. St Martin, évêque. 315—50

12. SAMEDI. St René, évêque. 316—49

13. DIMANCHE. St Brice, év. 317—48

14. LUNDI. St Bertrand. 318—47

15. MARDI. St Eugène, mart. 319—46

16. MERCREDI. St Edme. 320—45

17. JEUDI. St Agnan, évêque. (D. Q.) 321—44

18. VENDREDI. Ste Aude, vierge. 322—43

19. SAMEDI. Ste Elisabeth. 323—42

20. DIMANCHE. Prés. de la Vierge. 324—41

21. LUNDI. St Edmond. 325—40

Novembre

22. MARDI. Ste Cécile. 326—39

23. MERCREDI. St Clément. 327—38

24. JEUDI. Ste Flore. (N. L.) 328—37

25. VENDREDI. Ste Catherine. 329—36

Novembre

26. SAMEDI. Ste Genev. des Ard. 330—35

27. DIMANCHE. Avent. 331—34

28. LUNDI. St Maxime. 332—33

29. MARDI. St Saturnin. 333—32

Novembre

30. MERCREDI. St André. 334—31

Décembre

1. JEUDI. St Eloi, évêque. 335—30

2. VENDREDI. St Fulgence. (P. Q.) 336—29

3. SAMEDI. St Anème. 337—28

4. DIMANCHE. Ste Barbe. 338—27

5. LUNDI. St Sabas, ab. 339—26

6. MARDI. St Nicolas. 340—25

7. MERCREDI. Ste Fare, vierge. 341—24

Décembre

8. JEUDI. Conception. 342—23

9. VENDREDI. Ste Gorgonie. 343—22

10. SAMEDI. Ste Valère, v. (F. L.) 344—21

11. DIMANCHE. St Daniel. 345—20

12. LUNDI. St Damase. 346—19

13. MARDI. Ste Luce. v. 347—18

14. MERCREDI. St Nicaise. *Q. T.* 348—17

15. JEUDI. St Edme. 349—16

16. VENDREDI. Ste Adélaïde. (D.Q). 350—15

17. SAMEDI. Ste Olympiade, 351—14

18. DIMANCHE. St Gatien. 352—13

19. LUNDI. St Timothée. 353—12

Décembre

20. MARDI. Ste Philogone, 354—11

21. MERCREDI. St Thomas, apôtre, 355—10

22. JEUDI. St Honorat. 356—9

23. VENDREDI. Ste Victoire. 357—8

Décembre

24. SAMEDI. St Delphin. *V.-J.* (N. L.) 358—7

25. DIMANCHE. NOEL. 359—6

26. LUNDI. St Etienne, mart. 360 – 5

27. MARDI. St Jean, apôtre. 361 – 4

28. MERCREDI. SS. Innocents, 362—3

29. JEUDI. Sde C. 363—2

Décembre

30. VENDREDI. Ste Colombe. 364—1

31. SAMEDI. St Sylvestre. 365—0

EMPIRE FRANÇAIS

NAPOLÉON III (Charles-Louis), empereur des Français, né le 20 avril 1808, marié le 29 janvier 1853, à
EUGÉNIE (Marie de Gusman, comtesse de Teba), née le 5 mai 1826.
De ce mariage : NAPOLÉON-EUGÈNE-LOUIS-JEAN-JOSEPH, prince impérial, né le 16 mars 1856.
Jérôme-Napoléon, oncle de l'Empereur, né le 15 décembre 1784.
Mathilde-Lætitia-Wilhelmine, née le 27 mai 1820.
Napoléon-Joseph-Charles-Paul, né le 9 septembre 1822.

MINISTÈRES.

(Les ministres donnent des audiences particulières toutes les fois qu'on leur en fait la demande en désignant l'objet dont on désire les entretenir.)

Ministère d'État et de la Maison de l'Emper., pl. du Carrousel.
—*Affaires étrangères*, rue de l'Université.
—*Agriculture, commerce et travaux publics*, rue Saint-Dominique Saint-Germain.
—*Finances*, rue de Rivoli, près la place Louis XV.
—*Guerre*, rue Saint-Dominique Saint-Germain, 90.
—*Instruction publique et cultes*, r. de Gren.-St-Germ., 110.
—*Intérieur*, rue de Grenelle-Saint-Germain, 101.
—*Justice*, place Vendôme.
—*Marine et colonies*, rue Royale Saint-Honoré, 2.
Sénat, au palais du Luxembourg.
Corps législatif, rue ds l'Université, 126.
Conseil d'Etat, rue de Lille, 62.
Chancellerie de la Légion d'honmeur, rue de Lille, 64.

MUSÉES ET BIBLIOTHÈQUES.

Direction générale des Musées au Louvre.

Musée du Louvre, ouvert au public le dimanche de dix à quatre heures. Il se divise en six départements, savoir : 1 égyptiens; 2 monuments antiques, assyriens, grecs et romains et américains ; 3 monuments du moyen âge, renaissance et sculpture moderne ; 4 tableaux des grands maîtres ; 5 collection des dessins des grands maîtres de toutes les écoles anciennes; 6 musée de marine.
—*du Luxembourg*, ouvert au public le dimanche, de dix à quatre heures, consacré aux tableaux des artistes vivants, acquis par l'État.
—*des Thermes* et de l'hôtel de Cluny, rue des Mathurins, 14. Antiquités nationales.
—*d'Artillerie*, place Saint-Thomas-d'Aquin.
Muséum d'histoire naturelle (Jardin-des-Plantes). La ménagerie est ouverte tous les jours de midi à trois heures.
Musée historique de Versailles, ouvert de midi à quatre heures, le jeudi et vendredi excepté.
Bibliothèque du Louvre, quai du Louvre. 80,000 volumes.
—*Impériale*, rue Richelieu, 58; ouverte aux lecteurs tous les jours

non-fériés, de dix heures à trois heures; fermée pendant la quinzaine de Pâques et du 1er au 30 septembre.
—*SainteGeneviève*, rue Clotilde, 1, ouverte le matin de dix heures à trois, et le soir de six heures à dix heures, fermée du 1er au 15 octobre.
—*Mazarine*, au palais de l'Institut, quai Conti, ouverte de dix heures à trois heures, fermée du 1er août au 15 septembre.
—*de l'Arsenal*, ouverte de dix heures à trois heures, fermée du 15 septembre au 5 novembre.
—*de l'Hôtel-de-ville*, ouverte de dix à trois heures, fermée du
—*Polonaise*, rue des Saussaies, 3. [15 août au 30 sept.
Manufacture de tapisseries des Gobelins, r. Mouffetard, 254.
Conservatoire des Arts et Métiers, rue St-Martin, 292.
Manufacture des Tabacs, quai d'Orsay, 63.
Manufacture de porcelaines, à Sèvres (Seine).
Direction d'Enregistrement et Domaines, rue Castiglione.

BUREAUX DE POSTE DANS PARIS.

A, rue Tirechape, 1.
A-S, Hôtel-de-ville.
A-S, rue St-Louis, 29.
A-S, rue de la Ste-Chapelle, 15.
B, boulevard Beaumarchais, 95.
B-S, faubourg St-Antoine, 174.
C-S, r. des Vieilles-Haudriettes, 4
C-S, rue d'Angoulême, 48.
C-S, rue neuve Bourglabbé, 4.
D, rue Ste-Cécile.
D-S, rue du f. St-Martin, 162.
D-S, rue Lafayette, 5.
D-S, gare du ch. de fer du Nord.
E, rue de Sèze, 28.
E-S, rue faub. St-Honoré, 75.
E-S, rue de Chaillot, 3.
F, rue St-Dominique, 56.
F-S, petite rue du Bac, 5.
F-S, rue St-Dominique, 148.
G, rue de Seine, 15.
H, rue Cardinal-Lemoine, 22.
H-S, à la Salpétrière.
H-S, rue Mouffetard, 173.
H-S, rue des Noyers, 54.
H-S, gare du ch. de fer d'Orléans.
J, place de la Bourse, 4.
J-S, rue d'Antin, 19.
K, rue Bourdaloue, 5.
K-S, rue St-Nicolas-d'Antin, 8.
K-S, rue de Londres, 33.
L, rue de Vaugirard, 19.
M, au Corps Législatif.
N, rue Fontaine-Molière, 14.

MAIRIES ET JUSTICES DE PAIX.

1er arr.,	rue d'Anjou St-Honoré, 11. Population,	123,915
2e —	rue Drouot, 6. Population,	127,080
3e —	rue de la Banque, 8. Population,	71,651
4e —	rue Boucher, 6. Population,	35,490
5e —	rue du Faubourg-St-Martin, 72. Population,	109,099
6e —	rue Vendôme, 11. Population,	115,135
7e —	rue Ste-Croix de la Bretonnerie, 20. Pop.	65,631
8e —	place Royale, 14. Population,	144,748
9e —	rue Geoffroy-Lasnier, 23. Population,	59,248
10e —	rue Grenelle-St-Germain, 7. Population,	122,537
11e —	rue Bonaparte, place St-Sulpice. Population,	76,997
12e —	place du Panthéon. Population,	122,815

BOURSE DE PARIS.

La Bourse est ouverte de une heure à cinq; les affaires se terminent à trois heures. La Bourse est ouverte à tous les citoyens jouissant de leurs droits politiques et aux étrangers. Le parquet est interdit à tout autre qu'aux agents de change.

AGENTS DE CHANGE.

Archadéacon, r. de Provence, 72.
Bagier, r. de Provence, 45.
Bejot, r. de la Banque, 17,
Billet, r. Laffitte, 41.
Blerzy, r. Ménars, 12.
Bouillant, r. Gr.-Batelière, 22.
Bourdier, place de la Bourse, 8.
Bourdin, r. de Provence, 46.
Chauffert, r. Saint-Georges, 23.
Coin, r. Basse-du-Rempart, 6.
Crépon, r. de la Michodière, 8.
Daverne, r. N.-St-Augustin, 42.
Delaville, r. Laffitte, 8.
De Leau, r. Saint-Georges, 5.
Dreux, r. Grammont, 13.
Dubois, r. Taitbout, 59.
Eggly, r. de Provence, 72.
Empaire, r. St-Georges, 2 bis.
Ganneron, r. Ménars, 6.
Geffroy, r. de Provence, 65.
Genty de Bussy, r. Neuve-des-Petits-Champs, 50.
Giblain, r. Drouot, 8.
Gide, r. Drouot, 18.
Gillois, r. Grange-Batelière, 18.
Gourlez, r. Grammont, 3.
Guerinet, r. Grammont, 11.
Guilhiermoz, r. N-D-d-Vict., 44.
Hart, r. Lepelletier, 28.
Hébert, r. N-D-d-Victoires, 14.
Juillien, r. Ménars, 12.
Lagarde, place de la Bourse, 9.
Lagarde (Ch.), r. Laffitte, 29.
Lambert, pl. de la Bourse, 11.
Laperche, r. du Port-Mahon, 6.
Laurent, r. N-D-d-Victoires, 38.
Legras, r. Vivienne, 22.
Mahou, cité d'Antin, 11.
Marcotte, r. Gr-Batelière, 11.
Marion, r. du Port-Mahon, 12.
Martini, r. Rossini, 1.
Millet, r. de Provence, 21.
Moreau, r. Montmartre, 129.
Norzy, r. Drouot, 11.
Nouette-Delorme, place de la Bourse, 9.
Pollet, r. Grammont, 23.
Pomme, r. Richelieu, 79.
Reynard, r. N.-D.-d.-Vict., 32.
Rigaud, r. N.-St-Augustin, 20.
Risler, r. de Provence, 30.
Roblot (A.), r. de Choiseul, 16.
Roblot (H.), r. Richelieu, 79.
Rodrigues-Henriques, r. de la Chaussée-d'Antin, 28.
Rolland-Gosselin, r. de la Ch.-d'Antin, 64.
Rougemont, r. Richelieu, 112.
Santerre, r. de la Michodière, 6.
Tattet, r. Lepelletier, 29.
Tibaud, r. N.-St-Augustin, 10.
Tilliet, r. de la Michodière, 18.
Vacheron, r. Rossini, 4.
Wey, r. Rougemont, 14.

TRIBUNAL DE COMMERCE DE PARIS,

AU PALAIS DE LA BOURSE.

Le tribunal tient ses audiences les mardi, jeudi, vendredi de chaque semaine, à dix heures, pour les causes sommaires, et le mercredi à dix heures, pour les causes en ouvertures de rapports d'arbitres.

BANQUE DE FRANCE.

La Banque, par la loi du 24 germinal, an XI, du 23 avril 1810 et 30 juin 1840, a seule le privilége d'émettre des billets de

de banque jusqu'au 31 décembre 1867, elle escompte tous les jours non fériés. Le taux de l'escompte est déterminé par le Conseil général.

CAISSE D'AMORTISSEMENT, DES DÉPOTS ET CONSIGNATIONS, rue de Lille, 2.

PRINCIPAUX BANQUIERS.

Comptoir national d'escompte, r. Bergère, 14.
Advenel-Thomé, r. Neuve-Ste-Catherine, 18.
Allegri, r. Richer, 18.
Ardouin, r. de la Ch.-d'Antin, 44.
Audenet fils, faub. Poissonn., 25.
Bagary, r. Richelieu, 79.
Baudrier, boul. Bon.-Nouv., 31.
Berthoud, r. Richer, 15.
Bibas, boul. Poissonnière, 27.
Bischoffsheim, r. Ch.-d'Ant., 26.
Blacque, r. Grammont, 21.
Bonnard, r. Ch.-d'Antin, 66.
Borde, r. Luxembourg, 10.
Bouchard, boul. St-Martin, 27.
Cahn, cité Trévise, 2.
Cailliez, faub. Montmartre, 9.
Calon, r. Hauteville, 53.
De Lisle, Chaussée-d'Antin, 26.
Fould, r. Bergère, 22.
Gaillard, r. de la Victoire, 47.
Garnot, r. Bergère, 23.
Goldsmith, r. Laffitte, 3.
Hottinguer, r. Bergère, 17.
Konigswarter, r. de Provence, 34.
Lafitte, r. Bas.-du-Remp., 48 *b*.
Lehideux, r. Charlot, 83.
Lyon-Allemand, r. Montmor., 13.
Mirès, r. Richelieu, 99.
Rothschild, r. Laffitte, 21.
Tenré, r. Laffitte, 18.

NOTAIRES.

Acloque, r. Montmartre, 146.
Angot, r. St-Martin, 88.
Aubry, boul. des Italiens, 27.
Aumont-Thièville, boulev. St-Denis, 19.
Bacquoy-Guédon, r. Saint-Antoine, 214.
Barre, boul. des Capucines, 9.
Baudier, r. Caumont, 29.
Bazin, r. Ménars, 8.
Beau, r. St-Fiacre, 20.
Beaufeu, r. St-Anne, 51.
Berceon, r. St-Honoré, 346.
Berge, r. St-Martin, 333.
Bertrand (Er.), r. J.-J. Rous., 1.
Bertrand-Maillefer, r. Havre, 10.
Boissel, r. St-Lazare, 93.
Boudin-Devesvres, r. Montmartre, 151.
Bournet-Verron, r. St-Honoré, 83
Brun, place Boïeldieu, 3.
Carré, pl. des Petits-Pères, 9.
Chandru, r. St-Denis, 45.
Chardon, r. St-Honoré, 175.
Charlot, r. de la Ch.-d'Antin, 12.
Châtelain, r. Cr.-des-P.-Ch., 25.
Clairet, r. Louis-le-Grand, 28.
Colmet, r. Montmartre, 18.
Cottin, boul. St-Martin, 19.
Cousin, quai Voltaire, 17.
Crosse, r. Gren.-St-Honoré, 14.
Daguin, r. de la Ch.-d'Antin, 36.
Defresne, r. de l'Université, 8.
Delahaye, r. du f. Poissonn., 35.
Delaloge, r. Gren-St-Honoré, 19.
Delapalme (A.), r. Castiglione, 10.
Delapalme (Jules-Emile), rue Neuve-St-Augustin, 5.
Delaporte, Ch.-d'Antin, 68.
De Madre, r. St-Antoine, 205.
Demanche, r. de Condé, 5.
Démonts, pl. de la Concorde, 8.
Descours, r. Provence, 1.
Desforges, r. d'Hauteville, 1.
Desprez, r. des St-Pères, 15.
Dreux, r. Louis-le-Grand, 7.
Dubois, r. Grange-Batelière, 16.
Ducloux, r. Ménars, 12.

Dufour, place de la Bourse, 15.
Dumas, boul. Bonne-Nouvelle, 8.
Dupont, Marché-St-Honoré, 11.
Durant, r. St-Honoré, 352.
Durousset, rue Jacob, 48.
Duval, r. faub. Montmartre, 52.
Fabre, r. Thévenot, 14.
Faisseau-Lavanne, rue Vivienne, 55.
Foucher, r. de Provence, 56.
Fould, r. St-Marc, 24.
Fourchy, quai Malaquais, 5.
Fremyn, r. de Lille, 11.
Fovart, r. Gaillon, 20.
Galin, r. Taitbout, 55.
Gerin, r. Montmartre, 103.
Gossart, r. St-Honoré, 217.
Gripon, r. Vivenne, 22.
Guyon, b. Bonne-Nouvelle, 25.
Hatin, r. N.-Petits-Champs, 77.
Huillier, r. Taitbout, 29.
Jaussaud, r. N.-Petits-Champs, 61
Jozon (Aug.), b. St-Martin, 67.
Jozon (Emile), r. Coquillière, 25.
Lambert, pl. de l'Ecole-de-Médecine, 17.
Lamy, r. Royale-St-Honoré, 10.
Lavocat, quai de la Tournelle, 37.
Lefèbure de St-Maur, r. Neuve-Ste-Eustache, 45.
Lefebvre, r. Nve-des-Math., 1.
Lefort, r. Gren.-St-Germain, 3.
Lejeune, r. Lepelletier, 29.
Lemaître, r. Rivoli, 64.
Lemonnyer, r. Grammont, 16.
Lentaigne, r. N.-St-Augustin, 60.
Lindet, r. de la Harpe, 49.
Mas, r. Bondy, 38.
Massion, boul. des Italiens, 9.
Meignen, r. St-Honoré, 370.
Mestayer, r. de la Ch.-d'Antin, 44.
Mocquard, r. de la Paix, 5.
Morel d'Arieux, r. de Jouy, 9.
Monchet, rue Taitbout, 21.
Pascal, r. Grenier-St-Lazare, 5.
Pean de St-Gilles, r. Choiseul, 2.
Persil, r. de la Paix, 26.
Piat, r. Rivoli, 89.
Planchat, boul. St-Denis, 10.
Potier, r. Richelieu, 45.
Potier de la Berthellière, r. Bas.-du-Rempart, 52.
Poumet, faub. Poissonnière, 2.
Pourcelt, r. du Bac, 26.
Prestat, r. Rivoli, 77.
Raveau, r. St-Honoré, 297.
Roquebert, r. Ste-Anne, 69.
Sebert, r. de l'Anc.-Comédie, 4.
Simon, r. St-Honoré, 290.
Tandeau de Marsac, place Dauphine, 23.
Thion de la Chauve, r. Laffitte, 3.
Thomas, r. Bleue, 17.
Thouard, boul. de Sébastopol, 9.
Trepagne, quai de l'Ecole, 8.
Tresse, r. Lepelletier, 14.
Turquet, r. d'Antin, 9.
Vassal (Arsène), r. Thérèse, 5.
Vassal (Philéas), r. Ste-Anne, 18.
Viefville, quai Voltaire, 23.
Wasselin-Desfosses, d'Arcole, 19
Watin, r. de l'Echiquier, 36.
Yves (H.), r. N.-St-Augustin, 6.
Yves (J.), r. St-Honoré, 422.

THÉATRES.

Opéra, Académie impériale de musique, rue Lepelletier, lundis, mercredis et vendredis (opéras, ballets).
Théâtre-Français, rue Richelieu (tragédies et comédies).
Théâtre-Italien, place Ventadour (opéras).
Opéra-Comique, place Boïeldieu (opéras comiques).
Théâtre impérial de l'Odéon, place de l'Odéon (2e théâtre fr.).
Théâtre-Lyrique, boul. du Temple, 72 (drames lyriques, opéras).
Cirque impérial, boulev. du Temple (pièces militaires, féeries).
Vaudeville, place de la Bourse (comédies mêlées de chant).
Gymnase dramatique, boul. Bonne-Nouvelle (comédies, vaud.).

Variétés, boulevard Montmartre (vaudevilles).
Palais-Royal, au Palais-Royal (comédies, vaudevilles).
Porte-Saint-Martin, boulevard St-Martin (drames, féeries).
Gaîté, boulevard du Temple (drames, féeries).
Ambigu-Comique, boulevard St-Martin (drames, féeries).
Folies-Dramatiques, boulevard du Temple (vaudevilles, féeries).
Cirque Napoléon (cirque d'hiver, boulev. des Filles-du-Calvaire).
Cirque de l'Impératrice (cirque d'été, aux Champs-Elysées).
Hippodrome, avenue de l'Impératrice (pièces équestres).
Bouffes-Parisiens, l'été aux Ch.-Elysées, l'hiver pass. Choiseul.
Folies-Nouvelles (opérettes), boulevard du Temple.

VOITURES OMNIBUS.

30 centimes à l'intérieur, 15 centimes, banquettes extérieures. Les sous-officiers et soldats ont droit à l'intérieur pour 15 cent. Les enfants au-dessus de 4 ans payent place entière. [Carrousel.

A.—*De Passy au Palais-Royal*, par les quais;

B.—*De Chaillot à Saint-Laurent*, Champs-Elysées, faubourg Saint-Honoré, Madeleine, place du Havre, rues St-Lazare, Lamartine, faubourg Poissonnière, rue de la Fidélité.

C.—*De Courbevoie au Louvre*, par l'Avenue de Neuilly, l'Etoile, Champs-Elysées, Rivoli.

D.—*Des Thernes au boulevard des Filles-du-Calvaire*, faubourg Saint-Honoré, Madeleine, rue Saint-Honoré; Pointe-Saint-Eustache, rues Saint-Denis, Saint-Martin, rue de Bretagne. [levards.

E.—*De la Bastille à la Madeleine*, par les bou-

F.—*De Monceaux à la Bastille*, rue du Rocher, place du Havre, Madeleine, la Bourse, Petits-Pères, la Banque, Pointe-Saint-Eustache, rue Rambuteau.

G.—*De Batignolles-Clichy au Jardin des Plantes*, barrière et rue de Clichy, Chaussée-d'Antin, Marché-Saint-Honoré, Palais-Royal, Rivoli, Châtelet, pont Notre-Dame, Cité, place Maubert, rue Saint-Victor, fontaine Cuvier.

H.—*De la barrière Blanche à l'Odéon*, rue Fontaine-Saint-George, rue Notre-Dame de Lorrette, rue Laffitte, boulevard des Italiens, rue Richelieu, Carrousel, quai Voltaire, rue des Saints-Pères, Croix-Rouge, Saint-Sulpice, rue Vaugirard.

I.—*Du Panthéon aux Martyrs*, place du Panthéon, rue Soufflot, Monsieur-le-Prince, Odéon, Saint-Sulpice, Bonaparte, Croix-Rouge, rue de Grenelle, Palais législatif; place de la Concorde, place Vendôme, Chaussée-d'Antin, rue de la Victoire, rue des Martyrs.

J.—*Du Château-Rouge à la barrière Saint-Jacques*, faubourg et rue Saint-Jacques, Palais-de-Justice, quai de la Mégisserie, Pointe-Saint-Eustache, rue et faubourg Montmartre, Rochechouart.

K.—*De la Chapelle-Saint-Denis à la bar-*

rière d'Enfer, faubourg et rue St-Denis, Palais-de-Justice, rue de la Harpe, barrière d'Enfer, Chemin de fer de Sceaux.

L.—***De la Villette à Saint-Sulpice***, rue de Flandre, barrière, faubourg, porte et rue Saint-Martin, pont Notre-Dame, Cité, rues St-André-des-Arts, de Seine, St-Sulpice.

M.—***De l'Etoile à Belleville***, par les boul. extérieurs.

N.—***De Belleville à la place des Victoires***, faubourg et boulevard du Temple, portes Saint-Martin, Saint-Denis, rue des Fossés-Montmartre.

O.—***De Ménilmontant à Montparnasse***, rue Ménilmontant, boulevard et rue du Temple, Hôtel-de-Ville, Préfecture de police, Pont-Neuf, carrefour l'Odéon, Saint-Sulpice, rue Vaugirard, chemin de fer de l'Ouest.

P.—***Du Père-Lachaise à la Bastille***, par la rue de la Roquette.

Q.—***De la barrière du Trône au Palais-Royal***, faubourg et rue Saint-Antoine, les quais.

R.—***De la barrière Charenton à Saint-Philippe du Roule***, rue de Charenton, Bastille, rue Rivoli, Palais-Royal, rue Royale, faubourg Saint-Honoré.

S.—***De Bercy au Louvre***, quai de la Rapée, rue de Lyon, Chemin de fer de Lyon, Bastille, rue Saint-Antoine, Hôtel-de-Ville, rue de Rivoli.

T.—***De la place Cadet à la barrière de la Gare***, faubourgs Poissonnière, Saint-Denis, rue Saint-Martin, rue du Temple, place Saint-Jean, rue du Pont-Louis-Philippe, les quais jusqu'à la Gare.

U. — ***Barrière Fontainebleau à Notre-Dame-de-Lorette***, rue Mouffetard, rue Geoffroy-Saint-Hilaire, Jardin des Plantes, Halle aux vins, quais Montébello, Saint-Michel, des Orfèvres, place Dauphine, Pont-Neuf, rue Saint-Honoré, la Bourse, faubourg Montmartre.

V.—***Du Chemin de fer du Nord au Maine***, rue du Cherche-Midi, Croix-Rouge, rue Taranne, rue Bonaparte, Hôtel de la Monnaie, Pont-Neuf, Louvre, la Banque, la Bourse, boul. et faub. Montmartre, faub. Poissonnière, chem. de fer du Nord.

X.—***De Vaugirard à la place du Havre***, Vaugirard, rue de l'Ecole, barrière et rues de Sèvres, Bac, Pont-Royal, Carrousel, Palais-Royal, place des Victoires, rue N.-des-P.-Champs, boul. des Capucines, Madeleine, ch. de fer du Havre.

Y.—***De Grenelle à la Porte Saint-Martin***, Grenelle, Avenue de la Mothe-Piquet, Invalides, rues Saint-Dominique, du Bac, Carrousel, rues Rivoli, Saint-Honoré, Jean-Jacques-Rousseau, Montmartre, les boulevards.

Z.—***De la Bastille au Champ de Mars***,, rue Saint-Antoine, île Saint-Louis, quai de la Tournelle, Saint-Victor, rue Saint-Jacques, Hôtel-Cluny, Ecole-de-Médecine, Odéon, Saint-Sulpice, Invalides.

CHEMINS DE FER.

CHEMIN DU NORD.

Embarcadère, place Roubaix.
Ligne de **Paris** à **Saint-Quentin**
Ligne de **Paris** à **Cologne**.
Ligne de **Douai** à **Gand**.
Ligne de **Lille** à **Dunkerque**.
Ligne d'**Hazebrouck** à **Calais**.
Ligne de **Paris** à **Boulogne**.

CHEMIN DU CENTRE.

Embarcadère, boulevard de l'Hôpital.
Ligne de **Paris** à **Bordeaux**.
Ligne de **Tours** à **Nantes**.
Ligne d'**Orléans** à **Moulins**

CH. de PARIS à ROUEN, HAVRE et DIEPPE

Embarcadère, rue d'Amsterdam.
Paris, Poissy, Mantes, Elbeuf, *Rouen*, Yvetot, le *Havre*.

CHEMIN DE PARIS A STRASBOURG.

Embarcadère, faubourgs St-Denis et St-Martin.
Ligne de **Paris** à **Strasbourg**.
Ligne de **Nancy** à **Forbach**, par *Metz*.
Ligne de **Strasbourg** à **Bâle**, par *Colmar* et *Mulhouse*.

CH. de PARIS à LYON et à la MÉDITERRANÉE

Embarcadère, boulevard Mazas.
Ligne de **Montereau** à **Troyes**, s'embranchant sur celle de Paris à Lyon.

CHEMIN DE L'OUEST.

Embarcadère, boulevard Montparnasse, 44.
Ligne de **Paris** au **Mans**.
Ligne de **Paris** à **Versailles** (rive gauche).
Ligne de **Paris** à **Versailles** (rive droite).
Ligne de **Paris** à **Saint-Germain**.
Embarcadère, rue St-Lazare, 124.
Paris, Asnières, Argenteuil, Nanterre, Chatou, St-Germain.

CHEMIN DE PARIS A ORSAY.

Embarcadère, barrière d'Enfer.
Bourg-la-Reine, Fontenay-aux-Roses, Sceaux et Orsay.

VILLES DE FRANCE

PAR ORDRE ALPHABÉTIQUE

DES DÉPARTEMENTS.

Ain (Départ. de l'), frontière de Savoie et de Suisse; 584,822 hectares, 372,000 habit., 5 arr., 35 cant., 446 comm. Cour imp. et 8e div. milit. (Lyon).

BOURG, chef-lieu du dép. sur la Reyssouse, à 422 kil. S.-E. de Paris; ch. de fer de Paris à Genève; 12,000 hab. Belle église de Brou, construite par Marguerite d'Autriche, contenant les mausolées de la maison de Savoie; hôp., hôtel-de-v., théâtre, promenades; patrie de Lalande, Bichat, etc. *Foires*, le 1er merc. de chaque mois, et le 11 nov.

BELLEY, ville épiscop., à 75 kil. S.-E. de Bourg, 496 k. de Paris; 4,500 h. Biblioth., musée d'antiq.; pierres lithogr., saucissons renom., vers à soie.—*Foires*, 1er lundi de ch. mois, 23 juin, 27 août, 9 novembre.

Non loin, la *gorge de St-Rambert*, scissure de 5 l. de long que visitent les curieux.

GEX, à 103 kil. E. de Bourg, 493 kil. de Paris; 2,850 h. Usines, fromages, laines.

A *Ferney*, le château où Voltaire fit séjour attire les curieux.

NANTUA, à 45 kil. S. de Bourg, 474 k. de Paris; 3,850 h. Tombeau de Charles le Chauve; abbaye fondée en 671. Fromages de Gruyère, sapins, toiles. — *Foires*, 1er sam. d'avril, mai, 20 juin, 29 août, 27 nov.

A 20 kil. E., à Bellegarde, *Perte du Rhône*.

TRÉVOUX, sur la Saône, à 52 kil. S.-O. de Bourg, 450 k. de Paris, 3,000 h., ch. de fer de Lyon. Ruines, pont, ancien hôtel de la monnaie. Affinage et tirage d'or et d'argent, orfèvrerie. — *Foires*, 3 mai (8 j), 11 nov. (8 j).

Aisne (Départ. de l'), a 735,378 hectares; 558,450 h.; 5 arr., 37 cant., 838 comm. Cour imp. d'Amiens; 4e div. milit. (Chalons).

LAON, chef-l. du départ., à 129 kil. N.-E. de Paris, sur une montagne; 10,000 hab. Cathédrale du XIIe siècle, biblioth., collect. d'autographes et de chartes. — *Foires*, lundi après le 1er janv. (5 j.), lundi qui suit la Fête-Dieu (5 j.), 10 août, 21 sept.

A 22 kil. O. *La Fère*, 4,600 h.; école d'artillerie.

CHATEAU-THIERRY, à 50 kil. S.-S.-O. de Laon, sur la Somme, 95 kil. de Paris; 5,630 h.; ch. de Paris à Strasb. Toiles, filat.; patrie de La Fontaine. — *Foires*, dernier vend. de janv. et juil. (3 j.), après l'Ascens. (3 j), vend. après la Toussaint (3 j.).

SAINT-QUENTIN. à 50 k. N.-O. de Laon, sur la Somme, 139 kil. N. de Paris; 27,661 h.; ch. de fer de Creil à St-Quentin. Hôtel-de-v., église, fontaines forées artésiennes, nombreuses fabriques de tissus en fil et coton. —*Foires*, 28 juin (8 j.), 9 oct. (8 j.). Magnifiques *voûtes du*

canal Saint-Quentin à visiter dans les environs.

SOISSONS, à 32 kil. S-O. de Laon, 98 kil. de Paris; 10,510 h. Évêché, cathédrale, abbaye de St-Médard, où Louis le Débonnaire fut enfermé par ses fils; fortifications, blés, haricots, draperie. — *Foires*, lundi après l'Ascension (8 j.), lundi après la St-Martin (8 j.).

VERVINS, à 40 kil. N.-E. de Laon, 167 k. de Paris; 2,700 h. —*Foires*, 1er mars (2 j.), 1er. mai, 24 juin, 1er sept. 1er d. (2 j).

Allier (Département de l'), 742,272 hect.; 356,760 hab.; 4 arr., 26 cant., 316 comm. Cour imp. de Riom, 19e div. milit. (Bourges).

MOULINS, chef-lieu du dép., à 288 kil. S.-E. de Paris; 17,300 h.; ch. de fer de Paris à Clermont. Évêché, hôtel-de-v., caserne, pont sur l'Allier, mausolée de Henri de Montmorency, biblioth., musée. Coutellerie estimée.—*Foires*, 3 janvier, 1er et 29 mars, 11 juin, 30 août, 29 sept., 18 oct., 12 nov., 1er et 22 déc.

A 25 kil. de là est *Bourbon-l'Archambault*, pet. ville renommée par ses eaux thermales.

GANNAT, à 58 kil. S. de Moulins, 342 kil. de Paris; 5,300 h.; ch. de fer de Paris à Clerm.— *Foires*, 2 mars, 4 mai, 12 juill., 14 sept., 18 nov., 22 déc.

A 32 k. de G., *St-Pourçain*, où se tient une gr. foire, dite des Rameaux, pour bestiaux.

LA PALISSE, à 50 k. S.-E. de Moulins, 339 kil. de Paris; 2,700 h.—*Foires*, 16 fév., 12 mars, 3 avril, 6 mai, 16 juin, 6 août, 2 oct., 28 nov.

Vichy-les-Bains est à 24 kil. de La Palisse. Eaux minér. extrêm. fréquentées.

MONTLUÇON, à 72 kil. S.-O. de Moulins, 314 kil. de Paris; 15,289 h.—*Foires*, 1er fév., 30 mars, 24 mai, 29 août, 22 déc.

Néris-les-Bains, à 8 kil. de M., 322 kil. de Paris, eaux min. extrêm. fréquentées; débris d'un *amphit.* et d'un *camp romain*.

Alpes. *V.* BASSES-ALPES et HAUTES-ALPES.

Ardèche (Département de l'), 550,004 hect.; 385,500 hab.; 3 arrond., 31 cantons, 333 comm. Cour imp. de Nîmes; 8e div. mil. (Lyon); Évêché à Viviers.

PRIVAS, chef-lieu du départ. à 608 kil. S.-E. de Paris; 5,288 h. Vieux château. Soie, cuirs tannés; cochons gras en hiver. — *Foires*, 3 mai, 24 août, 29 sept., 20 oct., 23 nov., 20 déc.

On remarque dans l'arr. *Viviers*, pet. ville épiscop., anc. capitale du Vivarais; le *volcan* éteint de Chenavari; les *balmes de Montbrul*, entonnoir de 480 p. de profondeur; la *Chaussée-des-Géants* à Vals; les *ruines* d'un temple gaulois à Bourg-St-Andéol; le *gouffre de la Goule*, cascade tomb. du haut d'un rocher de 500 pieds, etc.

LARGENTIÈRE, à 42 kil. S-O. de Privas; 645 kil. de Paris; 3,100 h. Soies ouvrées.—*Foires*, 22 janv. et 4 autres.

L'on visite dans les environs, les curieux *rochers* de Ruons, les *grottes* de Vallon, le *Pont-de-l'Arc*, arcade demi-circul. d'un seul roc qui traverse l'Ardèche, le *Prasoncoupe*, volcan éteint; les *eaux minér*. de St-Laurent.

TOURNON, à 55 kil. N.-E. de Privas, 543 kil. de Paris; 4,850 h. Pont de fer, vieux château des ducs de Soubise ; vins, draps, soies. — *Foires*, 29 août et 8 autres.

A 28 kil. N.-O. de Tournon, *Annonay*, v. de 15,679 h., patrie de Mongolfier, l'inventeur des aérostats, avec ses papeteries.

Ardennes (Départ. des), 525,242 hect.; 331,150 h., 31 cant., 478 comm. Cour imp. de Metz ; 4e div. milit. (Chalons).

MEZIERES, v. forte de 2e clas., ch.-l. du dép., à 235 kil. N.-E. de Paris ; 5,300 h. Défense de Bayard, contre les Autrichiens (1521), siége de 40 jours par les alliés (1815). Vis-à-vis, sur la rive opposée de la Meuse, est *Charleville*, avec 10,000 h. — *Foires*, le lundi après la Quasimodo, l. qui suit la Madeleine, l. qui suit le 1er oct., 4e lundi de nov.

A *Fumay*, carrières d'excellentes ardoises.

RÉTHEL, à 50 kil. S.-O. de Mézières, 193 k. de Paris; 8,360 h. Théâtre, hospices. Châles, flanelles, tissus-mérinos.

ROCROI, v. forte de 4e cl., à 27 kil. N.-O. de Mézières, 214 k. de Paris ; 3,000 h. Ferblanterie. Victoire remportée par Condé sur les Espagnols (1643).—*Foires*, 1er mardi de janv., avr., juill. et oct.

A 40 kil., 405 de Paris, *Givet*, 5,000 h. Place forte défendue par la cit. de Charlemont sur un rocher à pic de 200 m.

SEDAN, v. forte de 3e cl., à 20 kil. S.-E. de Mézières, 257 kil. de Paris; 15,000 h. Arsenal dans l'ancien château où naquit Turenne ; biblioth., filatures, draps fins.—*Foires*, 1er lundi de carême, 1er lundi de mai, d'août et de nov.

VOUZIERS, à 50 kil. S. de Mézières, 223 kil. de Paris ; 2,750 h. Vannerie, grains, ardoises. — *Foires*, les samedis veilles du Dimanche-Gras, des Rameaux, de la Pentecôte ; samedis qui précèdent le 25 août, la St-Martin ; le samedi après le 13 sept.

Ariége (Départ. de l'), sur la frontière d'Espagne ; 478,401 hect.; 270,555 h.; 3 arr., 20 cant., 336 comm. Cour imp. de Toulouse ; 11e div. milit. (Perpignan.

FOIX, ch.-lieu du dép., sur l'Ariége, à 770 kil. S. de Paris; 5,000 h.—*Foires*, 4 nov. (bestiaux de toute espèce). Dans les environs, carrières de marbres, mines de fer, usines.

PAMIERS, v. épiscop., à 22 kil. N. de Foix, 751 kil. de Paris ; 8,000 h. Couvertures, filatures, fer, acier, faux.—*Foires* 1er samedi de chaq. mois. Dans les environs, le *Puy-du-Till*, dont les prof. cavités laissent échapper un vent très-frais et parfois violent.

SAINT-GIRONS, à 48 kil. O. de Foix, 784 kil. de Paris; 4,200 h. Laines, porcs et mulets. — *Foires*, 2 janvier et 9 autres moins importantes.

Aube (Dép. de l'), 610,608 hect.; 265,250 h.; 5 arr., 26 cant., 447 comm. Cour imp. de Paris ; 1re div. milit. (Paris).

TROYES, ch.-lieu du départ., sur la Seine, à 160 kil. S.-E. de Paris ; ch. de fer de Montereau à Troyes, 33,071 h. Patrie du pape Urbain IV. Évêché, belle cathédr., riche biblioth., prome-

nade. Bonneterie, filatures, coutils; tanneries. — *Foires*, 2e lundi de carême (15 j.), 1er sept. (12 j.), et d'autres moins imp.

ARCIS-SUR-AUBE, à 30 kil. N. de Troyes, 157 kil. de Paris; 2,800 h. Patrie de Danton. Bonneterie en coton. — *Foires*, 27 fév., 9 mai, 24 août, 1er oct., 1er déc.

BAR-SUR-AUBE, à 53 kil. E. de Troyes, 214 kil. de Paris; 4,200 h.—*Foires*, dern. vend. de fév., 9 mai, 24 août, 1er déc., 1er vend. après le 1er oct. Forts marchés en céréales.

A 31 kil. de Bar-sur-Aube, *Clairvaux*, bourg célèbre par l'abbaye de Cîteaux, dont saint Bernard fut abbé, et qui sert maintenant de maison de détent.

BAR-SUR-SEINE, à 32 kil. S.-E. de Troyes, 195 k. de Paris; 2,500 h. Vins, eaux-de-v., chanvre, papiers.—*Foires*, 13 mars, 7 juin, 5 sept., 15 déc.

NOGENT-SUR-SEINE, à 52 kil. N.-O. de Troyes, 104 kil. de Paris; ch. de Montereau à Troyes; 3,400 h. — Près de là, ruines du *Paraclet*, monastère célèbre fondé par Abeilard.

Aude (Départ. de l'), a 631,667 hect., 289,661 habit.; 4 arr., 31 cant., 434 comm. Cour imp. de Montpellier; 11e div. milit. (Perpignan).

CARCASSONNE, ch.-lieu de dép., sur l'Aude, à 774 kil. S. de Paris; 19,400 h. Évêché, cathéd. goth., h. de la préf., h.-de-ville, promen.; vieux murs; patrie de Fabre d'Églantine. — *Foires*, 25, 26 et 27 nov. pour chevaux et mulets, etc.

CASTELNAUDARY, v. com. sur le canal du Midi, à 40 kil. N.-O. de Carcassonne, 745 kil. de Paris; 9,900 h. Laines, draps, vins. — *Foires*, 7 janv. (2 j.), 1er lundi de mars, lundi des Rogations, lundi av. le 24 juin, 22 juil., 10 sept. (2 j), 2 nov. (2 j).

LIMOUX, à 30 kil. S.-O. de Carcassonne, 806 kil. de Paris; 7,750 h. Fabr. de draps.—*Foires*, 25 janv., 23 avril, 25 juin, 9, 10 et 11 sept., 13 nov.

NARBONNE, à 60 kil. E. de Carcassonne; 735 kil. de Paris; 14,300 h. Anc. résidence des rois sarrasins, anc. archev. Cathédr. goth., musée, biblioth., antiquit. rom. Vert-de-gris, vinaigres, miel renom.—*Foires*, 22 mars, 7 août.

Aveyron (Départ. de l'), 882,171 hect., 389,121 h.; 5 arr., 42 cant., 274 comm. Cour imp.; 10e d. milit. (Montpellier).

RODEZ, ch.-lieu du départ., sur l'Aveyron, à 604 kil. S. de Paris; 10,300 h. Ev., cathéd., goth. dont on aperçoit le clocher à 60 kil., cab. d'hist. nat., biblioth., haras. Fabr. de serges, tricots, grosse drap., fromages, filatures.—*Foires*, 30 juin (2 j), 9 sept., 1er déc., mi-carême.

ESPALION, à 28 kil. N.-E. de Rodez, 573 kil. de Paris; 4,450 h. Prison cellul., pont sur le Lot. Burats, cuirs, bois pour meubles, merrain.—*Foires*, 22 janv., mardi avant les Rameaux (2 j.), merc. avant la Pentecôte (2 j.), 3 août, 11 nov.

MILHAU, à 72 kil. S.-E. de Rodez, 629 kil. de Paris; 10,000 h. Draps, serges, gants, tanner., fromages, Consistoire protestant. —*Foires*, merc. des Cendres (2 j.), 6 mai, 6 août, 28 octob. 15 nov. (2 j.)

SAINT-AFFRIQUE, à 114 kil. S. de Rodez, 637 kil. de

Paris; 6,250 h. Draps, mégisserie, fromages dits de *Roquefort*, du nom du bourg (à 10 kil. de là) où on les fabrique.—*Foires*, 6 fév., 24 mars, 4 mai, 16 juin, 14 sept., 3 nov., 9 déc.

VILLEFRANCHE, 10,826 h. à 56 kil. O. de Rodez, 637 kil. de Paris. Cuivre jaune, toiles d'emballage, papeterie, truffes. — *Foires*, 22 janv., 10 févr., Jeudi-Saint, 18 avril, 22 mai, 16 juin, 17 juill., 25 août, 21 sept., 29 oct., 24 nov., 2 déc.

A 34 kil. de là, *Cransac*, village connu par ses eaux minér. ferr. acidules.

Bas-Rhin (Départ. du), 464,780 hect.; 587,450 h.; 4 arr., 33 cant., 545 comm. Cour imp. de Colmar; 6e div. milit. (Strasbourg).

STRASBOURG, ch.-lieu de départ., vil. forte, sur l'Ill et le Brusche, à 4 kil. du Rhin, à 456 k. E. de Paris. Chemin de fer; 75,600 h. Évêché, cathédr. magnifique dont la tour a 145 m. de hauteur et renferme une fameuse horloge astronomique; arsenal, fonderie de canons, casernes, théâtre, belles promenades. Académie univ., sociétés savantes, jardin des pl., cabinet d'hist. naturelle, observatoire. Grande industrie : filatures, draperies, étoffes, travail des peaux, produits chimiques; entreprises de commerce de France, d'Italie, d'Allemagne, de Suisse. Patrie de Guttemberg, Kléber, Andrieux. — *Foires*, 1er lundi après le 15 mai (3 j.), f. de Noël (8 j.), f. de St-Jean-Bapt. (15 j.).

SAVERNE, à 38 kil. N.-O. de Strasb., 416 kil. de Paris; 6,500 h. Ch. de fer de Paris à Strasb. Vieux château. Bonneterie, grosse quincaillerie, taillanderie; fabr. de moulins à café à Zornhoff.—*Foires*, merc. av. la Pentecôte (2 j.), dim. après la Nativité (en sept.), mercr. av. la St-André (en nov.).

SCHÉLESTADT, ville forte, à 42 kil. S.-O. de Strasb., 140 kil. de Paris; chem. de fer de Strasb. à Bâle; 10,365 h. Brasseries, tissus métalliques, armes, savon. Le vernis à poterie y fut inventé au XIIIe siècle.—*Foires*, 1er mardi de mars (2 j.), mardi av. la Pentecôte, 4e mardi d'août et de nov.

WISSEMBOURG, vil. forte, au pied des Vosges, à 32 kil. N.-E. de Strasb.; 483 kil. de Paris; 6,200 h. Fortificat. importantes. Brasseries, bonneteries, savon. —*Foires*, jeudi apr. les Quatre-Temps de fév. ou de mars, de mai, de sept. et déc.

Basses-Alpes (Départ. des), 690,919 hect.; 156,700 âmes; 5 arrond., 30 cant., 255 comm. Cour imp. d'Aix, 9e div. milit. (Marseille).

DIGNE, ch.-l. du départ., à 750 kil. S.-E. de Paris; 5,420 h. Évêché, cathéd., hôtel de la préfect., biblioth. pub. Fruits secs, pruneaux, miel.—*Foires*, le lundi après les Cendres, ap. Quasimodo, ap. la Fête-Dieu, ap. le 28 août, ap. la Toussaint; 1er vend. et 3e sam. de janv., fév. mars et avril.

A *Riez* (40 kil. de Digne), restes d'une *rotonde*, ant. rom.

BARCELONNETTE, à 84 kil. N.-E. de Digne, 755 kil. de Paris; 2,300 h.—*Foires*, 1er juin, 30 sept.: marchés les samedis.

CASTELLANE, à 20 kil. S.-E. de Digne, 782 kil. de Paris; 2,300 h. Draps com., fruits secs,

A 26 kil., *Colmars*, où l'on voit la *fontaine intermittente*, qui coule de 7 en 7 minutes.

FORCALQUIER, à 50 kil. S.-O. de Digne, 782 kil. de Paris; 5,100 h. Soie, laines, amandes, miel.—*Foires*, le 2e lundi de chaque mois.

A 22 kil. de là, *Cereste*, village où sont le *pont* et la *tour de Jules César*.

SISTERON, à 40 kil. N.-O. de Digne, 704 kil. de Paris; 4,585 h. Métiers à soie.

Basses-Pyrénées (Départem. des), 457,832 hect.; 457,832 hab ; 5 arr., 40 cant., 630 comm. Cour imp. de Pau; 15e div. milit. (Bayonne).

PAU, ch.-l. du dép., à 756 kil. S.-O. de Paris; 16,200 h. Château où naquit Henri IV; acad. univ., musée, bibliothèque publique; patrie de Bernadotte. Linge de table, toiles et mouchoirs du Béarn.—*Foires*, 1er lundi de carême, 10 juin, 11 nov.

BAYONNE, v. forte et maritime, à 4 kil. de l'Océan, 79 kil. de Pau ; 789 kil. S.-O. de Paris; 19,000 h. Ch. de fer de Bordeaux à Bayonne. Évêché, cathéd., hôtel de la Monnaie. C'est là qu'on inventa la *baïonnette*. Patrie de J. Laffitte. Jambons renom., commerce de transit pour l'Espagne.

MAULÉON, p. v. de 1,700 âmes, à 64 kil. S.-O. de Pau, 791 kil. de Paris.

OLORON, v. de 6,850 h., à 32 kil. S.-O. de Pau, 789 kil. de Paris. Anc. évêché. Laines du pays de Navarre et d'Espagne; papeteries, commerce. — *Foires*, 1, 2 et 3 mai, 9 sept. (3 j.).

ORTHEZ, à 40 kil. N.-O. de Pau, 743 kil. de Paris; 7,200 h. Jeanne d'Albret y fonda une université calviniste. Jambons et sel blanc (dits de Bayonne), commerce. — *Foires*, 1er mars, 1er juin, 1er oct.

Bouches-du-Rhône (Départ. des), 601,960 hect.; 428,900 h.; 3 arr., 27 cant., 106 comm. Cour imp. d'Aix; 9e div. milit. (Marseille).

MARSEILLE, fondée vers l'an 599 av. J.-C. par une colonie de Phocéens; ch.-l. du dép., sur la Méditerranée, à 813 kil. E. de Paris; 233,817 h. Beau port, fortifications, évêché, cathédrale, musée, biblioth., observatoire, établiss. scientif. et littér., sociétés sav. Commerce qui s'étend à toutes les parties du monde; paquebots pour Gênes, Naples, Livourne, Civita-Vecchia, Alger, Smyrne, Constantinople, Athènes, Alexandrie. Chemin de fer. Lazaret. Aux environs plus de 5,000 maisons de campagne. — *Foire*, le 31 août (15 j.).

AIX, fondée par Sext. Calvinus, 123 ans avant J.-C.; rendue célèbre par les troubadours; à 37 kil. N. de Marseille; 27,000 h. Archevêché, cathédr., hôtel-de-v., tour de l'horloge, musée, étab. littér. et scientifiq. Huiles d'olive, amandes, vins. — *Foires*, 9 fév., jour de la Fête-Dieu, 17 sept., 4 déc.

Aux environs d'Aix, *ruines romaines* dans le vallon du Tholonet; la *montagne St-François*, où Marius défit les Teutons (102 ans avant J.-C.) près de St-Chamas, le *pont de Flavius*, ouvrage romain.

ARLES, à 118 kil. N.-O. de Marseille; ch. de fer d'Avignon à Marseille; 23,210 h. Antiquités rom.; amphithéât., obélisque,

aqueduc, ruines de temple, etc. Hôtel-de-v. dû à Mansard. Laines, huiles, fils de soie, vins, troupeaux.—*Foires*, 3 et 10 mai.

A Saint-Remy, *mausolée* de P. L. Marcus; autres *ruines* dans les environs.

Calvados (Départ. du), 556,093 hectares; population, 498,385 hab.; 6 arr., 37 cant., 792 comm. Cour imp. de Caen; 2e div. milit. (Rouen).

CAEN, ch.-l. du dép. à 223 kil. O. de Paris; 45,300 h.; ch. de fer de Paris à Cherbourg. Hôtel-de-v., église St-Etienne, où est le tombeau de Guillaume-le-Conquérant; bibl., musée, cab. d'hist. nat. Bonneterie, blondes, dentelles, calicots. Construction de navires.—*Foires*, 1er lundi du carême (chevaux de luxe), 2e dim. après Pâques (15 j.), 29 sept., 28 oct., 28 déc.

BAYEUX, v. épisc., à 27 kil. N.-O. de Caen, 251 kil. de Paris; 9,900 h. Belle cathéd. Dentelles, tulles, blondes, toiles.—*Foires*, 25 juin (chevaux), 14 sept., 18 oct., 3 nov., 6 déc.

FALAISE, à 34 kil. S.-E. de Caen, 214 kil. de Paris. Château où est né Guillaume-le-Conquérant; statue en bronze de ce guerrier. 8,494 h. Bonnet., filat., teintures. *Marchés* aux bestiaux tous les samedis, depuis Pâques jusqu'à la St-Michel.—*Foires*, 10 août (*foire de Guibray*), (15 j.), 15 sept. (8 j.).

LISIEUX, à 42 kil. E. de Caen, 176 kil. de Paris; 12,993 h. Ch. de fer de Paris à Cherbourg. Draps, flanelles, toiles; grains, chanvre, lin, cidre. Les plus beaux animaux du marché de Poissy viennent de ses environs. — *Foires*, mercredi des Cendres, Jeudi-Saint, 11 juin (8 j.), 30 juin, 1er août, 16 oct.

PONT-L'ÉVÊQUE, à 42 kil. N.-E. de Caen, 193 kil. de Paris; 2,300 h. Bestiaux, beurre, fromages, cidre, bois. — *Foires*, 1er lundi de mai et juin, 2e lundi de juil., 30 sept., 12 nov.

A 16 kil. est *Honfleur*, ville marit., plus considér., ayant un port très-fréquenté, une école de navigation, un entrepôt.

VIRE, à 59 kil. S.-O. de Caen, 270 kil. de Paris; 7,400 h.; autrefois capitale du petit pays appelé le *Bocage*, dont les habit. conservent encore des habitudes patriarcales. Draps, papeteries, grains. — *Foires*, vend. de la Passion (2 j.), vend. ap. l'Ascension (8 j.), 29 sept. (8 j.), 15 oct. (2 j.), 27 nov., 7 déc.

Cantal (Dép. du), 574,081 hect., 260,479 âmes; 4 arr., 23 cant., 265 comm. Cour imp. de Riom, 20e div. milit. (Clermont-Ferrand).

AURILLAC, ch.-l. du départ. à 554 kil. S. de Paris; 10,750 h. Dentelles, blondes, orfèvrerie, fromages, chevaux.—*Foires*, 25 mai (8 j.), 13 oct. (importante), et 9 autres.

Eaux min. renomm. de *Vic-sur-Cère*, à 16 kil. d'Aurillac.

MAURIAC, à 32 kil. N.-O. d'Aurillac, 540 kil. de Paris; 3,400 h. Chevaux, bestiaux, fromages, cire jaune.—*Foires*, 25 avril, 8 juin, 12 juill., 16 août, 18 oct., 29 nov., 22 déc.

MURAT, à 25 kil. N.-E. d'Aurillac, 491 kil. de Paris; 2,700 h. Grains, fromages.— *Foires*, 10 mai, 4 juill., 18 oct., 12 nov.

SAINT-FLOUR, v. épiscop., à 90 kil. E. d'Aurillac, 484 kil. de Paris; 5,930 h. Poterie de

terre estimée, colle-forte; mulets.—*Foires*, 5 fév. et 9 autres.

A 30 kil. de St-F. est *Chaudes-Aigues*, ch.-l. de canton dont les eaux min. sulf. ont 80 deg. et plus, et servent, étant distribuées dans les maisons au moyen de canaux souterrains, à chauffer les habitations.

Charente (Départ. de la), 588,805 hect., 379,031 h.; 5 arr., 29 cant., 454 comm. Cour imp.; 14e div. milit. (Bordeaux).

ANGOULÊME, ch.-l. du dép. sur la Charente, à 443 kil. S.-O. de Paris; 21,160 h. Ch. de fer de Paris à Bordeaux. Évêché, port, belle cathédr., anc. château, enceinte murée, promenade, biblioth. Patrie de Marguerite de Valois, sœur de François Ier. Papeteries renom,, faïenceries, fonderie de canons. — *Foires*, 14 janv. (8 j.), 24 août et le 15 de chaque mois.

Dans les environs d'Angoulême, *Rancogne*, bourg remarquable par ses vastes cavernes; *Larochefoucault*, où est le chât. qui vit naître l'auteur des maximes.

BARBEZIEUX, à 34 kil. S-O. d'Angoulême, 480 kil. de Paris; 3,600 h. Grosses toiles, truffes, fromages. — *Foires*, 1er mardi de chaque mois.

A 34 kil. de là, *Aubeterre*, dont l'église est taillée dans la montagne même qui supporte une partie du bourg.

COGNAC, à 37 kil. O. d'Angoulême, 460 kil. de Paris; 7,085 h. Ancien château où naquit François Ier, qui y résida fort souvent. Eaux-de-vie très-renommées.—*Foires*, 2e sam. de chaque mois.

A 12 kilom. de cette ville est *Jarnac*, célèbre par la victoire que remporta le duc d'Anjou (depuis Henri III) sur les calvinistes, en 1569.

CONFOLENS, à 57 kil. N.-E. d'Angoulême, 446 kil. de Paris; 2,800 h. Commerce de bois merrain, bœufs gras.

RUFFEC, à 48 kil. N. d'Angoulême, 404 kil. de Paris; 3,660 h. Ch. de fer de Paris à Bordeaux. Anc. château. Truffes. pâtés de foie gras, grains, bétail. —*Foires*, 28 oct., 11 juin, le 28 de chaque mois.

Charente-Inférieure (Départ. de la), sur l'Océan; 608,000 hect.; 468,100 hab.; 6 arr., 40 cant., 481 comm. Cour imp. de Poitiers; 14e div. milit. (Bordeaux).

LA ROCHELLE, ch.-l. du départ., à 473 kil. S.-O. de Paris; 17,600 h. Ville forte et maritime avec un port sûr; évêché, hôtel-de-v., h. des monnaies, bourse, arsenal, bassins, chant. de construction; eaux-de-vie, sels, denrées coloniales, bois du nord. Cette ville soutint un long siége contre Richelieu, qui la prit en 1628. Patrie de Réaumur, Billaud-Varennes. — *Foires*, 1er juill., 20 déc.

JONZAC, p. v. de 2,600 h., à 110 kil. S.-E. de La Rochelle, 500 kil. de Paris. Eaux-de-vie, supérieures, volailles excel., bestiaux.—*Foires*, lundi qui suit le 16 juillet (3 j.), le 2e vendr. de chaque mois.

MARENNES, p. v. maritime, à 2 kil. de l'Océan, à 40 kil. de Saintes, 50 kil. S. de La Rochel., 489 kil. de Paris; bien bâtie, mais peu salubre; commerçante. Eaux-de-vie, vins, sels.— *Foires*, 3e jeudi de chaque mois.

Royan est un petit port avec

établissement de bains, à 36 kil. de Marennes.

ROCHEFORT, ville marit.; l'un des trois grands ports milit. de France; ch.-l. de préfecture maritime, à 32 kil. S.-E. de la Rochelle, 468 kil. de Paris, 29,000 h. Place d'armes, arsen., chant. de constr., bassins, fonderie de canons, hôpitaux. Entrepôt, cabotage, pêche de la morue; comm. en grains, sels, eaux-de-vie. — *Foires*, 4 mars, 11 juil., 4 nov., 2e jeudi de ch. mois.

SAINTES, à 72 k. S.-E. de la Rochelle, 464 k. de Paris; 11,600 h. Restes d'antiq. rom. Eaux-de-vie, vins, grains. — *Foires*, 1er lundi et 29 mai, 27 juil., le 1er lundi de ch. mois.

SAINT-JEAN-D'ANGÉLY, à 60 kil. S.-E. de la Rochelle, 438 kil. de Paris; 6,425 hab. Poudrières, dép. d'étalons. Eaux-de-vie; bois de const., vins, blés, luzerne, trèfle, lin, minoteries. — *Foires*, 22 juin, 5e samedi de ch. mois (excepté juin); marché tous les samedis.

Dans les environs, l'*Ile d'Oleron*, qui est comme une pépinière de marins; l'*Ile de Ré*, avec sa citadelle de Saint-Martin construite par Vauban; l'*Ilot d'Aix*, qu'on peut considérer comme une forteresse maritime.

Cher (Dép. du), au centre de la France; 740,177 hect.; 306,265 hab., 3 arr., 29 cant., 297 comm. Cour imp.; 19e div. milit. (Bourges).

BOURGES, ch.-l. du départ.; gr. et anc. ville sur l'Auron, à 232 kil. S. de Paris; ch. de fer du Centre; 25,000 h. Archevêché, cour imp., académie universitaire. Magnifique cathéd. goth., h.-de-v., autrefois la demeure de Jacques Cœur; obélisque égyptien, puits artésien, restes d'antiquités. Moutons du Berry, laines, draps, chapellerie; peu de commerce. Patrie de Louis XI, Bourdaloue, Jacq. Cœur.—*Foires*, mercredi des Cendres, 3 et 20 mai, 20 juin, 10 et 24 août, 2 et 11 nov., 24 déc. (20 jours). A 32 kil., *Vierzon*, sur le ch. de fer du Centre, 7,000 h. Manuf. de porcelaine, forges imp.

SAINT-AMAND, à 45 kil. S.-E. de Bourges, 265 kil. de Paris; 8,352 h. — *Foires*, le lundi après la Saint-Luc (oct., 8 jours) pour bestiaux.

SANCERRE, anc. pet. ville, sur une montagne, à 48 kil. N.-E. de Bourges, 194 kil. de Paris; 3,500 h. Vins estimés, marbres. Elle soutint un siége célèbre par la famine à laquelle elle fut réduite, en 1573. — *Foires*, jeudi de la Passion (pour les chevaux), 1er sept. et 4 autres.

Corrèze (Départ. de la), 504,717 hect., 317,600 h.; 3 arr., 29 cant., 291 comm. Cour imp. et 21e div. mil. (Limoges).

TULLE, ch.-l. du départ., à 469 kil. S. de Paris; 11,500 h. Évêché, cathéd., h. de la préf., pal. de justice, promenade. Manuf. d'armes à feu, bougies, papier, dentelles du nom de *tulles*. —*Foires*, 17 janvier (bestiaux), 1er juin (chevaux, 8 j.)

BRIVE, à 22 kil. S.-O. de Tulle, 477 kil. de Paris; 8,850 h. Bougies, huile de noix, ardoises, meules de moulin, truffes, marrons, vins, porcs. — *Foires*, 7 janv., 12 juin, (3 j.), la Fête des Rois pour les cochons gras, et 13 autres.

Non loin, *Turenne*, bourg illustré par le nom du grand

capitaine, et dont le château est compté parmi les plus anciennes forteresses de France; *Pompadour*, village connu pour son haras et le beau château donné par Louis XV à l'une de ses favorites.

USSEL, à 61 kil. N.-E. de Tulle, 464 kil. de Paris; 4,300 h. Chanvre, étoffes de laine. — *Foires*, Lundi-Gras, lundi de la 1re sem. de carême, veille des Rameaux, merc. de Quasimodo, veille de la Pentecôte, lundi ap. la Saint-André.

Corse (île de), départ. de 874,741 hect.; 230,300 h.; 5 arr., 60 cant., 355 comm. Cour imp. et 17e div. milit. (Bastia).

AJACCIO, ville marit., ch.-l. du dép., à 1,089 kil. S.-E. de Paris; 11,300 h. Pêche du corail, vins, huiles, oranges, cire. Siége d'un évêché. — Patrie de Napoléon Ier.

BASTIA, ville forte marit., à 110 kilom. N.-E. d'Ajaccio; 15,600 h. Corail, pâtes d'Italie, tanneries, huiles, vins.

CALVI, ville forte marit., sur un roc qui s'avance dans la mer, port dominé par un château-fort, à 75 kil. N. d'Ajaccio; 1,800 hab. Huile d'olive, citrons, cire, peaux de chèvre, vins.

CORTE, v. forte, à 52 kil. de Bastia, 60 k. d'Ajaccio; 4,300 h.

SARTÈNE, ville de 3,250 hab., à 50 kil. d'Ajaccio.

Côte-d'Or (Départ. de la), 876,956 hect.; 396,600 hab.; 4 arr., 36 cant., 728 comm. Cour imp. à Dijon; 7e div. milit. (Besançon).

DIJON, ch.-l. du départ., à 304 kil. S.-E. de Paris à Lyon; 33,400 h. Évêché, nombreux établis. scientif. et littér.; églises, monuments, château-fort bâti par Louis XI. Patrie de Bossuet, Crébillon, Piron, Daubenton, etc. Vins, vinaigres, moutarde, pain d'épice.—*Foires*, 15 janv., 10 mars, (3 j.), 25 av., 10 juin, 24 juin (7 j.), 25 août, 10 nov. (7 j.).

BEAUNE, ville de 11,000 h., à 40 kil. S.-O. de Dijon, 319 kil. de Paris; ch. de fer de Paris à Lyon. Hôpital fondé en 1443 par M. Rollin. Patrie de Monge. Vins exquis, pépinière d'arbres à fruits. — *Foires*, 4 août (3 j.), 12 nov. (8 j.).

CHATILLON-SUR-SEINE, à 80 kil. N.-O. de Dijon, 227 kil. de Paris; 5,100 h. Joli château, haras, forges, clouteries, draps communs. — *Foires*, 27 janv., 7 avril, 5 et 18 juin, 21 août, 19 oct., 4 déc.

Nombreuses usines dans les environs, et exploitation de pierres lithographiques.

SEMUR, à 70 kil. N.-O. de Dijon, 245 kil. de Paris; 4,400 h. Bibliothèque, collections savantes; beau port sur l'Armançon. Draps communs, calicots, serges; grains, chanvre, fruits. —*Foires*, 22 janv. 21 fév., 26 mars, 16 avril, 31 mai, 25 juin, 9 sept., 20 oct., 20 nov., 18 déc.

A 18 kil., *Montbard*, petite ville, patrie de Buffon; entrepôt pour marchandises qu'on expédie par le canal de Bourgogne.

Côtes-du-Nord (Dép. des), 744,073 hect.; 628,550 h.; 5 arr., 48 cant., 375 com. Cour imp. et 16e div. milit. (Rennes).

SAINT-BRIEUC, ch.-l. du dép., ville maritime à 451 kil. O. de Paris, 3 kil. de la mer; 14,330 hab. Évêché, cathédr. du XIIIe siècle; port où l'on constr. des vaisseaux marchands. Biblioth. publ. de 24,000 vol.,

musée de peinture, école de nav., etc. Toiles, étoffes de laine, beurre, cidre, sel, fil.—*Foires*, merc. des Cendres, merc. avant la Mi-Carême, tous les merc. de mai, le lendemain des courses, 7 et 30 sept.

Dans un petit rayon se trouve: *Binic*, riche en vaisseaux march. *Lamballe*, qui existait dès le temps des Romains; *Quintin*, connue par ses fab. de toiles fines.

DINAN, sur une montagne escarpée, à 56 kil. E. de St-Brieuc, 374 kil. de Paris; 8,600 hab. Vieux château-fort, tour St-Vincent, promenades. Toiles, flanelle, cidre, beurre, chanvre, lin. — *Foires*, jeudi de Mi-Carême, 2 et 6e jeudi de carême, 3e jeudi de mai, juill.; 1er jeudi de sept., 2e j. de déc.

GUINGAMP, vil. de 7,000 h.. à 32 kil. N.-O. de St-Brieuc, 464 kil. de Paris. Belle église, halle. Tissus de coton légers (dits *guingamps*). Commerce. — *Foires*, 23 juin, 24 déc., sam. des Rameaux, 1er sam. de mai et juil., 2e sam. de sept., 1er sam. de janv. et suiv. jusqu'au Samedi-Gras.

LANNION, à 78 kil. de St-Brieuc, 519 kil. de Paris; 6,097 h. Port sur le Cuer, près de l'Océan. 400 nav. exportent grains, bestiaux, vins, fils, etc., et importent sapins, denrées coloniales, vins, etc. — *Foires*, 23 sept. (3 j.), et 9 autres.

LOUDÉAC, 6,600 h., à 50 kil. S. de St-Brieuc, 476 kil. de Paris. Toiles de Bretagne, forges, papeteries. — *Foires*, le 1er sam. de chaque mois.

Creuse (Départem. de la), 599,455 hect.; 285,700 h.; 4 arr., 25 cant., 281 comm. Cour imp. de Limoges; 21e div. mil. (Limoges).

GUÉRET, ch.-l. du dép.; 345 kil. S. de Paris; 6,000 h. Ville jadis forte. — *Foires*, 4 janv. (bestiaux) et 9 autres.

A 18 kil. est *Ahun*, très-pet. ville jadis import. Elle avait un hôtel des monnaies sous les rois de la 1re race. L'église fréquentée par de nombreux pèlerins, lors de la fête de St-Roch, est le rendez-vous des paysannes qui viennent se faire couper les cheveux, en échange de quelques mètres de grosse dentelle.

AUBUSSON, v. de 5,200 h., à 38 kil. S.-E. de Guéret, 376 kil. de Paris, Anc. chât., manuf. de tapis ras, veloutés et moquettes, draps com.— *Foires*, 3e sam. de carême, 15 sept. 25 oct.

A 37 kilom. de cette ville est *Evaux*, bourg important par ses eaux thermales.

BOURGANEUF, v. de 3,200 h., à 30 kil. S.-O. de Guéret, 378 kil. de Paris. Grosse tour bâtie par Zizim, s. Charles VIII. — *Foires*, 31 janv., jeudi de la Mi-Carême, 26 juin, 21 août, 19 sept., 11 oct.. 2 nov., 20 déc.

BOUSSAC, pet. v. de 1,000 hab., à 38 kil. N.-E. de Guéret, 333 kilom. de Paris. Château. vieilles murailles.—*Foires*, 1er jeudi de ch. mois, 3e j. de juin.

Deux-Sèvres (Dép. des) 607,350 hect.; 320,700 h.; 4 ar., 31 cant., 355 com. Cour imp. de Poitiers; 15e div. mil. (Nantes).

NIORT, ch.-l. du dép., près de la Sèvre-Niortaise, à 411 kil. S.-O. de Paris; 18,800 h. Église N.-D., h.-de-ville, théâtre, château, halle. fontaine de Viviers, promenade, biblioth. Patrie de Mme de Maintenon, Fontanes.

Cuirs, tanneries, souliers, crins, ganterie; ognons, artichauts, angélique.—*Foires*, 6 fév. (8 j.), 7 mai, jeudi de l'Octave de la Fête-Dieu, 6 oct., 30 nov.

A 18 kil. N.-E. *St-Maixent*, v. de 4,330 h., où il y a un dépôt impér. d'étalons. Bestiaux, chevaux, poulains, mulets; haras de baudets à *Mauzé*.

BRESSUIRE, p. vil. de 3,000 h., à 70 kil. N. de Niort, 347 kil. de Paris. Flanelle, tiretaine, serge, mouchoirs, toiles.—*Foires*, 2e jeudi de ch. mois, 26 juil. (étoffes, bestiaux), 27 août.

MELLE, sur une colline escarpée, à 30 kil. S.-E. de Niort, 391 kil. de Paris; 2,750 hab. Comm. de bestiaux, mules et mulets; grains et graines, laine, cire. Env. charm.—*Foires*, 18 janv., 11 et 22 fév., merc. de la 2e sem. de carême, merc. de la Passion, 25 avr., 28 juin, 1er et 31 août, 1er sam. d'oct. et de déc., 8 nov.

PARTHENAY, à 44 kil. N.-E. de Niort, 357 kil de Paris; 4,800 h. Salle de spectacle, tanneries, corroyeries.

Dordogne (Dép. de la), 898,274 hect., 505,600 hab.; 5 arr., 47 cant., 834 com. Cour imp. et 12e div. mil. (Bordeaux).

PÉRIGUEUX, ch.-l. du dép., anc. ville à 479 kil. S.-O. de Paris; 13,500 h. Évêché, belle cathéd., hôtel-de-v., pont sur l'Isle, musée d'antiquités, ruines (amphith., aqueduc, bains publics, tour de Vésone) : cette dernière est regardée comme les restes d'un temple à Vénus. Fer, épiceries, pâtés truffés, pierres à bâtir.—*Foires*, 7 janv., 2e merc. de la Mi-Carême, 26 mai, 26 juil. 1er merc. de sept. Marché très-important de cochons.

BERGERAC, v. de 10,150 h., à 48 kil. S.-O. de Périgueux, 524 kil. de Paris, jadis fortifiée; pat. de Biron, qui trahit Henri IV et fut décapité. Vins, eaux-de-v., truffes.—*Foires*, 1er et 3e merc. du mois, lundi de Pâques (8 j.), 11 nov. (8 j.)

Dans les environs, papeteries, forges et fonderies.

NONTRON, à 46 kil. N. de Périgueux, 501 kil. de Paris; 3,500 h. Fer, tanneries, coutellerie. Dans les environs, nombreuses usines et forges.—*Foires*, Samedi-Gras, 13 août, 18 octob., 29 déc.

RIBÉRAC, à 30 kil. N.-O. de Périgueux, 502 kil. de Paris; 3,651 h.—*Foires*, 2e vend. de janv., 1er vend. de carême, vend. de Mi-Carême, vendr. avant les Rameaux, l. de la Trinité (2 j.), 1er v. de juil. août sept. et oct.

SARLAT, v. de 6,000 âmes, à 72 kil. de Périgueux, 536 kil. de Paris, fut érigée en évêché jusqu'en 1789. Huile de noix, truffes. Aux environs, mines de fer, cuivre, houille, pierres meulières. — *Foires*, merc. de la Mi-Carême, 5 juil., 2 déc.

A Miremont, la *Grotte de Cluseau*, l'une des plus vastes de l'Europe.

Doubs (Dép. du), 600,000 hect., 292,347 h.; 4 arr., 27 cant., 640 comm. Cour imp. et 7e div. milit. (Besançon).

BESANÇON, ville forte de 1re classe; ch.-l. du dép., à 388 k. S.-E. de Paris; 47,300 h.; ch. de fer de Dijon à Besançon. Archevêché, académie univ., belle cathéd., églises, beau pont sur le Doubs, citadelle, musée, cabi- d'hist. nat., biblioth., antiquités romaines (porte taillée, arc-de-

triomphe d'Aurélien, aqueduc). Patrie de Ch. Nodier, V. Hugo, Proudhon. Horlogerie, brasseries, fromages. — *Foires*, 1er lundi après la Purification (8 j.), 1er lundi après la Quasimodo (8 j.), 2e lundi de juill. (8 j.).

BAUME-LES-DAMES, à 27 kil. N.-E. de Besançon, 434 kil. de Paris; 2,600 habit. Exploit. de plâtre; fabriq. de kirschewaser dans les environs,—*Foires*, 31 janv., 1er jeudi de mars, 29 avril, 1er jeudi de juin, juill., 13 août, 1er j. de sept. 30 oct.

MONTBELLIART, à 75 kil. N.-E. de Besançon, 441 kil. de Paris; 6,000 hab. Patrie de Cuvier. Horlogerie, cuirs, instr. aratoires, bonneterie, fromages. *Foires*, dern. lundi de ch. mois.

A 28 kil. de là *St-Hippolyte*, p. ville environ. de nombr. usines; non loin, la *grotte* curieuse de Château de la Roche.

PONTARLIER, v. de 5,000 hab., à 55 kil. S.-E. de Besançon, 463 kil. de Paris; passage fréquenté de France en Suisse; commerce actif avec ce dernier pays.—*Foires*, 2e jeudi de fév., 4e jeudi de mars et avril, 3e j. de juin et juil., 1er j. de sept., 3e j. d'oct., 2e j. de déc.

Près de cette ville, l'on voit le *fort de Joux*, qui a servi quelquefois de prison d'Etat; la *Fontaine ronde*, source intermittente, la *Caverne*, suite de grottes placées à différents étages; la *Cascade du Doubs*, près de Morteau.

Drôme (Départem. de la), 653,957 hect.; 320,075 h.; 4 ar., 28 cant., 361 comm. Cour imp. de Grenoble, 8e div. mil. (Lyon).

VALENCE, ch.-l. du dép., sur le Rhône, à 560 kil. S.-E. de Paris; 16,450 h. Évêché, belle cathéd. où se voit le mausolée de Pie VI, élevé par Canova; pont suspendu. Filature de soie, toiles peintes, etc.— *Foires*, 3 janv., 3 mars, 15 avril, 3 mai, 3 juil., 26 août, 15 sept., 6 nov.

A 18 kil. de Valence, *Tain*. Vins renommés de l'Hermitage et de Côtes-Rôties.

DIE, à 46 kil. S.-E. de Valence, 625 kil. de Paris; 3,950 h. Antiquités. Draps, filat. de soie.—*Foires*, 10 août, 29 oct.; 2, 11 et 23 nov.; 9, 21 déc.

MONTÉLIMART, à 44 kil. S.-O. de Valence, 605 kil. de Paris; 10,000 h.; ch. de fer de Lyon à la Méditerr. Filature de soie; tuileries.—*Foires*, 9 janv. 7 mars, 8 mai, 4 sept., 13 nov.

NYONS, à 90 kil. S.-E. de Valence, 651 k. de Paris; 3,250 h. Pont (sur l'Aigues) dont on attribue la construction aux Romains, restes d'antiq. — *Foires*, 1er jeudi de janv., 5 fév., Jeudi-Saint, 11 mai, 22 juin, 29 août, 18 oct., 8 déc.

Eure (Dép. de l'), 591,261 hect.; 423,250 h.; 5 arr., 36 cant., 703 comm. Cour imp. de Rouen; 2e div. milit. (Rouen).

ÉVREUX, ch.-l. du dép., à 104 k. N.-O. de Paris; 11,850 h.; ch. de fer de Paris à Cherbourg. Évêché; cathédrale, préfecture, hospice; antiquit. rom. Coutils, bonneterie, épiceries, grains.—*Foires*, 20 av., mardi de la Pentecôte, 20 juill., 11 août (8 j.), 18 sept., 6 déc.

Dans les environs, le *château de Novarre*, dû à Mansard, où résida l'impératrice Joséphine; *Rugles*, où l'on fabrique des épingles; usines et filatures.

ANDELYS (LES), deux bourgs séparés par une chaussée, à 40 kil. d'Évreux, 89 kil. de Paris; 5,350 hab. Patrie de Poussin. Draps fins, casimirs, bonneterie. — *Foires*, 18 mars, 4 juin, 14 sept., 8 nov.

BERNAY, à 40 kil. N.-O. d'Evreux, 155 kil. de Paris; 7,500 h.; ch. de fer de Paris à Cherb. Anc. abbaye des Bénédictins, où fut enterrée Judith de Bretagne, sa fondatrice, en 1018. Draps, flanelles, toiles. — *Foires*, lundi de la Passion (8 j.) pour chevaux de la Normandie, 8 juill. pour laines.

LOUVIERS, ville de 10,000 h., à 25 k. N. d'Evreux; jadis forte, elle soutint un siége de 23 sem. contre Henri VI, roi d'Angleterre, en 1431. Cathédr. du temps des croisades. Draps fins, filatures, teintureries. — —*Foires*, 34 fév., 25 avr., 4 juill., 29 sept., 11 nov.

PONT-AUDEMER, à 70 kil. N.-O. d'Evreux, 171 kil. de Paris; 6,750 h. Tanneries, mégisseries, filatures, teinturer. — *Foires*, Lundi-Gras (8 j.), lundi de Pâques, lundi de la Pentecôte, 2 sept. (8 j.).

Eure-et-Loir (Dép. de l'), 692,252 hect.; 292,337 h.; 4 arr., 24 cant., 432 com. Cour imp. et 1re div. milit. (Paris).

CHARTRES, ch.-l. de dép., à 92 kil. S.-O. de Paris, ch. de fer; 18,300 h. Évêché, cathéd. goth. magnifique. Patrie de Brissot, Marceau, Pethion, etc. Grains de la Beauce, pâtés renom. — *Foires*, 11 mai (10 j.), 26 juin, tous les jeudis de juill., 24 août (3 j.), 8 sep. (10 j.), 30 n.

A 18 kil., *Maintenon*, avec le château où Louis XIV épousa, dit-on, Mme de Maintenon. On y voit l'*aqueduc* non terminé qui devait amener les eaux de l'Eure à Versailles.

CHATEAUDUN, à 44 kil. S.-O. de Chartres, 132 kil. de Paris; 6,700 hab. Anc. chât. des comtes de Dunois. *Grottes* qui bordent le Loir, transform. en habitat. — *Foires*, dern. jeudi de janv., jeudi de la Mi-Carême, 1er juil. (8 j.), 26 août, 28 oct.

DREUX, v. très-anc. qui occ. le lieu où les druides avaient établi le centre de leur culte, à 33 kil. N. de Chartres, 81 kil. de Paris; 6,400 h. Cathéd., vieux remparts, restes du château-fort des comtes de Dreux, sépulture de la famille d'Orléans. — *Foires*, lundi de la Pentecôte, lundi apr. la Chandeleur (juillet), 1er sept., premier lundi d'octob.

NOGENT-LE-ROTROU, à 67 kil. S.-O. de Chartres, 148 kil. de Paris; 6,950 h. — *Foires*, 1er mardi de carême, 7 mai, 26 juin, 13 sept., 27 nov.

Finistère (Départ. du), 693,384 hect.; 612,151 h.; 5 arr., 43 cant., 282 com. Cour imp. et 16e div. milit. (Rennes).

QUIMPER, v. marit., ch.-l. du dép., à 14 kil. de l'Océan, 624, kil. O. de Paris; 10,200 h. Évêché, cathéd., port où remontent les navires de 300 tonneaux. Patrie de Fréron. Import. et exportat., entrepôt de sel, etc. — *Foires*, 25 avr., 3 mai, et le 15 de chaque mois.

BREST, v. forte marit., avec le plus beau port milit. de l'Europe, à 574 kil. O. de Paris, 78 kil. N.-O. de Quimper; 54,665 h. Arsenal, chant. de const., casernes, quais, bassins. — *Foires*, premier lundi de chaque mois.

Dans les environs, la petite *île de Sein*, où était le célèbre oracle que rendaient les magiciens chez les anciens Gaulois ; l'*île d'Ouessant* (l'Uxantes des anc.) qui avait un collége druidique.

CHATEAULIN, à 28 kil. N. de Quimper, 559 kil. de Paris ; 3,000 h. Mines de plomb, ardoises.—*Foires*, 12 mars, 6 mai, 18 oct., 23 n., 1er j. de ch. mois.

MORLAIX, v. de 12,400 h., 84 kil. N.-E. de Quimper, 517 kil de Paris, 10 kil. S. de la mer. Port, hôpital, manuf. de tabacs. —*Foires*, deux. samedi de ch. mois, 15 oct. (*foire haute*).

QUIMPERLÉ, petit port de mer, à 44 kil. S.-E. de Quimper, 512 kil. de Paris ; 5,700 h.—*Foires*, lundi de la Passion (3 j.), 24 juillet, 10 août, 29 sept., 28 oct.

Gard (Départ. du), 599,723 hect.; 400,300 hab.; 4 arr., 38 cant., 345 com. Cour imp. à Nîmes, 10e div. mil. (Montpellier).

NIMES, ch.-l. du dép., à 703 kil. E. de Paris; 53,500 h.; ch. de fer pour Montpellier. Évêché, acad. univ. Outre les édif. modernes, nombreuses antiquités rom. (arènes, maison carrée, porte de César, tour Magne), musée, cabinet d'hist. nat., entrepôt de soies, droguerie. —*Foires*, 14 mai (3 j.), 16 août (3 j.), 29 sept.

A 24 kil. E., est *Beaucaire*, dont la foire célèbre dure du 2 au 28 juil.; à 39 kil. S., *Aigues-Mortes*, qui communique avec la Méditerranée, et où saint Louis s'embarqua pour la Palestine, en 1248 et 1269.

ALAIS, ville de 20,084 hab., à 45 kil. N.-O de Nîmes, 674 kil. de Paris chem. de fer pour Beaucaire. Soie grège et ouvrée; mines de fer et houilles aux environs.—*Foires*, 17 janv. (3 j.), 27 avril, 24 août (8 j.)

UZÈS, à 24 kil. N.-E. de Nîmes, 680 kil. de Paris; 7,215 h. Soie, filoselle, vins. — *Foires*, 20 juin, 24 août, 6 sept., 11 oct.

A 23 kil. de là, *Bagnols*, aux vins bl. renomm.; à 39 kil. *Pont-St-Esprit*, au pont de 26 arches sur le Rhône ; à 20 kil., *Remoulins*, où l'on voit le *Pont-du-Gard*, magnifiq. aquéduc, ouvrage des Romains, à trois rangs d'arches superposées.

VIGAN (LE), à 77 kil. N.-O. de Nîmes, 676 kil. de Paris ; 5,049 h. Nombreuses fabr. et filat. de soie et coton ; tanneries. —*Foires*, 25 janv., 9 et 2 sept. 15 oct., 13 et 31 déc.

Gers (Départ. du), 625,868 hect.; 314,900 h.; 5 arr., 29 cant., 467 com. Cour imp. d'Agen ; 13e div. milit. (Bayonne).

AUCH, ch.-l. du dép., à 685 kil. S.-O. de Paris ; 12,325 h. Archevêché, cathédrale à beaux vitraux. Patrie de Roquelaure. Vins, eaux-de-vie d'Armagnac ; étoffes.—*Foires*, prem. sam. de ch. mois, le trois. sam. p. chev.

CONDOM, à 40 kilom. N. d'Auch, 671 kil. de Paris; 7,300 h. Jadis évêché dont Bossuet fut titulaire. Eaux-de-vie d'Armagnac.— *Foires*, merc. avant les Cendres (15 j.), lundi de Quasimodo, 22 juin, 5 sept., 25 nov.

LECTOURE, à 36 kilom. N. d'Auch, 643 kilom. de Paris ; 6,500 h. Pat. de Lannes, d'Ant. de Roquelaure. Prise et saccagée par Louis XI, qui mit fin à la puissance des comtes d'Armagnac.—*Foires*, 2 janv. (2 j.), prem. lundi de carême, jeudi ap.

Pâques, 15 mai, 2 juin (2 j.), 4 août, 23 sep., 11 n. (2 j.), 10 d.

LOMBEZ, v. de 1,700 h., à 35 kil. S.-E. d'Auch, 730 k. de Paris.—*Foires*, dern. vend. de ch. mois, 7 sept., 25 oct. (2 j.).

MIRANDE, à 22 kil. S.-O. d'Auch, 705 k. de Paris; 3,450 hab. Jadis fortifiée. Coutellerie, laines, chapellerie. — *Foires*, premier lundi de chaque mois.

Gironde (Départ. de la), 1,082,552 hect.; 602,500 hab.; 6 arr., 48 cant., 544 com. Cour imp. et 14e div. mil. (Bordeaux).

BORDEAUX, ch.-l. du dép.; gr. et belle ville maritime sur la Garonne à 561 kil. S.-O. de Paris; 149,928 h. Ch. de fer du Centre. Archev., académ. univ., cathédr., église des Feuillants où est le tombeau de Montaigne, pont magnfique, port, promenades, trois théâtres, sociétés sav., observatoire, biblioth., banque. Vins de Bord., anisette fine; entrepôt, armements, commerce avec l'étranger. Patrie de Montesquieu, Berquin, Desèze, Martignac, etc.—*Foires*, 1er mars, 15 oct. (15 j.), et 5 autres.

BAZAS, ville pit. de 4,550 h., à 55 kil. S.-E. de Bordeaux, 542 kil. de Paris. Cathédr., ant. rom. — *Foires*, 2 janvier, 20 mars, 4 avril, 25 juin, 30 août.

BLAYE, à 47 kil. N. de Bord., 542 kil. de Paris; 4,200 habit. Citadelle où fut enfermée la duchesse de Berry en 1833. De l'autre côté de la Gironde est le *fort Médoc*; entre les deux, au milieu du fleuve, la *tour Cordouan*, sur un rocher isolé, le plus beau phare de France, dû à Henri IV. — *Foires*, 25 avril (4 j.), 10 sept., 25 nov.

LESPARRE, à 65 kil. N.-O. de Bordeaux, 630 kil. de Paris; 3,550 h. Vins de Médoc. — *Foires*, le 1er vend. ch. mois.

LIBOURNE, à 33 kil. N.-E. de Bordeaux, 545 kil. de Paris; 12,500 h. Ch. de fer de Paris à Bordeaux. Port, beau pont, haras imp., athénée, biblioth.— *Foires*, 1er juin (2 j.), 11 nov., deux. sam. de chaque mois, et dixième jour avant Pâques.

RÉOLE (LA), à 64 kil. S.-E. de Bordeaux, 625 kil. de Paris; 4,000 h. Place de guerre des protestants pendant les guerres religieuses; ruines du château de Quatre-Sœurs. Vins, eaux-de-vie, coutellerie, peignes.—*Foires*, 21 mars, 30 juin, 1er août, 2 nov., deux. sam. de ch. mois.

Haute-Garonne (Dép. de la), 618,558 hect.; 482,000 hab.; 4 arr., 50 cant., 590 com. Cour impér. et 12e divis. milit. (Toulouse).

TOULOUSE, ch.-l. du dép., anc. et gr. ville, sur la Garonne, à 706 kilom. S.-E. de Paris; 103,144 h. Archev., cour imp., académie univ., cathédr., église St-Sernin, h.-de-ville (dit Capitole), beau pont, belles promenades, quais, réservoirs, superbes écluses, établissements scientif. et littér., academ. des sciences, des *Jeux-Floraux*, de peinture; école second. de médecine, école vétérinaire, hôtel des monnaies. Patrie de Clémence Isaure, de Villèle, Soumet, etc. 2 biblioth., musée, observatoire. Les poètes troubadours y furent nombreux vers la fin du VIIIe siècle. Pâtes d'Italie, faux, limes, fers, indiennes, manufacture des tabacs, fonderie de canons. — *Foires*, 1er fév., 1er mai, lundi avant la St-Jean

(10 j.), lundi av. la St-André (8 j.). lundi ap. Quasimodo (8 j.), lendem. de la Pentecôte (3 j.).

MURET, à 20 kil. S.-O. de Toulouse, 708 kilom. de Paris ; 4,000 h. — *Foires*, dernier samedi de chaque mois.

SAINT-GAUDENS, à 91 kil. S.-O. de Toulouse, 773 kil. de Paris ; 5,450 hab. Porcelaines, marbres, scieries, draps comm. — *Foires*, 2e lundi de carême (2 j.), jeudi après l'Ascension (2 j.), 1er jeudi de sept. (2 j.), jeudi après St-Nicolas (2 j.).

Dans les environs *Bagnères-de-Luchon*, célèb. par ses eaux minérales sulf.; *St-Béat*, avec ses carrières de marbre et de crayons; les vallées du *Lys* et de *l'Asto*, aux nombreux troupeaux; les *lacs Seculego* et *Espingo*, unis par une cataracte de 800 pieds.

VILLEFRANCHE, à 36 kil. S.-E. de Toulouse, 716 kil. de Paris ; 2,850 h. Toiles à voiles, poterie. — *Foires*, 22 janv., 8 mai, 16 août, 30 septemb., et le dernier vendredi de ch. mois.

Haute-Loire (Dép. de la), 495,784 hect., 307,161 h.; 3 arr., 28 cant., 255 com. Cour impér. de Riom, 20e div. milit. (Clermont).

PUY (LE), ch.-l. du dép., à 610 kil. S.-E. de Paris, 15,800 h. Évêché, cathédr. où l'on voit une petite statue en bois, *image de N.-D. du Puy*, qui, rapportée d'Orient au VIIIe siècle, a été visitée par plusieurs papes et neuf rois de France; promenades du Breuil, restes d'un temple de Diane. Musée, bibliothèque. Patrie du card. de Polignac. Blondes, dentelles, marrons (dits de Lyon) dans les environs. — *Foires*, 7 janv. et tous les sam. de mai et de juin.

Non loin, le *rocher St-Michel*, avec l'égl. bâtie sur son som., à laquelle on arrive par un escalier de 200 marches taillées dans le roc, le bourg de Polignac, dont le château ruiné a été bâti sur l'emplacem. d'un ancien temple d'Apollon.

BRIOUDE, v. de 4,950 h., à 64 kil. S.-O. du Puy, 452 kil. de Paris. Église goth. de Saint-Julien. — *Foires*, avant-dernier sam. de carnaval, 1er sam. de mars, avril, juil. et août, 3 mai, 23 juin, 15 sept., 23 nov., 24 d.

A 28 kil. (Langeac), carrières de meules à aiguis., et houillères.

YSSENGEAUX, v. de 7,450 h., à 28 kil. N.-E. du Puy, 508 kil. de Paris. Dentelles, blondes, rubans. — *Foires*, 1er jeudi ap. les Rois, 1er jeudi après Quasimodo, le jeudi après le 20 juin, et après le 29 sept.

Haute-Marne (Départ. de la), 625,403 hect.; 262,100 h.; 3 arr., 28 cant., 688 comm. Cour imp. de Dijon, 7e divis. milit. (Besançon).

CHAUMONT, ch.-l. du dép., à 234 kil. S.-E. de Paris; 9,250 hab. Le palais de justice est le reste du château des anc. comtes de Champagne. Bibliothèque de 35,000 v. Bas drapés, droguets, gants. — *Foires*, le sam. 15 j. avant Pâques, 9 mai, 12 août, 3 oct., 11 nov., 19 déc.

LANGRES, v. de 11,000 h., à 35 kil. S.-E de Chaumont, 289 kil. de Paris. Place forte au sommet d'une mont. escarpée. Évêché, cathédr., belle promen., bibliothèq.; coutellerie estimée, meules excellentes. — *Foires*, 7 janv., 15 fév (8 j.), 22 mars,

1er mai, lundi de la Fête-Dieu, 15 juil., 18 août (8 j.), 30 sept., 25 nov.

VASSY, à 60 kil. N.-O. de Chaumont, 229 kil. de Paris; 2,900 hab. Fer, fonte, minerai, bois.— *Foires*, 15 mars, lundi de la Pentecôte, 1er sept., 7 d.

Haute-Saône (Dép. de la), 515,000 hect.; 347,100 h.; 3 arr., 28 cant., 581 com. Cour imp. et 7e div. mil. (Besançon).

VESOUL, ch.-l. du dép., à 362 kil. S.-E. de Paris, 7,000 hab. Promen. du Cours; quart. de cavalerie; pépinière. — *Foires*, jeudi des Cendres, tous les jeudis de carême, 17 avril (8 j.), 24 juin, 4 et 22 sept., 25 nov.

Dans ses environs immédiats sont situées les *Grottes d'Echenoz*, remarquables par leur étendue et la grande quantité d'ossements qu'on y trouve, appartenant presque tous à des espèces qui n'existent plus.

GRAY, sur la Saône, à 56 kil. de Vesoul, 344 kil. de Paris; 7,200 h.; ch. de fer de Nancy. Entrepôt de denrées indig. et col., commerce actif; merrain, chapeaux de paille.—*Foires*, 8 janv., mars, mai, juil., sep., nov.

LURE, à 28 kil. N.-E. de Vesoul, 391 kil. de Paris; 3,500 hab. Fers, cuirs, bois, fromages, vins.—*Foires*, 1er et 3e mardi de chaque mois.

Dans cet arr. est *Luxeuil*, p. v. imp. par son bel établissem. d'eaux minérales.

Haute-Vienne (Départ. de la), 561,597 hect.; 314,750 h.; 4 arr., 27 cant., 202 comm. Cour imp., 21e div. m. (Limoges).

LIMOGES, ch.-lieu du dép., grande et très-anc. ville, sur la Vienne, à 384 kil. S. de Paris; 46,855 h. Évêché, coûr imp., acad. univ., hôtel des monn. Cathédr., égl. St-Martial au beau clocher; palais épiscop., musée d'histoire natur., arts et antiq., biblioth., pépinière. Entrep. du com. de Toulouse. Porcelaines, flanelles et droguets; filatures, usines div. Courses de chevaux dans la prem. quinzaine de juin. Pat. de Clément VI, Grégoire XI, d'Aguesseau, Vergniaud, le maréchal Jourdan, etc.— *Foires*, dernier jeudi de ch. mois, jeudi av. le dim. des Rameaux, 22 mai (la principale), 16 juin, 1er juil., 22 sept., 13 oct., 18 nov. et déc.

BELLAC, p. v. de 3,700 h.; à 38 kilom. N.-O. de Limoges, 366 kil. de Paris. Toiles, draps, couvertures, chapeaux, papiers; bois de chêne.—*Foires*, le 1er de chaque mois.

A *Lazat*, verrerie imp.; fab. de draps à *Magnac-Laval*, de mesures et baromèt. au *Dorat*.

ROCHECHOUART, sur la pente d'un roc qui semble prêt à choir (d'où vient son nom sans doute), à 42 kil. O. de Limoges, sur la Grenne, 415 kil. de Paris; 4,100 h. Fabr. de porcelaine, toiles, fils. — *Foires*, le 26 de chaque mois.

SAINT-YRIEIX, à 4 kil. S. de Limoges, 417 kil. de Paris; 7,250 h. Eglise goth. Porcelain., toiles, étoffes, tanneries, usines.

Hautes-Alpes (Départ. des), 553,569 hect.; 133,200 h.; 3 arr., 24 cant., 189 com. Cour imp. de Grenoble; 8e div. milit. (Marseille).

GAP, ch.-l. du dép., à 672 kil. S.-E. de Paris; 8,800 hab. Évêché, cathédr. où l'on voit le mausolée de Lesdiguières, musées. Soie, laine, commerce. —

Foires, 1er mai, 1er l. d'août, 8 sept., 11 nov. (8 j.).

Dans ses environs est une petite île flottante, appelée le *Pré qui tremble*.

BRIANÇON, v. forte de 1re classe, à 1,306 mètres au-dessus du niveau de la mer, à 90 kil. N.-E. de Gap, 661 kil. de Paris; 4,500 h. Pont d'une seule arche de 40 mètres d'ouverture jeté sur un abîme et faisant communiquer la ville avec les cinq forts. Tricots, plantes médicin., amianthe. — *Foires*, prem. lundi de mai (2 j.), deux. lundi de juin, sept. et oct. (2 j.).

Dans les env., le *Montgenèvre*, passage par lequel Annibal pénétra en Italie; obélisque élevé par Napoléon ; localités pittoresques.

EMBRUN, v. forte, à 30 kil. E. de Gap, 698 kil. de Paris; 4,500 h. Cathédr. attribuée à Charlemagne, ancien palais archiépiscopal, citadelle. Rubans de laine. —*Foires*, 1er sam. de l'an. (3 j.), 1er l. de mars, 28 av.

Hautes-Pyrénées— (Départ. des), 464,531 hectares; 251,300 h.; 3 arr., 26 cant., 497 comm. Cour imp. de Pau, 15e div. milit. (Bayonne).

TARBES, ch.-l. du dép., à 756 kil. S.-O. de Paris ; 14,000 h. Évêché. Haras, hôpital. Patrie de Barrère. —*Foires*, à l'époque des courses (en août) et deux autres; forts marchés.

ARGELÈS, p. v. de 1,600 h., à 36 kil. S.-O. de Tarbes, 781 kil. de Paris. —*Foires*, le mardi des Rameaux.

Dans l'arrond. *Cauterets* et *Saint-Sauveur*, célèbres par leurs eaux therm. sulf.; *Lourdes*, aux vaches laitières et aux carr. de marbres et d'ardoises.

BAGNÈRES-DE-BIGORRE, 8,425 hab., à 20 kil. S.-E. de Tarbes, 774 kil. de Paris. Établiss. therm. renommé, sources ferrugin. et sulfur. Étoffes dites *barréges*. —*Foires*, mardi ap. la Pentecôte, 26 août, 11 nov.

Dans les environs *Barréges*, aux eaux sulf. réputées ; *Campon*, aux carrières de marbres.

Haut-Rhin (Dép. du), 383,257 hect.; 487,208 habit.; 3 arr., 39 cant., 490 com. Cour imp. à Colmar; 4e div. milit. (Strasbourg).

COLMAR, ch.-l. du dép., v. forte, à 450 kil. de Paris. Ch. de fer de Strasbourg à Bâle. 21,400 h. Rues étroites. Église des Dominicains, collége, théât., biblioth. publ. Indiennes, châles, foulards; épicerie, vins, fer. Manuf. de toiles, coton, toiles peintes, filatures dans les environs.— *Foires*, jeudi ap. la Pentecôte, Fête-Dieu et aux Quatre-Temps

ALTKIRCH, p. v. de 3,487 h., à 59 kil. S. de Colmar, 457 kil. de Paris. Carrières; poêles en faïence; chanvre et cuirs. — *Foires*, 1er jeudi après le 20 janv., 2e, 4e et 6e jeudi de carême, lundi av. la Pentecôte, jeudi ap. le 24 juin, 25 juill., jeudi ap. le 15 août, 29 sept., jeudi ap. le 18 oct., 25 nov., jeudi avant la Noël.

A 16 kil. N.-E. d'Altkirch, à 30 k. de Colmar est *Mulhouse*, ville de 45,981 h. Ch de fer de Strasb. à Bâle et de Thann à Mulhouse. Centre de la fabric. du H.-Rhin; toiles, coton, mousseline peinte. — *Foires*, mardi de Pâques, mardi de la Pentecôte, 13 sept., 6 déc.

BEFORT, v. forte, à 69 kil.

S.-O. de Colmar, 423 kilom. de Paris; 7,450 hab. Sept grandes routes y aboutissent. Commerce avec l'Allemagne et la Suisse.— *Foires*, 1er lundi de ch. mois.

Hérault (Départ. de l'), 670,935 hect.; 386,100 hab.; 4 arr., 36 cant., 328 com. Cour imp. et 10e d. mil. (Montpellier).

MONTPELLIER, ch.-lieu du dép., à 750 kil. de Paris, à 8 kil. de la Méditerran. Ch. de fer. 49,737 h. Évêché, cour impér., acad. univers., faculté de méd., des lettres et des sciences. Église St-Pierre, hôtel de la préf., esplan., statue éq. de Louis XIV, sur la place du Peyrou. Bourse, banque, théât., musée, biblioth., observat., jardin botan. Eaux-de-vie, soieries, cotonnades, prod. chimiques.—*Foires*, le lundi de Quasimodo et le 2 nov. (chevaux, bestiaux).

A 23 kil. N.-E., *Lunel*, v. de 6,400 h., renommée par ses vins ; dans ses environs est une caverne remplie d'*ossements fossiles*.

BÉZIERS, anc. vil., à 60 kil. S.-O. de Montpellier, 756 kil. de Paris; 23,757 h. Tours antiques, aqueducs, restes d'un amphith. rom. Eaux-de-vie, esprits, grains, vert-de-gris. — *Foires*, 20 fév. et 19 août (5 j.), marché important tous les vendredis.

Dans les environs, l'*écluse de Foncerade* et la *voûte de Malpas*.

LODÈVE, à 50 kil. N.-O. de Montpellier, 696 kil. de Paris; 11,500 hab. Fab. de draps pour les troupes. Jolie promen. Patrie du card. de Fleury. — *Foires*, dern. l. de janv., l. des Rogations, 25 août, l. de la 3e sem. de nov.

SAINT-PONS, à 126 k. S.-O. de Montpellier, 775 kil. de Paris; 7,250 h. Jadis évêch. Filatures, draps, couvert. de laine. Marbres.—*Foires*, 30 avril, 11 août, 13 déc.

Ille-et-Vilaine (Dép. de l'), 672,249 hect.; 562,958 h.; 6 arr., 43 cant., 349 comm Cour imp. et 16e d. mil. (Rennes).

RENNES, ch.-l. du dép., à 356 kil. S.-O. de Paris; ch. de fer; 45,664 h. Évêché, académ. univ., cour imp., faculté de droit, lettres et sciences; musée, jardin des plantes, biblioth., palais de just., hôtel-de-v., église St-Pierre. Patrie de Lanjuinais, Kératry, Amaury-Duval, etc. Toiles, fils, lins, blanchisseries, beurre de Prévalais. — *Foires*, le 1er de chaque mois.

FOUGÈRES, à 46 kil. N.-E. de Rennes, 298 kil. de Paris; 9,200 h.; a été quatre fois brûlée pendant les guerres de la Vendée. Prom. pittor., ruines d'un vieux château-fort. Toiles, poterie. — *Foires*, sam. av. le 2 fév., sam. av. la Mi-Carême, sam. veille des Rameaux, sam. ap. les Rogations, ap. la St-Jean, ap. le 4 oct.

On voit des *monum. druidiques* dans la forêt voisine.

MONTFORT, p. v. de 2,000 h., à 23 kil. O. de Rennes, 382 kil. de Paris. Anc. abbaye d'Augustins. Toiles, fils—*Foires*, 5e vend. de janv., 3 fév., 3e vend. de mars, mai, juill., août, sept., nov., 25 avril et juin, 6 déc., mardi ap. le 19 oct.

REDON, à 65 kil. S.-O. de Rennes, 398 kil. de Paris; 5,650 h. Port sur la Vilaine, abordable à l'aide de la marée. Jadis, célèbre abbaye de Bénédictins. Entrepôt, chantiers. — *Foires*, 2e lundi de chaque mois.

SAINT-MALO, ville forte et marit. sur un rocher, à 70 kil. N.-O. de Rennes, 376 kil. de Paris; 10,100 h. Port sûr, d'un accès diffic. Marine march., armements, cabotage. Patrie de Broussais, Châteaubriand, Lamennais, Duguay-Trouin, etc. Toiles de Bretagne, cordages; manufacture de tabacs.

VITRÉ, à 36 kil. E. de Rennes, 316 kil. de Paris; 8,650 h. Remparts goth. dominés par un anc. château; église N.-Dame; anc. abb. de Bénédictins. Embrassa le calvinisme pendant la ligue. Toiles à voiles, flanelle; cantarides.—*Foires*, Vendredi-Saint, tous les lundis depuis le 23 av. jusqu'au 2e lundi de sept.

Indre (Dép. de l'), 701,661 hect., 271,950 h.; 4 arr., 23 cant., 249 comm. Cour imp. et 19e div. milit. (Bourges).

CHATEAUROUX, ch.-l. du dép., à 257 kil. S. de Paris; ch. de fer du Centre. 18,750 h. Anc. ch. fondé par Raoul) d'où le nom de la ville), aujourd'hui hôt. de la préfect. Draps com., filat., tanneries. — *Foires*, 1er samedi de carême, 30 mai, tous les sam. de juin, 7 sept., 9 oct., 30 nov., le 9 de ch. mois.

BLANC (LE), à 52 kil. S.-O. de Châteauroux, 293 kil. de Paris; 6,700 h. Tissus de chanvre et lin; forges aux environs. — *Foires*, 10 janv., 10 fév., veille des Rameaux et de la Pentecôte, 23 juin, 3 août, 23 sep., 12 déc.

LA CHATRE, à 36 kil. S.-E. de Châteauroux, 291 kil. de Paris; 4,650 h. Laines; châtaignes.— *Foires*, 5 janv., veilles des Rameaux et de la Pentecôte, 27 juin, 23 août, les sam. dep. le 20 mars jusqu'au 20 déc.

ISSOUDUN, v. de 12,850 h., à 27 kil. N.-E. de Châteauroux, 233 kil. de Paris. Ruines d'un château-fort. Ch. de fer du Centre. — *Foires*, 27 janv., sam. ap. la Mi-Carême, 2 mai, 23 juin, 7-21 juil., 12 sept., 12 oct., 25 nov., 24 déc.

Indre-et-Loire (Dép. d'), 610,697 hect.; 312,400 hab.; 3 arr., 24 cant., 285 com. Cour impér. d'Orléans; 14e div. mil. (Tours).

TOURS, anc. et gr. ville sur la Loire, ch.-l. du dép. à 256 k. S.O. de Paris. Ch. de fer. 38,055 hab. Archevêché; b. cathédrale goth. rebâtie par Grégoire de Tours; ponts, hôt.-de-ville, préfecture, bourse, casernes; musée, cab. d'hist. nat. et d'antiq. Siége des états-généraux en 1470, 1484, 1506, celui du Parlement en 1589. Patrie de Gabrielle d'Estrée. Entrepôt de toutes sortes de march.—*Foires*, 10 mai (10 j.), 10 août (10 j.), 10 oct. (3 j.).

Aux environs, les *Gouttières*, grottes curieuses; restes du *chât. de Plessis-les-Tours*, où Louis XI mourut et où Louis XII fut surnommé le Père du peuple; le *château d'Amboise*, rés. de plusieurs rois de France; prison d'Abd-el-Kader : c'est à *Amboise* qu'éclatèrent les guerres de religion, et que les calvinistes reçurent, en 1560, l'épithète injurieuse de huguenots.

CHINON, à 43 kilom. O. de Tours, 279 kil. de Paris; 6,800 h. Rabelais y est né, Henri II, roi d'Anglet., y mourut. Fruits, pruneaux, toiles.—*Foires*, 1er j. d'av., de juin, août, oct., déc.

LOCHES, à 89 kil. S.-E. de Tours, 249 kil. de Paris; 5,600 hab. Restes d'un ant. château où

séjourna Charles VII, et dont Louis XI fit une prison d'Etat. Mausolée d'Agnès Sorel. — *Foires*, 1er merc. ch. m., 15 mars.

Isère (Dép. de l'), 841,230 hect.; 589,500 hab.; 4 arr., 45 cant., 555 com. Cour imp. de Grenoble; 8e div. mil. (Lyon.)

GRENOBLE, ch.-l. du dép., v. forte sur l'Isère, à 545 kil. S.-E. de Paris; 35,850 hab. Évêch., acad. univ., école de droit, de méd.; soc. sav., musée, biblioth., cathédr., palais de just., hôtel de la préf.; remparts élevés. Patrie de Condillac, Barnave, Casimir-Perrier. Fabricat. de ganterie de peau et de liqueurs. — *Foires*, 22 janv. (3 j.), l. de la s. sainte, 16 août (3 j.), 4 déc.

Dans les envir., la *Grande-Chartreuse*, monast. fondé par St-Bruno vers 1084, au milieu de montagnes arides; le *pont de Claix*, d'une seule arche de 140 pieds; les *Grottes de Sassenage*, célèbres, selon la crédulité popul., par leurs oracles; la *Voûte des échelles*, taillée dans le roc par Ch. Emmanuel; la *Fontaine ardente*, d'où s'échappe un gaz inflammable.

SAINT-MARCELLIN, v. de 3,450 hab., à 51 kil. S.-O. de Grenoble, 580 kil. de Paris. Halle, fontaines, belle place; 4 portes. Soie écrue, fil, huile de noix, from. de chèv. — *Foires*, 20 janv., 2 mai, 20 juin, 10 août, 30 sept.

LA TOUR DU PIN, p. v. de 2,650 hab., à 64 kil. N.-O. de Grenoble, 522 kil. de Paris. — *Foires*, 23 fév., 25 juin, 29 août, 17 nov.

A 32 kil. de là, *La Balme*, village remarq. par une *grotte curieuse* dont l'intérieur offre plusieurs salles ornées de stalactites, un canal souter. et un lac.

VIENNE, à 8 kil. N.-O. de Grenoble, 497 kilom. de Paris; 20,600 h. Ville anc. et curieuse, résid. du préf. des Gaules du temps des Romains. Jadis archevêché. Église St-Maurice, hôt.-de-v. Restes d'antiq. rom. (Temple d'Auguste, amphit., maison carrée). L'église N.-D. de la Vie était, dit-on, le prétoire rom. Manuf. de draps; papet., moulins. — *Foires*, 17 janv., 25 av., 26 juil., 30 sept. (toutes de 3 j.).

Jura (Départ. du), 503,364 hect.; 316,150 h.; 4 arr., 32 cant., 575 comm. Cour imp. et 7e div. milit. (Besançon). Evêché à Saint-Claude.

LONS-LE-SAULNIER, ch.-lieu du dép., à 388 kil. S.-E. de Paris; 9,450 h. Églises anc., hospices, salines, fer, tôle, clouterie, fromages. — *Foires*, le 1er jeudi de ch. mois.

Dans les environs, curieuses *grottes* de Revigny, belle *cascade* du port de la Sez.

DOLE, à 47 kil. N. de Lons-le-Saulnier, 351 kil. de Paris; 10,550 hab. Ch. de fer de Dijon à Besançon. Église de N.-Dame, musée d'antiq. et de peinture, restes de mon. rom., promen. — *Foires*, jour de la Pentecôte (4 j.), jeudi de chaque mois.

POLIGNY, à 28 kil. N.-E. de Lons-le-S., 388 kil. de Paris; 6,000 h. Patrie de J. Coythier, médec. de Louis XI. Vins, grains, fromages, bonneterie, chandelle. — *Foires*, 4e lundi de janv., mars, avril, 2e lundi de juin, 4e lundi de juil., 3e lundi de sep., 4e l. d'oct., 2e l. de déc.

Dans les environs, les *Chambrettes*, vastes construct. rom.,

pierres druidiques; Arbois, patrie de Pichegru, v. de 7,500 h., dont les vins ont quelque réputation.

SAINT-CLAUDE, v. épisc., à 54 kil. S.-E. de Lons-le-S., 465 kil. de Paris; 5,500 h. Célèbre abb. fondée au ve siècle, réform. au viie par saint Claude. Cette ville a été dévorée par un incendie en 1799. Tabletteries, ouvrages au tour. — *Foires*, le 12 de ch. mois, excepté en juin où la foire se trouve le 7.

A 12 kilom. est *Sepmoncel* avec ses fromages, ses lapidaires, ses fabriques de peignes.

Landes (D. des), 905,057 hect.; 298,220 hab.; 3 arr., 28 cant., 334 comm. Cour imp. de Pau; 13e div. mil. (Bordeaux) Évêché à Aire.

MONT-DE-MARSAN, ch.-l. du dép., à 690 kil. S.-O. de Paris; 4,500 h. Hôtel de la préf., palais de just., casernes. Aux environs, belles avenues, jolies promenades.- *Foires*, 1er mardi après les Rois, 1er mardi de carême, 2e mardi de mai, 1er mar. après la St-Martin.

DAX, sur l'Adour, à 56 kil. S.-O. de M.-de-Marsan, 740 kil. de Paris, 5,850 h. Ch. de fer de Bordeaux à Bayonne. Cathédr., château-fort, pont hardi, sources therm., séminaire, cabin. de fossiles. Vins, jambons de Bayonne. — *Foires*, vendr. de la dern. sem. d'août (2 j.), 1er s. de sep.

A *Pouy*, lieu voisin, est né saint Vincent de Paul.

SAINT-SEVER, sur l'Adour, à 16 kil. S.-O. de M.-de-Marsan; 5,250 hab. Jambons, oies grasses, ortolans, vins, chevaux des Landes.—*Foires*, jeudi av. la Pentecôte et avant la St-Martin (3 j. ch.), tous les sam. de de 15 en 15 jours.

Aire-sur-l'Adour, ville de 4,500 hab., est à 30 kil. de St-Sever, et le siége de l'évêché.

Loir-et-Cher (Dép. de), 603,116 hect.; 256,833 hab.; 3 arr., 24 cant., 297 comm. Cour imp. d'Orléans; 1re div. milit. (Paris).

BLOIS, ch.-lieu du dép., à 179 kil. S. de Paris. Ch. de fer de Bordeaux; 17,200 h.; Évêch., biblioth. publ., dépôt d'étalons. Pont, église goth. de St-Nicolas; ancien château royal où naquit Louis XII, où résidèrent François Ier, Charles IX, Henri III, et qui sert aujourd'hui de casernes. Siége des états-généraux en 1576 et 1588; l'impératrice Marie-Louise s'y retira en 1814; Papin y est né. Vinaigres, eaux-de-vie, vins, bois. — *Foires*, 1er sam. de janv., d'av., d'oct., 24 juin, 25 août (10 j.), 6 déc.

Non loin est le *château de Chambord*, const. par François Ier, qui a été offert au duc de Bordeaux en 1821, par sousc.

ROMORANTIN, à 42 kil. S.-E. de Blois, 185 kil. de Paris; 7,450 h. Jadis capit. de la Sologne. Patrie de Claude, femme de François Ier. L'*édit* qui sauva la France de l'inquisition y fut rendu en 1560, sur la proposit. du chancel. de l'Hospital.—*Foires*, merc. après la St-Roch, le 1er l. ap. la St-Martin (10 j.).

VENDOME, à 33 kil. N.-O. de Blois, 177 kil. de Paris; 9,500 h. Belle égl., haut clocher. Quartier de caval. dans l'anc. abbaye des Bénédictins. — *Foires*, 3 fév., vend. av. la Passion, vend. ap. le 4 juil., ap. le 15 sept.; le 15 sept. si ce jour tombe un vendr.

Loire (Dép. de la), 464,405 hect.; 453,800 hab.; 3 arr., 28 cant., 318 com. Cour imp. et 8e div. milit. (Lyon).

SAINT-ETIENNE, ch.-l. du dép., 94,432 h., v. industr. sur le Furens, dont les eaux sont excellentes p. la trempe du fer et de l'acier, 464 kil. de Paris; ch. de fer de St-Etienne à Lyon. Rubans, armes de guerre et de chasse, couteller., quincaillerie; mines de houille.—*Foires*, 1er jeudi d'av., juil. et nov.; 25 avril, 25 juin, 9 sept. — Nombreuses fabriq., forges et hauts-fourneaux dans les environs.

MONTBRISON, à 32 kilom. de Saint-Etienne, 447 kilom. S.-E. de Paris; 8,000 h. Ch. de fer de Roanne à Lyon et de Montb. à St-Étienne et Roanne. Un rocher volcanique la domine. Boulevarts, salle de spectacle. Toiles, linons, batistes. — *Foires*, 1er jeudi de carnaval, Samedi-Saint, jeudi av. la N.-Dame d'août, 18 oct., sam. av. Noël.

ROANNE, sur la Loire, à 40 kil. de Saint-Etienne, 385 kil. de Paris; 18,400 h. Ch. de fer de Roanne à St-Etienne et Lyon. Quai, hôpital, théâtre. Entrepôt des march. de Lyon; filat.—*Foires*, 2e mardi de janv., av., mai, juil., sept., oct., nov. et 9 déc.

Loire (HAUTE-) *V.* HAUTE-LOIRE.

Loire-Inférieure (Départ. de la), 706,285 hect., 535,760 h.; 5 arr., 45 cant., 206 comm. Cour imp. de Rennes; 15e div. milit. (Nantes).

NANTES, ch.-l. du dép., à 380 kil. S.-O. de Paris, 55 kil. de la mer, sur la Loire, que les pet. vaisseaux remontent. 108,530 h. Ch. de fer. Evêché, cathéd., bourse, banque, hôtel des monnaies, hôtel-de-ville, préfect., grand-théâtre, beaux quais; restes du palais des ducs de Bretagne, musée d'antiq., biblioth., école second. de médecine, observatoire, etc. Grand com. marit., entrep. Cette ville rappelle l'*édit de Nantes*, qui fut rendu par Henri IV en faveur des protest., et révoqué par Louis XIV en 1698. — *Foires*, 3 fév., 26 avr., 26 mai, 16 juil., 2 sept., 11 oct., 1er déc.

ANCENIS, p. v. de 3,750 h., à 35 kil. N.-E. de Nantes, 353 kil. de Paris. Ch. de fer de Tours. Beau pont suspendu sur la Loire.—*Foires*, 4 mars, Mi-Carême, 8 mai, 4 juin, 9 juil., 30 nov., 1er jeudi de ch. mois.

CHATEAUBRIANT, p. v. de 4,750 h. à 65 kil. N. de Nantes, 350 kil. de Paris. Anc. château. Cuirs, conserves d'angélique.—*Foires*, 14 sept., merc. ap. la Trinité et ap. la Toussaint.

PAIMBEUF, près de l'emb. de la Loire, à 44 kil. O. de Nantes, 432 kil. de Paris; 4,000 h. Port, rade fréquentée.—*Foires*, 28 août pour bestiaux.

SAVENAY, à 36 kil. N.-O. de Nantes, 410 kil. de Paris; 2,400 hab. — *Foires* (les plus fortes de la Bretagne pour bestiaux) : mercredi ap. le 22 janv., av. le Jeudi-Gras, av. la Mi-Carême, ap. Pâques, ap. la Pentecôte, 4 juil., 16 août, 14 sept., 22 décembre.

Loiret (Dép. du), 675,191 hect.; 341,700 hab.; 4 arr. 31 cant., 348 com. Cour imp. d'Orléans; 1re div. milit. (Paris).

ORLÉANS, ch.-l. du dép. sur la Loire, à 115 kil. S. de Paris; ch. de fer. 47,800 h. Évêché;

cour imp., acad. univ. Cathédr. goth. magnif., beau pont, hôtel-de-ville, théâtre, monument (en bronze) de Jeanne d'Arc, acad. des sciences, belles-lettres, biblioth., jardin botan. Comm. par la Loire, le canal d'Orléans et le ch. de fer. Vins, eaux-de-vie, vinaigres. — *Foires*, 1er juin (15 j.), 15 juill., 18 nov.

A 15 kil. d'Orléans est *Cléry*, dont l'église goth. renferme le tombeau de Louis XI.

GIEN, à 68 kil. S.-E. d'Orléans, 148 kil. de Paris; 6,350 h. Beau pont sur la Loire, anc. château. Faïence façon anglaise. — *Foires*, 2e dim. de carême (3 j.), 28 avril, sam. av. le 20 juin, 11 août, 9 octobre, 25 nov.

MONTARGIS, v. de 7,350 h., jadis forte, à 69 kil. E. d'Orléans, 110 kil. de Paris.—*Foires*, jeudi avant le Jeudi-Gras, 31 mai, 1er juin, 21 juill. (15 j.), lundi apr. le 1er oct., 2 nov.

PITHIVIERS, à 42 kil. N.-E. d'Orléans, 85 kilom. de Paris; 4,050 h. Pâtés d'alouettes, miel, etc. — *Foires*, 18 janv. (2 j.), 1er sam. de mars, 23 avril, 30 juin, 1er sept., 18 nov.

Lot (Départ. du), 598,406 hect.; 294,566 h.; 3 arr., 29 cant., 300 comm. Cour impér. d'Agen; 12e div. mil. (Toulouse).

CAHORS, ch.-l. du dép., sur le Lot, à 596 kil. S. de Paris; 13,376 h. Évêché, cathédr. anc., ruines romaines. Patrie du pape Jean XXII, de Murat. Vins, eaux-de-vie, huiles, truffes. — *Foires*, 3 janv., 3 nov., et le 1er des autres mois.

FIGEAC, à 56 kil. N.-E. de Cahors, 584 kil. de Paris; 7,171 h. Patrie de Champollion, l'auteur du système hiéroglyphique. — *Foires*, le 15 de ch. mois, le 23 avril, 29 sept., 3, 11, 24, 30 nov., 9, 22, 29 déc.

GOURDON, à 44 kil. N. de Cahors, 538 kilom. de Paris. — *Foires*, lendem. des Rois (2 j.), 29 janv., 1er vendr. de carême, sam. ap. la Mi-Carême, merc. ap. Pâques, lendem. de l'Ascension, sam. apr. la Pentecôte, 30 juin, 22 juil., sam. après le 26 août, sam. ap. le 17 sept., 9 oct., sam. après le 25 nov.

Lot-et-Garonne (Dép. de), 534,628 hect.; 346,260 h.; 4 arr., 35 cant., 354 com. Cour imp. d'Agen; 14e divis. milit. (Bordeaux).

AGEN, ch.-l. du dép., sur la Garonne, à 611 kil. S.-O. de Paris; 16,000 h. Évêché, beau pont. Eaux-de-vie, prunes, oies grasses; toiles à voile. Patrie de Lacépède. — *Foires*, 15 jours av. le Lundi-Gras (3 j.), Lundi-Saint, 1er lundi de juin (6 j.), 15 sept. (3 j.), 2e lundi de déc.

MARMANDE, à 59 kil. N.-O. d'Agen. 632 kilom. de Paris; 8,150 h.; ville anc., détruite par les Sarrasins au VIIIe siècle, reconstruite par Richard-Cœur-de-Lion. — *Foires*, 1er janv., 1er juin, 22 juil., 18 oct.; premier samedi de chaque mois.

NÉRAC, à 26 kil. S.-O. d'Agen, 649 kil. de Paris; 7,000 h. Chât. goth., promenades. Liége et bouchons de liége, verrerie, toile. — *Foires*, Jeudi-Gras, sam. après Pâques, le lend. du prem. dim. de mai, 15 juin (3 j.), 29 août, 29 oct., 15 déc.

VILLENEUVE-D'AGEN ou V.-SUR-LOT, jolie ville à 26 kil. N.-E. d'Agen, 581 kil. de Paris; 13,100 hab. Pont hardi, vieux château; étalons, grand com. de

prunes.—*Foires*, 3 fév., merc. de la Mi-Carême, lundi de Quasimodo, 20 mai, 19 juin, 4 août, 1er sept., 13 oct., 26 nov.

Lozère (D. de la), 514,795 hect.; 143,350 h.; 3 arr., 27 cant., 188 comm. Cour imp. de Nîmes, 10e d. mil. (Montpellier).

MENDE, ch.-l. du dép., sur le Lot, à 538 kil. S. de Paris; 7,050 h. Évêché, cathédr., galerie de tabl. Serges, cadis (*serges de Mende*), qu'on exporte en quantité. — *Foires*, 6 janv., deux. lund ap. Pâques, 20 mai, 15 juin, 20 sept., 2 nov.

Dans les environs, *Bagnols*, dont les eaux thermales sont très-fréquentées.

FLORAC, à 36 kil. S.-E. de Mende, 604 kil. de Paris; 2,150 hab.— *Foires*, 13 janv., 3 fév., lundi de Pâques, 11 juin, 6 août, 21 sept., 6 déc.—Mines de plomb dans les environs.

MARJEVOLS, à 30 kil. N.-O. de Mende, 553 kilom. de Paris; 5,000 h. Serges, chapeaux, draps. — *Foires*, 17 janvier, 23 avril, 22 juil., 30 sep., 11 n., 1er déc.

Belle *cascade* du ruisseau de la garde à Marchartel; *monum. druidiques* à Chanac.

Maine-et-Loire (Dép. de), 718,807 hect.; 505,000 h.; 5 arr., 34 cant., 383 com. Cour imp. d'Angers; 15e div. milit. (Nantes).

ANGERS, très-anc. v., sur la Mayenne, ch.-l. du dép., à 302 k. S.-O. de Paris; chem. de fer; 50,726 hab. Évêché, cour imp., cathédr., hôtel-de-ville, musée, jardin bot., biblioth., académ. univ., école second. de médec. Elle a été prise et rep. plusieurs fois par les Bretons, les Anglais et les Français. Six conciles s'y sont tenus. Toiles à voiles, filatures, dépôt d'étal.; ardoises en gr. quant.—*Foires*, lend. de la Fête-Dieu (8 j.), 6 août, 12 nov.

Restes d'un *camp romain* à Pont-de-Cé; *houillères* à Chalonnes; *verrerie* à Ingrande.

BAUGÉ, à 38 kil. N.-E. d'Angers, 274 kil. de Paris; 3,700 h. Beau pont sur le Couesnon. Ouvrages en corne.

BEAUPRÉAU, à 55 kil. S.-O. d'Angers, 363 kil. de Paris; 3,900 h.— *Foires*, prem. lundi de janv., mai, août et oct.

On remarque, à *Doué*, les *ruines* d'un amphit. rom., les débris d'un *vieux palais* du roi Dagobert, et dans les environs, des *grottes* étendues.

SAUMUR, sur la Loire, à 48 kil. S.-E. d'Angers, 316 kil. de Paris ; ch. de fer de Nantes. Deux beaux ponts; école de cavalerie, vieux château-fort. Chapelets, émaux, 14,505 h. Patrie de Mme Dacier. — *Foires*, 3e jeudi apr. Pâques (3 j.), 4e jeudi d'av. (6 j.), en déc. (6 j.).

Il existe trois *monum. druidiques* dans ses env.; des *forges* et *briqueteries* à Pouancé.

SEGRÉ, p. v. de 2,250 h., à 35 kil. N.-O. d'Angers, 331 kil. de Paris. Toiles, fil. — *Foires*, 8 janv., 28 mai, 22 août et huit autres moins importantes.

Ces villes ont joué un rôle dans les guerres de la Vendée.

Manche (Départ. de la), 577,382 hect.; 604,100 hab.; 6 arr., 49 cant., 645 comm. Cour imp. de Caen ; 16e divis. milit. (Rennes).

SAINT-LO, ch.-l. du dép., sur la Vire, à 285 kilom. O. de Paris; 10,000 h. Église élég. de N.-Dame, du XV siècle; église

romane de Sainte-Croix, du XIe siècle; beau pont; haras. Draps, coutils, filatures, cidre, miel, fer. — *Foires*, 25 janv. (chev. pour la remonte de la caval.), 28 avril, 22 juil. et sept., 29 nov.

AVRANCHES, non loin de la mer, à 52 kil. S.-O. de St-Lô, 319 kil. de Paris; 9,000 h. Jadis évêché, anc. cathédr.; place forte au moy.-âge. Cidre, beurre; pêche du saumon; dentelles.— *Foires*, 1er sam. de fév., Mi-Carême, 22 juin, 21 sept., 30 oct., le prem. sam. d'oct. pour chevaux de luxe.

A 12 kil. S.-O. d'Avranches se trouve le *Mont-St-Michel*, prison d'Etat, qui était une anc. abbaye au VIIIe siècle; à 25 kil. N.-O. d'Avr. est *Grandville*, ville marit. de 8,400 h. Huîtres dites de Cancale.

CHERBOURG, v. forte marit. de 1re classe, à 74 kil S. de St-Lô, 348 kil. de Paris; 38,500 h. Ch. de fer; port milit. creusé dans le roc à 18 mèt. au-dessous du niv. des hautes mers; autre port marchand; cabinet d'antiquités. — *Foires*, 27 janv., 26 août.

COUTANCES, à 28 kil. S.-O. de St-Lô, 310 kil. de Paris; 8,000 h. Évêché, belle cathédr. goth. Restes d'un aqueduc rom., salle de spect.—*Foires*, 30 sept. (3 j.), la veille des Rameaux.

MORTAIN, p. v. de 2,550 h., à 56 kil. S.-O. de St-Lô, 271 kil. de Paris. Toiles, filat., papeteries.—*Foires*, prem. sam. de ch. mois, prem. vend. de mars.

VALOGNES, à 58 kil. N.-O. de St-Lô, 16 kil. S. de Cherbourg, à 324 kilom. de Paris; 6,500 h. Église ogivale du XVe siècle, anc. abb. de Bénédictins; aux envir., quelques antiquités. Lin, fil, toile, miel, cire, grains. — *Foires*, 15 fév., 12 juil., 9 sept., 16 nov. et 31 déc.; prem. mardi de juin et d'oct.

Marne (D. de la), 820,273 hect.; 367,350 hab., 5 arr., 32 cant., 690 comm. Cour imp. de Paris; 4e div. milit. (Châlons).

CHALONS-SUR-MARNE, ch.-l. du dép., à 170 kil. E. de Paris; 15,900 h. Ch. de fer de Paris à Strasb.; évêché, vaste cathédr., école des arts et mét., cabin. d'hist. nat., jardin bot., biblioth. Gr. comm. de vins de Champagne, céréales, chanvre. — *Foires*, prem. sam. de carême (8 j.), sam. apr. Pâques (8 j.), 1er août, sam. après le 1er sept. (15 jours).

Dans ses envir. se livra la bataille où Attila fut battu par les Romains et les Bourguignons en 451 : on voit encore, dit-on, des traces où campa son armée.

ÉPERNAY, à 32 kil. N.-O. de Châlons, 137 kil. de Paris; 9,550 h. Ch. de fer; curieuses *caves* taillée en labyrinthe dans la craie. Vins de Champagne.— *Foires*, 14 sept. (3 j.), sam. de la trois. sem. de carême, sam. avant la Toussaint (2 j.).

REIMS, sur la Vesle, à 45 kil. N.-O. de Châlons, 156 kil. de Paris; 51,725 h. Archevêché, cathédr. magnifique où l'on sacrait les rois de France, palais archiépiscop., hôtel-de-v., théâtre; caves à triple étage, restes de construct. rom., musée, biblioth. Draps, flanelles, mérinos, châles, biscuits, pain d'épices. Le consul rom. Jovin y est né. — *Foires*, 7 janv. (3 j.), mardi ap. Pâques, prem. et trois. jeudi de juin, juil. et août, 23 juil. (8 j.), 30 sept. (3 j.).

SAINTE-MENEHOULD, à 40 kil. N.-E. de Châlons, 212 kil. de Paris; 4,200 h. — *Foires*, 22 fév. (3 j.), veille de l'Ascension (3 j.), 24 août (3 j.), 11 nov. (3 j.).

VITRY-LE-FRANÇAIS, à 32 kil. S.-E. de Châlons, 181 kil. de Paris; 8,100 h. Port sur la Marne, ch. de fer. Ville construite par François Ier après la destruction de Vitry-en-Perthois par Charles-Quint. — *Foires*, 24 fév., 15 avril, quatr. mardi apr. Pâques (15 j.), 22 juill., 1er sept., 1er oct., 11 n., 1er déc.

Marne (HAUTE-). *V.* HAUTE-MARNE.

Mayenne (Départ. de la), 514,868 hect., 368,439 h.; 3 arr., 27 cant., 275 comm. Cour imp. d'Angers; 16e div. milit. (Rennes).

LAVAL, ch.-l. du dép., sur la Mayenne, à 283 kil. S.-O. de Paris; 20,000 h. Ch. de fer de l'Ouest. Vieux chât. des comtes de Laval servant de prison; halle aux toiles. Patrie et statue d'Ambroise Paré. Fabriq de toiles.— *Foires*, mardi ap. la Mi-Carême, dern. merc. d'av., mardi avant la St-Jean, 9 sept. (8 j.), 3 nov.; le 1er sam. de ch. mois p. toiles.

CHATEAU-GONTHIER, à 30 kil. S.-E. de Laval, sur la Mayenne, à 294 kil. de Paris; 6,500 h. Fil, lin, toiles, graines. —*Foires*, jeudi de la Mi-Carême, 7 mai, 1er jeudi de juil., 30 août, mardi apr. la Toussaint.

MAYENNE, 10,000 hab., à 30 kil. N.-E. de Laval, 253 kil. de Paris. Hôtel-de-v., anc. chât. des ducs de Mayenne. Toiles, mouchoirs, calicots — *Foires*, 2 janvier, le vendredi avant la Passion, lundi après la Trinité, 22 juillet (2 jours), 29 août, 22 sept., 23 nov.

Meurthe (Départ. de la), 643,500 hect.; 446,000 h.; 5 arr., 29 cant., 714 comm. Cour imp. de Nancy; 5e d. mil. (Metz).

NANCY, ch.-l. du dép., sur la Meurthe, à 316 kil. E. de Paris. Ch. de fer de Strasbourg; 48,000 h. Évêché, cathédr., égl. de Bon-Secours, hôtel-de-v., bourse, théâtre, vieux chât. des ducs de Lorraine, 4 portes ou arcs-de-triomphe, place Royale ornée de fontaines, acad. univ., musée, cab. d'hist. nat., jardin des plantes, biblioth. Stanislas, roi de Pologne, y a résidé et l'a embellie.— *Foires*, deux. sam. de fév., 20 mai (20 j.), deux. et trois. sam de juin et de nov.

A 30 kil. N.-N.-O. de Nancy, 309 kilom. de Paris, *Pont-à-Mousson*, jolie ville sur la Moselle, 8,000 hab.

CHATEAU-SALINS, p. v. de 2,700 h., à 30 kil. N.-E. de Nancy, 356 kil de Paris. Deux sources salines abond. Verrerie, faïencerie, tanneries.— *Foires*, 5 fév., lundi qui précède le 24 juin, 28 sept., 28 oct., 26 déc.

LUNÉVILLE, à 30 kil. S.-E. de Nancy, 343 kilom. de Paris; 15,607 h. Ch. de fer de l'Est. Champ-de-Mars, égl. St-Jacques; jadis place forte. Chanvre, lin, vins, eaux-de-vie, cristaux à Baccarat.—*Foires*, le Lundi-Gras, 23 avril, 24 juin, 1er oct.

SARREBOURG, 2,500 h., à 66 kil. E. de Nancy, 390 kil. de Paris. Ch. de fer de l'Est. Magasins et boulangeries pour la troupe.—*Foires*, lundi après la Pentecôte, prem. dim. de sept.

A *Cirey*, verres et cristaux; château où résida longt. Voltaire.

TOUL, v. forte, sur la Moselle, à 24 kil. O. de Nancy, 294 kil. de Paris, 9,000 h. Ch. de fer de l'Est. Beau pont, pl. du Dauphin, anc. cathédr., anc. palais épisc., arsenal, casernes. Toiles, broderies. Commerce.— *Foires*, vend. après Quasimodo (3 j.), trois. lundi de juil. 3 sept. (3 j.), deux. lundi de nov.

Meuse (D. de la), 620,555 hect., 325,750 hab.; 4 arr., 28 cant., 589 comm. Cour imp. de Nancy, 5e div. milit. (Metz).

BAR-LE-DUC, ch.-l. du dép., à 233 kil. de Paris; ch. de fer; 15,000 hab. Patrie du maréchal Oudinot, qui y a une statue. Cotonnades, fruits confits. Usines importantes dans les environs.— *Foires*, prem. jeudi de chaque mois, jeudi av. l'Ascension (8 j.).

COMMERCY, à 39 kil. E. de Bar-le-Duc, 271 kil. de Paris; 4.000 h. Chem. de fer. Quartier de cavalerie dans un anc. château; salle de spect., hôtel-de-ville.—*Foires*, 10 mars, 2 mai, 27 juil., 8 déc.

A 15 kil. N. de Commercy est *St-Mihiel*, ville de 5,800 h., dans l'église de laquelle on admire un *St-Sépulcre* d'un seul bloc, par Léger Richier.

MONTMEDY, ville forte de 3,200 h., à 103 kil. N.-E. de Bar-le-Duc, 281 kil. de Paris. Cuirs, pelleteries.— *Foires*, 15 janv., avr., juil., oct.

Marché le jeudi.

B. *église gothiq*. à Aviothe.

VERDUN, ville forte, sur la Meuse, à 40 kil. N.-E. de Bar-le-Duc; 251 kilom. de Paris; 13,500 hab. Évêché. Citadelle. Anis et dragées renom., liq. et confitures.—*Foires*, 1er lun. de carême, 25 mai, 22 juil., 11 nov.

Morbihan (Départ. du), 681,707 hect.; 472,800 h., 4 arr., 37 cant., 228 comm. Cour imp. et 16e div. milit. (Rennes).

VANNES, ch.-l. du dép., à 459 kil. S.-O. de Paris, à 20 kil. de la mer, à laquelle il commun. par le canal du Morbihan; 13,800 hab. Évêché, cathéd. Petit port, chât. de l'Hermine; chant. pour constr. de navires.—*Foires*, 2e merc. de janv., lun. av. la Mi-Carême, jeu. de la Passion, merc. le plus près du 23 av., 2e sam. ap. Pâques (15 j.), 1er merc. de mai, 2e merc. de juin, 3e merc. de juill., 1er merc. d'oct. et de déc.

LORIENT, v. forte, bâtie en 1709 par la comp. des Indes, sur le Scorff, à son embouch. dans l'Océan, avec port, à 4 kil. de la mer, à 44 kil. N.-O. de Vannes, 496 kil. de Paris; 25,650 hab. Quais, promenades, place d'Armes, observat., statue de Bisson. Comm. actif, forges, fonderies, exportation. — *Foire*, le dim. des Rameaux (15 j.)

PLOERMEL, à 42 kil. N.-E. de Vannes, 415 kil. de Paris; 5,000 h.— *Foires*, trois. lundi de chaque mois.

NAPOLÉONVILLE, à 46 kil. N.-O. de Vannes, 461 kil. de Paris; 7,800 h. Toiles, grains, etc.—*Foires*, prem. lundi de ch. mois, 2 mars, 20 juin, 22 oct.

Moselle (Départ. de la), 610,000 hect.; 448,100 hab.; 4 arr., 27 cant., 640 com. Cour imp. et 5e div. milit. (Metz).

METZ, ch.-l. du dép., sur la Moselle et la Seille, à 316 kil. N.-E. de Paris; 64,727 h. Ch. de fer de Nancy à Metz. Évêché. Cour imp., cathédr. goth., belle église de St-Vincent, caserne, théâtre, fortific., acad. univers.,

acad. des sciences, lett. et arts, cabin. d'hist. nat., jardin botan., biblioth., école d'artillerie, etc. Grosses draperies, broder. sur mousselines; papiers peints. — *Foires*, 1er mai (15 j.), p. lun. de mars (2 j.), d. lun. d'oc. (2 j.).

BRIEY, p. v. de 2,000 h., à 26 kil. N.-O. de Metz, 295 kil. de Paris. Bière estimée.—*Foires*, dern. lundi de mars, lend. de la Pentecôte, dern. lundi de juillet et septembre.

SARREGUEMINES, anc. pl. forte de Lorraine, à 75 kil. E. de Metz, 393 k. de Paris; 5,400 h. Faïence, poterie façon angl.; velours, peluches, tabatières de carton vernissé, chicorée, allumettes. —*Foires*, 15 mars, 20 sept., 21 déc., p. mer. de ch. m.

Dans cet arrond., *Bitche*, remarq. par ses fortifications; *St-Avold*, avec ses faïences. Verreries dans les environs.

THIONVILLE, v. forte de 3e cl. à 24 kil. N. de Metz, 336 k. de Paris; 10 410 h. Elle date des rois de la 1re race, qui y eurent un palais. Toiles cuirs, brasseries, forg.—*Foires*, trois. lundi de janv., de févr., mars, mai, juin, nov. et déc.; 14 sep. (15 j.).

Nièvre (D. de la), 686,619 hect.; 327,300 h.; 4 arr., 25 cant., 319 comm. Cour imp. et 19e div. milit. (Bourges).

NEVERS, ch.-l. du dép., sur la Loire et la Nièvre, à 234 kil. S.-E. de Paris; 17.000 h. Ch. de fer du Centre. Évêché, belle cathédr., anc. chât. des ducs de Nevers, place ducale, beau parc, casernes, pont de pierre magnif. sur la Loire, fonderie de canons, fer, acier, porcelaine, faïence. Patrie de maître Adam, Chaumette. — *Foires*, 11 janv., 14 mai, 16 juin, 22 juillet, 2 septembre, 2 décembre.

On visite, près de Nevers, *Imphy*, où il y a deux mach. à vap. pour la prépar. des cuivres lamin. et martel.; *Fourchambaut*, avec ses forges à l'angl., 9 h.-fourneaux, plus. machines à vap.; *Guérigny*, où l'on fabr. des ancres et câbles en fer, etc.

CHATEAU-CHINON, à 65 k. N.-E. de Nevers, 271 kil. de Paris; 3,000 hab. Chev. et bestiaux du Morvan, bois de chauffage, com. de vins de Bourgogne. — *Foires*, lundi de carême, prem. mardi de mai, 26 juil., lundi après la Toussaint.

CLAMECY, sur l'Yonne, à 72 kilom. N.-E. de Nevers, 209 kilom. de Paris; 5,487 h. Bois à brûler, trains de bois pour l'approv. de Paris. —*Foires*, 9 fév., jeud. av. les Rameaux, 20 mai, 28 juin, sam. ap. 8 sept., 19 oct.

COSNES, à 65 kil. N.-O. de Nevers, sur la Loire, à 182 kil. de Paris; 6,350 h. Coutellerie, quincaillerie, clouterie. — *Foires*, lundi de la Passion, deux. mercr. de juin, prem. mercr. d'août, 29 sept., 9 nov.

Nord (Départ. du) 567,863 hect.; 1,155,000 h.; 7 arr., 60 cant., 600 com. Cour imp. de Douai, 3e div. milit. (Lille).

LILLE, ch.-l. du dép., à 241 kil. N. de Paris. Ch. de fer du Nord; 78,600 hab. Ville forte, l'une des plus indust. et des plus riches de France. Hôtel-de-v., halle au blé, hôpital, arsenal, citadelle formid., chef-d'œuvre de Vauban. Hôtel des monnaies. Acad. de peint. et sculpt., musée de tabl., biblioth., jardin botan.; société des sciences et des arts. Filatures, indiennes,

mouchoirs, toiles, dentelles; porcelaine, verre, faïence. Huileries dans les env. — *Foires*, 26 août (15 j.) 14 déc.

A 11 kil. de Lille, *Roubaix*, jolie ville de 39,445 hab., avec fabr. import. de belles étoffes.

AVESNES, à 96 kil. S.-E. de Lille, 195 kilom. de Paris; 4,000 h. Jadis évêché; cathédr. Fortifications. — *Foires*, merc. après Quasimodo, prem. dim. d'août (9 j.), 1er sept.; le 8 de ch. mois.

A 25 kil. N.-O. est *Bavay*, p. v. très-anc. où l'on voit des ruines et antiquités rom.; à 17 kil. O. *Landrecies*; à 18 kil. N., *Maubeuge*, villes fortifiées.

CAMBRAI, ville forte, sur l'Escaut, à 60 kilom. S.-E. de Lille, 178 kil. de Paris; 21,650 hab. Évêché. Cathédrale, hôtel-de-v., biblioth. Patrie de Dumouriez. Toiles, filatures. — *Foires*, le 24 de ch. mois; 1er mai (9 j.), 28 oct. (9 j.).

Fabr. de toiles fines dans les com. environnantes.

DOUAI, ville forte, sur la Scarpe, à 32 kil. S. de Lille, 202 kil. de Paris; ch. de fer du Nord; 23,250 h. Place d'armes, arsenal, remparts, fonderie de canons. Acad. univ., musée, biblioth. Dentelles, tulles, huile, houblon, lin, brasser. — *Foires*, le dern. mercredi de ch. mois, 1er juin (5 j.), 1er oct. (15 j.).

DUNKERQUE, v. forte maritime, gr. et jolie, à 76 kil. N.-O. de Lille, 281 kil. de Paris; 29,000 h. Ch. de fer, rade magnifique, citadelle, port march. Patrie de Jean Bart. Armements, pêche. — *Foires*, le 1er janvier (15 j.), 27 juin (10 j.).

HAZEBROUCK, v. de 7,400 h., à 47 kil O. de Lille, 238 kil. de Paris. Ch. de fer de Lille à Haz. et Calais. Fils, toiles, houblon. — *Foires*, 2 fév., 15 mars, 19 avr., 3 mai, le 2e lundi de juin, 22 août (9 j.), 4 oct. 8 nov.

VALENCIENNES, v. forte sur l'Escaut, pl. de guerre de 2e cl., à 51 kil. S.-E. de Lille, 210 kil. de Paris; 23,400 hab. Ch. de fer; citadelle due à Vauban; musée, biblioth. publiq., hôtel-de-v., cabin. d'hist. nat. Batistes, dentelles, linons, filat., verreries, raffineries, forges, hauts-fourneaux, etc. — *Foires*, 15 sept. (10 j.); les 10, 20 et 30 de chaque mois.

Oise (Dép. de l'), 581,424 hect.; 406,100 h.; 4 arr., 35 cant., 683 com. Cour imp. d'Amiens 1re div. milit. (Paris).

BEAUVAIS, ch.-l. du dép., sur le Thérain, à 72 kil. N.-O. de Paris; 14,400 hab. Évêché, belle cathédr., égl. St-Etienne; hôtel-de-v., boulev. Draps, toiles peintes; manuf. de tapis. — *Foires*; le pr. sam. de ch. mois.

CLERMONT, à 26 kil. S.-E de Beauvais, 83 kil. de Paris; ch. de fer; 5,200 h. Vieux chât. qui sert de maison de détention pour femmes. — *Foires*, mardi de la Chandeleur (en février) 10 août (3 j.), 30 nov. (3 j.). Fête patron. le dern. dim. de juillet.

Dans l'arrond., nombr. fabriques et manufactures.

COMPIÈGNE, sur l'Oise, à 60 kil. E. de Beauvais, 75 kil. de Paris; ch. de fer de St-Quentin, 10,700 h. Superbe château roy. et belle forêt de 14,500 hect. de superf.; église goth., hôt.-de-v., restes d'une voie rom. Jeanne d'Arc y fut prise en 1430 par les anglais. Chanvres, toiles; fabr.

de bateaux et cordages.— *Foires*, le 15 de chaque mois.

A l'extrém. orient. de la forêt de Comp., sur une éminence, on voit les ruines du chât. de Pierrefond, qui fut constr. pour servir de forteresse contre les invasions des Normands.

SENLIS, à 52 kil. S.-E. de Beauvais, 43 kilom. de Paris; 5,350 h. Jadis évêché; cathédr. goth. remarq. Sable pour la fabriq. de glaces de St-Gobain.— *Foires*, prem. mardi de chaque mois, le 25 avril (9 j.)

A 10 kil. de Senlis, *Mortefontaine*, dont le château est un des plus beaux des env. de Paris. Non loin est *Ermenonville*, avec un charmant château où mourut J.-J. Rousseau; *Chantilly*, p. v. connue par son parc, les écuries du chât., les courses de chevaux; on y fabr. de la dentelle.

Orne (Dép. de l'), 989,206 hect.; 442,200 h.; 4 arr., 36 cant., 534 comm. Cour imp. de Caen; 16e div. milit. (Rennes).

ALENÇON, ch.-l. du dép., sur la Sarthe et la Briante, à 193 kil. O. de Paris; 16,000 h. Belle église goth. de N.-Dame, halle, ruines de l'anc. chât. des ducs; biblioth., cabin. d'hist. nat., observ. Toiles, mousselines, dentelles (*point d'Alençon*), bougran; filatures. Patrie de Valazé et du conventionnel Hébert.—*Foires*, 3 fév. (15j.), 2e lundi de carême, Mi-Carême, lend. de l'Ascension, 8 et 21 sept.

ARGENTAN, sur l'Orne, à 50 kil. N. d'Alençon, 192 kil. de Paris; 5,650 h. Tanneries, mégisseries; volailles, chevaux. —*Foires*, 22 janv. (3 j.), lun. de Quasim. et de la Pentecôte, 11 juill., 1er août, 3 et 26 nov.

A 13 kil. d'Arg. est *Le Pin*, où il y a un superbe haras et des courses annuelles. Fabr. de toiles de cretonne à *Vimoutiers*.

DOMFRONT, sur un rocher escarpé, à 62 kil. N.-O. d'Alençon, 254 kil. de Paris; 2,700 h. Jadis pl. forte. Coutils, droguets, serges, toiles de coton à Domf. et dans les env.—*Foires*, prem. lundi de janv., de carême. Lundi-Saint, trois. lundi ap. Quasimodo, lundi ap. l'Ascension, ap. la St-Jean, prem. lundi d'août, ap. le 8 sept., prem. lundi d'oct., ap. la Toussaint, deux. lun. déc.

A 20 kil. de Domf., *Bagnoles*, village connu par ses eaux minér. et son établis. de bains.

MORTAGNE, v. de 5,000 h., à 45 kil. E. d'Alençon, 154 kil. de Paris. Toiles, calicots, charcuterie renommée. — *Foires*, trois. sam. de carême, prem. sam. de mai, sam. ap. le 23 juin, ap. le 24 juill., prem. sam. d'oct., prem. sam. de déc. (3 j.).

A 35 kil. N. de Mortagne est *Laigle*, v. de 6,000 h. env., où l'on fabriq. des aiguilles, épingles, lacets, rubans, etc.—A 12 kil. N. est le célèbre couvent de la *Trappe*, fondé en 1140.

Pas-de-Calais (Départ. du), 660,000 hect.; 695,800 h.; 6 arr., 43 cant., 903 com. Cour imp. de Douai; 3e div. m. (Lille).

ARRAS, ch.-l. du dép., ville forte de 3e cl., sur la Scarpe, à 193 kil. N. de Paris; ch. de fer d'Amiens à Douai; 25,500 hab. Évêché, cathédr., hôtel-de-ville goth., citadelle constr. par Vauban, casern., musée, cab. d'hist. nat., riche biblioth. Patrie de Robespierre. Fabr. de sucre indigène.—*Foires*, 10 av. (15 j.),

15 août (15 j.), et d'autres moins importantes.

BETHUNE, à 30 kil. N.-O. d'Arras, 223 kilom. de Paris; 7,500 h. Jolie église. Toiles, lin, fil, graines, huile, savon. Patrie de Buridan. — *Foires*, 3 fév. (10 j.), 15 oct. (10 j.), premier lundi de chaque mois.

BOULOGNE, belle et forte v. maritime à 118 kil. N.-O. d'Arras, 237 kil. de Paris; 34,150 h. Ch. de fer, service de paquebots pour l'Angleterre, bel établissement de bains de mer, musée, galerie de tableaux, colonne rappelant le camp célèbre formé par Bonaparte, en 1803, pour l'équipem. d'une flottille destinée à opérer une descente en Angleterre.—*Foires*, prem. merc. de chaque mois; 5 août (15 j.), 11 nov. (15 j.).

A 32 kil. N.-E. de Boulogne est *Calais*, ville forte, sur la Manche, à 31 kil. de Douvres (Angleterre); 12,500 h. Ch. de fer, cathéd., citad., service de paq. Toiles de coton; commerce.

MONTREUIL-SUR-MER, à 74 kil. N.-E. d'Arras, 31 kil. S. de Boulogne et à 200 kil. de Paris. Ch. de fer (stat. de Verton); 4,250 h. Citadelle.—*Foire*, le dim. de la F.-Dieu (8 j.).

SAINT-OMER, v. forte de 1re cl., à 68 kil. N.-O. d'Arras, 241 kil. de Paris; 22,700 hab. Ch. de fer. Cath. goth., canal, théâtre, biblioth. Commerce import. Patrie de l'abbé Suger. — *Foires*, prem. jeudi ap. le carnaval (10 j.), 29 sept. (9 j.), 4 oct., le deux. merc. de ch. mois.

SAINT-POL, à 34 kil. N.-O. d'Arras, 186 kil. de Paris; 3,400 hab. — *Foires*, 15 mars (9 j.), 10 nov.

Puy-de-Dôme (Départ. du), 800,679 hect.; 601,600 h.; 5 arr., 47 cant., 444 com. Cour imp. de Riom; 20e div. milit. (Clermont).

CLERMONT-FERRAND, ch.-l. du dép., à 382 kil. S. de Paris; 38,000 h. Évêché, académ. univers., biblioth. publ., sociétés sav. Cathédr. remarq., égl. Notre-Dame très-anc., théâtre, hôpitaux, halles. Patrie de Pascal. Entrepôt du comm. de Bordeaux et de Lyon; fabric. des pâtes dites d'Italie.—*Foires*, 9 mai (8 j.), 23 juin, 16 août, 11 n.

Dans ses envir., sites pittor., terrains volcaniq., etc. Citons la *Fontaine incrustante*, source ferrug. dont l'eau, quoique transparente, tombant en pluie fine sur des nids d'oiseaux, des animaux empaillés, des bouquets, les couvre d'un sédiment qui leur donne l'apparence d'objets pétrifiés. On fait comm. de ces pétrifications. Près de Clermont est le *Puy-de-Dôme*, montagne de 1,465 mèt. de hauteur, où fut faite la prem. expérience barométrique.

AMBERT, à 70 kil. S.-O. de Clermont, 441 kilom. de Paris; 8,000 hab. Lacets, jarretières, dentelles; les meil. from. d'Auvergne. Papiers à impres. et à grav.—*Foires*, Merc.-Saint, 23 avril, 10 sept., 1er oct., 5 nov., 1er décembre.

ISSOIRE, à 34 kil. S.-E. de Clermont, 417 kilom. de Paris; 5,800 h. Égl. remarq. par ses ornem. en mosaïque. Chaudronnerie, chanvre, huile de noix.— *Foires*, 26 janv., lun. de Quasim., 10 août, veil. de la N.-D. de septembre.

Beaucoup de curiosités natur. dans les environs : *Cascades* à

Entraigues; le *Puy-de-Sancy*, point culmin. du *Mont-Doré* où sont les *bains* si renommés; gr. *verrerie* à la Combelle.

RIOM, à 15 kil. N. de Clermont, 367 kil. de Paris; 12,300 h. Cour imp. Maison de détent., hospices, salle de spectacle. Patrie de Grég. de Tours. Chanvre, toiles, vins, pâtes d'abricots, etc. Les environs sont d'une ravissante beauté. — *Foires*, prem. merc. de carême, 12 juin (3 j.), 11 août, 20 octobre.

THIERS, à 42 kil. N.-E. de Clermont, 385 kilom. de Paris; 13,200 h. Coutellerie, quincail. et papeteries.—*Foire*, 14 sept.

Pyrénées *V.* BASSES-PYRÉNÉES et HAUTES-PYRÉNÉES.

Pyrénées-Orientales (Dép. des), 411,376 hect.; 180,800 h.; 3 arr., 17 cantons, 237 com. Cour imp. de Montpellier; 11e div. mil. (Perpignan).

PERPIGNAN, ch.-l. du dép., sur le Thet, à 8 kil. de son emb. dans la Méditerranée, à 846 kil. S. de Paris; 22,706 h. Place de guerre de 1re cl. Évêché, forte citadelle, pl. d'armes, casernes. Cathédr., hôtel-de-v., hôtel des Monnaies. Jard. bot., cab. d'hist. nat., biblioth.; bergerie impér. hors des murs de la ville. Draps, couvert. de laine, vins de Roussillon, bouchons. — *Foires*, 17 janv., 15 mai, 11 nov. (3 j.).

A 9 kil. de Perpignan est *Rivesalte*, p. v. connue p. ses vins.

CÉRET, p. v. de 3,550 h., à 30 kil. S.-O. de Perpignan, 873 kil. de Paris. Murailles flanq. de tours; pont hardi d'une seule arche jeté sur le Tech. Huile, denrées colon.— *Foire*, 28 oct.

Dans l'arr., *Saint-Laurent*, p. vil. import. par ses forges, sa clouterie estimée; *Port-Vendres*, place de guerre de 4e cl., sur la Méditerr. avec un beau port; fontaines, obélisque en marbre; *Collioure*, autre p. v. forte marit., moins importante.

PRADES, p. v. de 3,050 h., sur la Thet, à 45 kil. S.-O. de Perpignan, 887 kil. de Paris. Église, remarq. par la rich. d'une de ses chapel. Chanvres, fruits, légumes, vins.— *Foires*, prem. mar. de carême (2 j.), mar. ap. la Pentecôte, prem. mar. de sept.

A 43 kil. de Prades, *Mont-Louis*, p. v. forte, une des plus élevées de toute l'Europe.

Rhin *V.* BAS-RHIN et HAUT-RHIN.

Rhône (Dép. du), 270,423 hectares; 545,635 habitants, 2 arr. (Lyon et Villefranche), 25 cant., 253 comm. Cour imp. et 3e div. milit. (Lyon).

LYON, ch.-lieu du dép., au confluent du Rhône et de la Saône, à 466 kil. S.-E. de Paris. Ch. de fer de Roanne à L. et de Paris; 292,721 h. Archevêché; cour imp., acad. univ., facultés, biblioth. de 120,000 vol., musée de peint., jard. bot., école des sourds-muets, école sec. de médecine, etc. Cathédr. anc., église d'Ainai qui remonte au temps de Charlemagne, égl. St-Nizier aux voûtes élevées et hardies, h.-de-v. magnif., hôpit. superbe, palais archi-épisc., hôt. de la préf., grand théâtre, la douane, le collége. Beaux ponts St-Jean, Morand, de Tilsitt, des Cordeliers, etc. Place Bellecourt, l'une des plus vastes de l'Europe, quais, promen. des Brotteaux, de Perrache, des Étroits. Lyon est dans une belle situation, dominée au nord par les monts Four-

vières et St-Sébastien; gr. faub. (Guillottière, Croix-Rousse, Vaise), qui forment des comm. séparées. Manuf. d'étoffes de soie sans rivales, fabr. de rubans de soie, tissus. Chapellerie, passementerie, produits chimiq., liq. fines, brasseries. Comm. actif, étendu. Patrie des emp. Claude, Caracalla et Géta, de Ph. Delorme, des Jussieu, de Gérando, Jacquart, Suchet, etc.

Fondée vers 41 av. J.-C. par L. Munatius Plancus, Lyon fut détruite en une nuit par un incendie en 59, et relevée par Néron et Trajan. Elle eut à souffrir dans les guerres de religion; Philippe-le-Bel la réunit à la France en 1307. — *Foires*, 24 juin (5 j.), 14 juil. et jour de la Pentecôte.

VILLEFRANCHE, à 30 kil. N. de Lyon, 439 kil. de Paris, 11,272 hab. Vins du Beaujolais, coton filé, toiles imprim., couvertures. Patrie de Roland. — *Foires*, prem. lundi de janv., avril, juill. et oct., 15 mars (2 j.), lund. de la Pentecôte, 11 novembre.

Dans l'arr., *Amplepuis*, avec des fabr. de toiles, mousselines, papier; *Beaujeu*, dont le vin est d'excellente qual.; *Tarare*, v. de 13,800 h., très-indust. (toiles, calicots, mousselines).

Saône (HAUTE-). V. HAUTE-SAÔNE.

Saône-et-Loire (Dép. de), 857,678 hect.; 565,019 h.; 5 arr., 48 cant., 592 com. Cour imp. de Dijon, 8e d. mil. (Lyon).

MACON, ch.-l. du dép., sur la Saône, à 401 kil. S.-E. de Paris; 14,850 hab. Ch. de fer de Lyon. Pont de 12 arches, b. quai, égl. de Saint-Vincent, anc. palais Montrevel, Hôtel-Dieu, etc. Ruines (temple de Janus, arc-de-triomphe). Patrie de Lamartine. Étoffes de laine, vins très-estimés. — *Foires*, Jeudi-Gras, 20 mai, 10 août, 29 septembre, 2 novembre.

A 17 kil. S. de Mâcon, *Romaniche*, bourg possédant une riche mine de manganèse; *Cluny*, où existait autref. une célèbre abbaye de bénédictins. Vins dans les environs.

AUTUN, à 105 kil. N.-O. de Mâcon, 229 k. de Paris; 11,650 h. Ville très-anc. et importante du temps des Romains. Évêché, belle cathédr., Champ-de-Mars, biblioth., cabin. d'hist. nat. et d'antiq. Ruines (arc-de-triomphe, temple, amphith.). — *Foires*, 14 janv. (2 j.), 1er mars, 7 et 26 mai, 21 juin, 31 juil., du 1er au 15 sept. (f. de la *St-Ladre*), 20 oct., 12 et 28 nov., 19 déc.

Entre Autun et Chalon-sur-Saône est le *Creuzot*, bourg très-industrieux avec houillères, forges, fonderies.

CHALON-SUR-SAONE, à 60 kilom. N. de Mâcon, à l'emb. du canal du Centre, 343 kil. de Paris; 20,350 h. Ch. de fer de Paris à Lyon. Beau quai, église N.-D., hôtel du Parc, promenades, biblioth. Entrep. de march. qui des ports de la Méditer. sont dirigées sur l'int. de la France. — *Foires*, 11 fév. (2 j.), 27 fév., 27 juin (la plus import.), 9 août, 12 sept., 30 oct.

CHAROLLES, à 52 kil. N.-O. de Mâcon, 372 kil. de Paris; ville de 3,360 h., dominée par les ruines d'un ancien château. Bœufs gras, fer, bois, vins. — *Foires*, le 2e merc. de ch. mois.

A 40 kil. N.-O. de Chalon est

Bourbon-Lancy, p. v. renom. par ses eaux min. et son établissement de bains.

LOUHANS, p. v. de 3,700 h., à 60 kil. N.-E. de Mâcon, 378 kil. de Paris. Bœufs, chevaux, grains, porcs volaille. Passage des marchandises de Lyon en Suisse.—*Foires*, 1er et 27 jan. (pour jeunes chevaux), 2 fév. (id.); le prem. lundi de chaque mois (juin et août exceptés).

Sarthe (D. de la), 620,592 hect.; 474,876 hab., 4 arr., 33 cant., 393 com. Cour imp. d'Angers; 4e div. milit. (Tours).

MANS (le), ch.-l. du dép., sur la Sarthe, à 214 kil. S.-O. de Paris, 32,000 hab. Évêché, cathédr., anc. abb. de la Couture où sont auj. la préf., la biblioth., le musée d'hist. nat. Toiles, mouchoirs, bestiaux, noix, miel, volailles (poulardes du Mans), plume. — *Foires*, 2-30 janv., jeud. de la Mi-Carême (bœufs maigres); Pentecôte (8 j.), 3 nov. (8 j.), 19 nov, 10 déc. Tous les jeudis marché considérable de porcs.

FLÈCHE (la), sur le Loir, à 47 k. S.-O. du Mans, 256 kil. de Paris; 7,050 hab. Le collége fondé en 1603 par Henri IV a été affecté à l'école préparatoire, dite Collége milit.; bibliothèque. Patrie de l'abbé Picard. Poulardes et chapons du Mans.—*Foires*, le merc. ap. le 1er janv., 1er merc. d'avril, juil., 3e merc. de fév., 4e merc. d'avril, août, sept., 2e merc. de déc., merc. av. la Pentecôte, dern. merc. de janv., juill., oct.

A *Sablé*, ganterie, carr. de marbre.

MAMERS, à 48 kil. N.-O. du Mans, 183 kilom. de Paris; 6,000 h. Halles, places, ancien couvent de la Visitation où est la sous-préf. Toiles, coton, piqués.—*Foires*, 4e lundi de carême, 1er lundi de mai, 4e lundi d'août, 2e et 4e lundi de sept. 1er lundi de déc.

SAINT-CALAIS, à 46 kil. S.-E. du Mans, 187 kil. de Paris, 3,850 hab. Blé, graine de trèfle. — *Foires*, 4e jeudi av. Pâques, 2e jeudi de mai, 2e jeudi de juin, 2e jeudi ap. la Toussaint, mardi qui suit le 1er dim. de septembre.

Seine (D. de la), 603,453 hect.; 1,331,800 h.; 3 arr. (Paris, Saint-Denis et Sceaux), 8 cantons (non compris les 12 arr. de Paris), 81 comm. Cour imp. et de cassation, ch.-l. de la 1re div. milit. (Paris).

PARIS, capitale de la France, sur la Seine, à 379 kil. S.-E. de Londres, 1,372 N.-O. de Rome, 1,595 N.-O. de Naples, 1,296 N.-E. de Madrid, 1,230 N.-O. de Vienne, 2,320 S.-O. de St-Pétersbourg. Mur d'octroi de 23,753 mètres; 34,398,800 mètres carrés de superficie; enceinte fort. de 39 kil., 13 forts détachés; 1,174 346 d'habit. On y compte au moins 36,000 maisons, 1,300 rues, 150 passages, 90 places, 16,000 boutiques, 700 hôtels garnis, 12 palais, 10 halles, 18 ports, 33 quais, 56 barrières, 39 églises, plusieurs temples protestants, 1 synagogue, 115 fontaines monumentales, 1,500 bornes-font., 100,000 m. d'égoûts souterrains, 1 puits artésien, 27 théâtres, 28 hôpitaux et hospices, 15 prisons, 42 casernes, grand nombre d'établissement scient. et littér.

Au temps de César, Lutèce n'é-

tait qu'un bourg borné à la cité; elle s'étendit peu à peu sur la rive gauche. Cette ville, capitale des *Parisii*, devint la résidence de Julien, de Valentinien et de Gratien, pendant que ces empereurs commandaient dans les gaules (355 à 383). Lorsque Attila ravagea la Gaule, il menaça Paris; mais sainte Geneviève, par ses prières, éloigna ce barbare (451). Clovis, après la bataille de Soissons, entra dans cette ville, l'environna de murs et en fit sa capitale. Son héritage fut divisé entre ses fils, et Paris échut à l'aîné, Childebert Ier. Clotaire Ier réunit les 4 royaumes, mais ils se reformèrent après sa mort; toutefois il fut stipulé dans le partage que Paris appartiendrait aux 4 frères. Chilperic s'en empara plus tard par surprise (567). Paris fut la capitale de la Neustrie sous les derniers Mérovingiens, le chef-lieu d'un comté sous Charlemagne; ce comté fit partie intégrante du duché de France sous Charles le Chauve. Paris fut ravagé plusieurs fois par les Normands au IXe siècle; il subit un siége de 13 mois (885), plusieurs famines (850 à 899). Sous Louis VII, il s'accrut considérablement; Philippe-Auguste l'entoura de murs, commença le pavage, fonda l'Université (1200); Philippe le Bel établit le Parlement (1302). Pendant la captivité du roi Jean (1358), Marcel allait livrer Paris à Charles le Mauvais, quand il fut assassiné par Maillard. Sédition des Maillotins (1383), que Charles VI réprima cruellement. Faction des Armagnacs et des Bourguignons, guerre civile jusqu'au mom. où le roi d'Angl. s'empara de Paris. Cette ville ne fut reconquise sur les Anglais qu'en 1436. Cent ans de tranquillité à partir de cette époque. Après, survinrent les guerres de religion dans le XVIe siècle : le supplice des calvinistes (1534), la St-Barthélemy (1572) ; la Ligue, la journée des barricades, l'assassinat de Henri III. Paris est assiégé par Henri IV (1593) : la ville aux abois ouvre ses portes au roi converti; assassinat de ce roi en 1610. Troubles de la Fronde pendant la minorité de Louis XIV ; ce monarque transfère la cour à Versailles. Dans la Révolution, nouvelles discordes, nouveaux malheurs, depuis la prise de la Bastille (1789) jusqu'au 18 fructid. an V (1797). Tranquillité sous l'Empire; conspiration de Mallet en 1812. Paris est occupé par les alliés en 1814; Napoléon y rentre le 20 mars 1815 ; mais cent jours après, la défaite de Waterloo y ramène les Bourbons. Sous la Restauration (de 1815 à 1830) tranquillité et commerce. Charles X croit son trône menaçé par l'opposition croissante; il porte atteinte à la constitution et est renversé (1830). Avénement du duc d'Orléans au trône. Le choléra enlève plus de 18,000 personnes en 1832. Le 24 février 1848 proclamation de la république ; réapparition du choléra en 1849. En 1851, les divisions de l'Assemblée nationale provoquent le coup d'État du 2 décembre. Louis-Napoléon promulgue une nouvelle constitution et est nommé empereur (décembre 1852). — Paris a vu naître Molière, Regnard, Boileau, Voltaire, La Harpe, d'Alembert,

Lavoisier, Marivaux, Beaumarchais, David, Lekain, etc., etc.

SAINT-DENIS, à 9 kil. N. de Paris. Belle égl. goth. comm. au VIIe siècle et achevée en 1181. Sépultures des rois de France. Les tombeaux classés par ordre chronologique attirent les regards des étrangers. Maison impériale d'instruction pour les filles des membres de la Légion d'Honneur. 500 élèves dont 400 au frais du Gouvernement. Hôpital civil ; dépôt de mendicité; théâtres ; bibliothèque ; chemin de fer du Nord : 18,110 hab. Fête patronale de 9 jours le 9 octobre.

Dans l'arr. on remarque :

Batignolles-Monceau, vil. de 44,092 hab.

Belleville 57,899 hab.

La Chapelle Saint-Denis. 33,449 hab. Marché aux porcs très-important.

SCEAUX, à 10 kilom. S. de Paris. Chemin de fer; marché aux bestiaux le lundi. 2,100 hab. Fête à la Saint-Jean et tous les dimanch. pendant la belle saison.

Dans l'arrond. : BERCY, à 4 kilom. de Paris. Vastes entrepôts de vins, eaux-de-vie, huiles, vinaigre, bois, tuiles, ardoises, etc. 14,495 hab.

Vincennes, à 7 kilom. de Paris. Joli bourg et château fort. 8,451 hab., non compris la garnison du château.

Dans les environs de Paris, on remarque : à 15 k., *Marly-le-Roi*, où il y avait une fameuse machine hydraulique qui conduisait l'eau à Versailles, et qui a été remplacée en 1826 par une machine à vapeur ; à 9 kilom., *Meudon*, avec un château royal remarq. par sa belle terrasse ; tout près de là, *Saint-Cloud*, dont le château et le parc sont de toute élégance ; à côté, *Sèvres*, bourg renommé par sa manufacture impériale de porcelaine, la première de l'Europe. *Saint-Germain*, où est un vieux château en brique, fondé en 1370, avec une magnifique terrasse du haut de laquelle on jouit d'un rare point de vue, et une grande forêt entourée de murs ; ce château sert aujourd'hui de pénitentier militaire. *Enghien*, bourg charm., connu par ses eaux minér. sulfureuses, son établis. de bains ; et tout près de là, *Montmorency*, p. ville dans une vallée délicieuse, très-visitée des promeneurs parisiens. Près de la forêt, l'*Ermitage*, site où l'on voit la maison qu'hab. J.-J. Rousseau et Grétry. Château goth. à *Vigny*, bâti par le card. d'Amboise.

Seine-et-Marne (Dép. de), 595,980 hect.; 340,212 h.; 5 arr., 20 cant., 535 com. Cour imp. et 1re div. milit. (Paris).

MELUN, sur la Seine, ch.-l. du dép., à 45 kil. S.-E. de Paris; 10,100 h. Ch. de Paris à Lyon. Résidence des premiers Capétiens; maison de détention. église St-Aspaïs, biblioth. Patrie d'Amyot. — *Foires*, 24 et 25 juin, 11 nov. (2 j.)

A 4 kil. de là, on voit le chât. de Fouquet, surintendant des finances sous Louis XIV, qui appartient à la famille Praslin.

COULOMMIERS, ville de 4,700 h., à 47 kilom. N.-E. de Melun, 62 kil. de Paris. Laines, veaux, fourrages, fromages. — *Foires*, lundi qui suit le 1er dimanche de mai, 10 et 11 oct.

FONTAINEBLEAU, à 17 kil. S. de Melun, 60 kil. de Paris;

ch. de fer de Lyon; 10,800 h. Beau chât., résid. royale depuis Robert (999), agrandi et embelli par François Ier, Henri II, Henri IV, Louis XIV, Napoléon; restauré par L.-Philippe (1837-40); lieu de naiss. de Henri III et de Louis XIII; lieu où Christine, reine de Suède, fit assassiner son favori Monaldeschi, où Pie VII demeura 18 mois, où Napoléon abdiqua en faveur de son fils et fit ses adieux à la vieille garde (1814). Forêt magnifique de 53 kil. de tour et de 19,796 hect. de superficie, remplie de blocs de grès d'où l'on tire le pavé de Paris. Comm. de raisins (*chasselas de Fontainebleau*) —*Foires*, lend. Trinité, 26 nov.

MEAUX, sur la Marne et le canal de l'Ourcq, à 52 kil. N.-E. de Melun, 44 kil. de Paris; ch. de fer de Strasbourg; 9,900 h. Évêché, cathédr. goth. où la voix de Bossuet s'est fait entendre. Grains, farines, laines, coton, fromage de Brie.—*Foires*, 6 janv. (3 j.), 15 mai (3 j.), 12 novemb. (3 j.).

Pierres meulières à la Ferté-sous-Jouarre.

PROVINS, à 48 kil. E. de Melun, 87 kil. de Paris; 7,000 h. Église et tour de Saint-Quiriace, Hôtel-Dieu, ancien palais des comtes de Champagne occupé par le collége; source ferrug.; grains, moulins, farines, laine.—*Foires*, 2 fév., dim. de la Trinité, 24 juin, 11 septemb., 11 novembre (2 j.).

Seine-et-Oise (D. de), 568,382 hect.; 474,955 h.; 6 arr., 56 cant., 685 comm. Cour imp. et 1re div. milit. (Paris).

VERSAILLES, ch.-lieu du dép., à 20 kil. S.-O. de Paris; ch. de fer (rive dr. et rive gauche); 35,500 h. Évêché; égl. St-Louis et Notre-Dame; place d'Armes, place Hoche, avenues magnif., aboutissant au château grandiose élevé par Louis XIV. Ce château fut la résidence des rois depuis 1680 jusqu'en 1790. Le roi Louis-Philippe l'a transformé en un immense musée consacré à toutes les gloires de la France; parc et jardins superbes avec statues, pièces d'eau sans pareilles; grand et petit Trianon avec jardins délicieux, orangerie, chapelle, salle de spectacle, écuries, etc., etc. A Versailles sont nés Philippe V, roi d'Espagne, Louis XVI, Ducis, l'abbé de l'Épée, Berthier, Hoche, etc. Commerce de fourrages, armes.—*Foires* de 7 jours: les 1er mai, 25 août, 9 oct.

CORBEIL, sur la Seine, à 50 kil. S.-E. de Vers., 33 kil. de Paris; 4,500 h. Chemin de fer. Grains, farines, papiers, toiles peintes. — *Foires*, 8 sept., 5e dim. apr. Pâques (8 j.).

A 26 kil. de Corb., on aperçoit la *tour de Montlhéry*, reste de l'ancien château-fort non loin duquel, en 1465, Louis XI livra bataille à la ligue du *Bien-Public*.

ÉTAMPES, à 55 kil. S. de Vers., 52 kil. de Paris; ch. de fer d'Orléans; 8,200 h. Tour de Guinette, reste de l'ancien château détruit par Henri IV. Farines, laines, légumes potagers, moulins —*Foires*, 2 et 29 sept. (8 j.), 15 nov.

MANTES, j. p. v. de 4,300 hab., à 50 kil. N.-O. de Versailles, 57 kil. de Paris; chem. de fer de Paris à Rouen; fondée, dit-on, par les Druides. Philippe-

Auguste y mourut en 1223. Tanneries, arbres, plants, vannerie, prairies artificielles. — *Foires*, merc. qui suit le 3 mai et ap. la St-André (3 j.), merc. qui suit le 22 juill. (3 j.), 14 sept., 9 oct.

PONTOISE, sur le penchant d'une colline, en amphithéâtre, à 35 kil. N. de Versailles, 32 kil. de Paris; ch. de fer du Nord. 5,450 hab. Églises St-Pierre et St-Mellon, b. pont sur l'Oise, hôpital, biblioth. Pontoise a été la résid. de Philippe Ier, saint Louis, de Louis XIV pendant la Fronde, du Parlement en 1672, 1720, 1753. Bestiaux, veaux, farines.—*Foires*, 4 mai, 8 sept. (8 j.), 11 nov. (3 j.).

RAMBOUILLET, j. pet. v. à 32 kil. S.-O. de Versailles, 51 kil. de Paris; 3,850 h. Ch. de fer de l'Ouest, Magnif. château; on y voit la chambre où mourut François Ier; parcs attenant au château et communiquant avec la vaste forêt de Rambouillet; canaux, pièces d'eau; bergerie établie par Louis XVI dans le grand parc. Grains, laines, farines, bois.—*Foires*, 14 mai, 25 juin, lundi de Quasim., 2e l. de sept.

Seine-Inférieure (D. de la), 603,463 hect.; 758,000 h.; 5 arr., 43 cant. 739 comm. Cour imp. et 2e d. mil. (Rouen).

ROUEN, ch.-l. du dép., sur la Seine, à 126 kilom. N.-O. de Paris; ch. de fer de Paris au Hâvre; 103,223 hab. Archev., cour imp., acad. univ., hôt. des monn. Port où la marée se fait sentir et où mouillent les petits navires; b. pont de pierre. Cathéd. goth. remarq., dont le clocher fut détruit par la foudre en 1822; une nouvelle flèche en fonte l'a remplacé; belle égl. de St-Ouen, halle aux toiles, pal. de justice, Hôtel-Dieu, théât., boulev., biblioth., jard. bot., musées, école sec. de médec., sociétés de sciences, d'arts, d'indust. — Patrie des deux Corneille, de Fontenelle, Boïeldieu, etc. Ville mal bâtie, mais envir. charmants. Grand comm.; fabriq. de tissus de coton (*rouennerie*), de draps, indiennes, filat., teintureries. Les villes et villages voisins sont remplis de fabriques. — *Foires*, 20 fév., 20 juin, 23 oct. (chac. de 15 j.), et veille de l'Ascension.

A 22 kil. S. de Rouen, *Elbeuf*, v. de 18,000 h., entrepôt des draps de Louviers et de laines de divers pays.— *Foires*, le 1er sept. et le l. de la Passion.

DIEPPE, ville marit., sur la Manche, à 55 kil. N. de Rouen, 167 kil. de Paris; ch. de fer; 19,500 hab. Port sûr, bassin, quais; égl. de St-Remi; ancien château-fort, vieilles murailles, statue de Duquesne, fontaine, bains de mer. Ouvr. d'os et d'ivoire. Comm. d'imp. et d'exp. Pêche.—*Foires*, 16 août (8 j.), 1er sept. (15 j.).

A 28 kil. de Dieppe, et à 3 k. de la mer, est *Eu*, v. de 4,000 h., avec un château magnif. appartenant à la famille d'Orléans; Louis-Philippe y reçut la reine Victoria, en 1843. Eu fut brûlée par Louis XI, en 1475, pour qu'elle ne tombât pas au pouvoir des Anglais.

HAVRE (LE), jolie et grande ville marit., sur la Seine à son embouchure dans la Manche, à 78 kil. de Rouen, 213 kil. de Paris; chem. de fer de Paris à Rouen et au Havre; 64,000 h. Port avec 5 bassins séparés pouvant contenir 400 navires; quais,

rues régulières ornées de fontaines publ. Banque, bourse, chambre de comm. Égl. de N.-Dame, de St-François, salle de spectacle, tour de François Ier à l'entrée du port, biblioth. publique. Grand comm. d'imp. et d'exp., chantiers de const., pêche de la baleine. Services réguliers de bateaux à vapeur pour l'Angleterre et la Hollande.

NEUFCHATEL-EN-BRAY, à 44 kil. N.-E. de Rouen, 139 kil. de Paris; 3,600 h. Fromages renom. — *Foires*, 4 mai, 6 juill. (6 j.), 1er sept., 15 nov.

A 6 kil. de Neufch., *Forges-les-Bains*, où il y a un établis. d'eaux min. ferrugin. Excellente terre pour verres, faïence.

YVETOT, à 34 kil. N.-O. de Rouen, 161 kil. de Paris; 8,950 hab.; ch. de fer du Havre. Jadis ch.-l. d'une seigneurie dont les possesseurs prenaient le nom de *rois d'Yvetot*. Toiles, basins, coutils, calicots, grains. — *Foires*, 15 janv., 1er mai, 1er août, 18 octobre.

Somme (Départ. de la), 604,436 hect.; 570,550 hab.; 5 arr., 41 cant., 834 comm. Cour imp. à Amiens; 3e div. milit. (Lille).

AMIENS, ch.-l. du dép., sur la Somme, qui alimente un grand nombre d'usines en se divisant en 11 canaux. Gr. et anc. ville, à 128 kilom. N.-O. de Paris; 52,050 h.; ch. de fer de Paris à Boulogne. Évêché, cour imp., cathédr. goth. de toute beauté, hôtel-de-v., château-d'eau, citadelle en ruines, acad. univers., musée de peinture, jardin bot., biblioth. Patrie de Pierre-l'Ermite, Voiture, Ducange, Wailly, etc. Grand comm. (tissus, filatures, tanneries et brasseries). — *Foire*, 24 juin (8 j.).

ABBEVILLE, sur la Somme, à 45 kil. N.-O. d'Amiens, 158 kil. de Paris; 19,600 h.; ch. de fer d'Amiens à Boulogne. Port où peuvent entrer les navires de 100 à 150 tonneaux. Belle église goth. de St-Vulfran, hosp. d'enfants trouvés, haras, casernes; tapis, toiles à voiles, draps, corderie. Patrie de Millevoye.

DOULLENS, à 33 kilom. N. d'Amiens, 158 kil. de Paris; 4,300 hab. Citadelle qui sert de prison d'État, vieilles murailles. Toiles d'embal., filat. de coton, fabriques de papiers. — *Foires*, 3e jeudi de chaq. mois, 29 sept., 16 nov. (2 j.).

MONTDIDIER, à 41 k. S.-E. d'Amiens, 98 kil. de Paris; 4,000 h. Séjour de plus. rois au XIIe siècle. Vanneries, bonnet., tanneries, bestiaux, volailles. — *Foires*, 2e sam. de ch. mois, mardi ap. le 8 sept., 12 oct. (8 j.).

PÉRONNE, p. ville forte, sur la Somme, au milieu des marais, à 51 kil. E. d'Amiens, 131 kil. de Paris; 4,200 hab. Charles le Simple y est mort; Langlès y est né. — *Foires*, 1er sam. de ch. mois, 29 sept. (9 j.).

A 25 kil. S.-E. de Péronne est *Ham*, p. v. domin. par un château-fort, bâti en 1470, qui sert de prison d'État. Les ministres de Charles X et Louis-Napoléon y ont été enfermés.

Tarn (Dép. du), 571,821 hect.; 360,679 hab.; 4 arr., 35 cant., 323 comm. Cour imp. et 12e div. milit. (Toulouse).

ALBI, ch.-l. du dép., sur le Tarn, à 641 kilom. S. de Paris; 14,250 h. Archevêché, cathédr. goth. remarquable, avec un beau

buffet d'orgues, hôpital St-Jacques, hôtel de la préf. Patrie de Lapérouse. Jadis chef-l. des hérétiques du midi de la France, qui eurent tout à souffrir dans les guerres de religion. En 1255, concile pour l'extirpat. de l'hérésie albig., qui a encore des églises à Castres, Mazamet, Vabres, Lacaune, Toiles, draps com., préparation du pastel, drogueries, graines. — *Foires*, 17 janvier, 4e merc. de carême, 13 mai, 16 juin, 29 juil., 5 sept., 18 oct., 23 nov., 31 déc., 1er samedi de ch. mois.

Non loin d'Alby se trouve le *Saut-du-Sabot*, la plus considérable des chutes d'eau ; le Tarn s'y précipite d'une hauteur de 20 mètres, et fait mouvoir plusieurs forges pour la fabrique d'acier.

CASTRES, sur l'Agout, à 18 kil. S. d'Albi, 733 kil. de Paris ; 20,000 h. Elle embrassa le calvinisme, servit de résidence à Henri IV, joua un rôle import. dans les guerres de relig., et fut démantelée par Louis XIII. Les draps *cuirs de laine* et *castorines* y ont été fabriq. pour la première fois. — *Foires*, 1er jeudi de carême, 28 av., 10 juin, (8 j.), 28 août, 3 nov., 6 déc.

Près de Castres se voient le *Rocher-Tremblant*, grosse masse posée sur le bord d'un gros rocher, qu'un homme seul peut mettre en mouvement ; la *grotte St-Dominique*, longues galeries souterraines précédées d'une grande salle.

GAILLAC, sur le Tarn, à 20 kil. O. d'Albi, 703 kil. de Paris ; 8,200 h. Vins blancs, anis, coriandre, prunes, graines, légumes. — *Foires*, 6 janv., 19 mars, 1er mai, 20 juin, 11 août, 20 sept., 21 déc.

LAVAUR, à 60 kil. S.-O. d'Albi, 695 kil. de Paris ; 7,156 hab. Pont hardi sur l'Agout. En 1211 ses hab. furent massacrés par Simon de Montfort dans la guerre des Albigeois (V. Albi). Filatures de soie. — *Foires*, 1er sam. de fév., sam. av. la St-Jean, 6 et 7 mai, 9 sept., sam. avant la Toussaint, 18 nov.

Tarn-et-Garonne (D. de), 367,697 hect. ; 242,498 h. ; 3 arrond., 24 cant., 182 comm. Cour imp. et 12e divis. milit. (Toulouse).

MONTAUBAN, ch.-l. du départ., sur le Tarn, à 641 kil. S.-E. de Paris ; 24,600 h. Évêché, cathédr. (bâtie en 739), hôtel-de-v. Fondée en 1114 au pied du Mont-Alban, d'où vient son nom. Ancienne place de sureté des Huguenots, dont Richelieu rasa les fortifications ; faculté de théologie pour l'Église réformée. Étoffes comm., filatures, minoteries, toiles à tamis. — *Foires*, 19 mars, 26 juil., 13 oct. (ch. de 3 jours).

CASTEL-SARRAZIN, à 28 kil. O. de Montauban, près de la Garonne, 644 kil. de Paris ; 7,200 hab. Toiles com., serges, safran. — *Foires*, 30 avril, 29 août, 4 nov.

Dans cet arr. se trouvent quelques *orpailleurs*, individus qui ramassent les paillettes d'or que charrie la Garonne.

MOISSAC, sur le Tarn, à 30 kil. N.-O. de Montauban, 637 kil. de Paris ; 10,800 h. Beau pont. Farines, huiles, vins, laines. — *Foires*, 7 janv., 8 fév., Lundi-Saint, 21 mai, 25 juin, 1er sept., 8 oct., 12 nov.

Var (D. du), 729,628 hect.; 328,100 hab.; 4 arr.; 35 cant., 210 comm. Cour imp. d'Aix; 9e div. milit. (Marseille). Évêché à Fréjus.

DRAGUIGNAN, ch.-lieu du dép., sur l'Artuby, à 864 kilom. S.-E. de Paris; 9,950 h. Nomb. fontaines, jardin botan., bibliothèque, petit musée. Gros draps, distilleries, gr. com. d'huile d'olive. — *Foires*, 10 fév., lundi ap. la Pentecôte, 3e sam. de juil., 1er sep., 2e sam. de nov., 13 déc.

A 30 kil. S.-E. de Draguig., près de la mer, est *Fréjus*, v. épiscop., qui comptait 100,000 h. sous les Romains, et mainten. 3,200. Ruines rom.; patr. d'Agricola, de Siéyès, de Désaugiers, etc.; lieu où Bonaparte s'embarqua pour l'île d'Elbe.

BRIGNOLES, à 44 kil. S.-O. de Draguignan, 819 kil. de Paris; 5,550 h. Belle fontaine, biblioth. Huile, vins, prunes exc.; tanneries.—*Foires*, lundi avant les Rameaux, mardi av. la Pentecôte, 19 août, 11 nov.

GRASSE, à 60 kil. N.-E. de Draguignan, 912 kil. de Paris; 11,400 h.; sur le penchant d'une montagne très-élevée, d'où la vue plane sur la mer et sur des vallées délicieuses. Parfumerie renommée, huile, fruits, miel.— *Foires*, dern. lun. de fév., lun. ap. St-Marc (3 j.). ap. St-Michel, ap. St-André.

A 24 kil. S.-E. de Grasse, sur le bord de la mer, est *Antibes*, ville forte maritime de 6,000 h., très-imp. du temps des Romains.

TOULON, v. forte, très-anc., sur la Méditerranée, et dans une situation admirable, à 837 kil. de Paris; 83,000 hab.; 2e port milit. de France. Rade magnifique et sûre; arsenal, fonderie, chantiers, corderie; hôtel-de-v. Ecole de navigat., musée d'hist. natur., jardin botan., biblioth. Huiles, fruits secs, amandes, oranges, vins, eaux-de-vie, etc. —*Foires*, 15 mai (8 j.), 15 nov.

A 16 kil. E. de Toulon et à 4 kil. de la mer est la petite ville d'*Hyères*, sous un climat délicieux et dans une campagne plantée d'oliviers, orang., citronn., figuiers, etc.

Vaucluse (Départ. de), 355,429 hect.; 259,154 hab.; 4 arr., 22 cant., 148 comm. Cour imp. de Nîmes; 8e div. milit. (Marseille).

AVIGNON, ch.-l. du dép., sur le Rhône, à 729 kil. S. de Paris; 35,450 h. Au XIVe siècle elle en avait 100,000. Ch. de fer d'Avignon à Marseille. Environs charmants. Archevêché, cathéd., anc. palais des papes, hôtel de Crillon, succursale des Invalides, très-beau théâtre, pont en fer. Tombeau de la *belle Laure* (de Noves), immortalisée par l'amour sans espoir de Pétrarque. Musée, biblioth., athénée. Soie, huiles, eaux-de-vie. — *Foires*, 24 février (3 j.), 6 mai, 14 septembre, 30 novembre.

A 20 k. d'Avignon l'on trouve le village de *Vaucluse*, remom. par la belle *fontaine de Vau*, qu'a chantée Pétrarque, et qui jaillit d'un antre profond; une vingtaine de torrents s'y précipitent avec fracas pour former la Sorgue, qui fait mouvoir plusieurs papeteries.

APT, à 56 kil. E. d'Avignon, 732 kil. de Paris; 6,000 hab. Pont hardi sur le Calavon; vieilles murailles. Bougies, confitures. — *Foires*, 2 janv. (3 j.),

lundi de Quasimodo, prem. jeudi d'août, 26 sept., 13 déc.

CARPENTRAS, très-anc. v., sur l'Auzon, à 24 kilom. N.-E. d'Av., 690 kil. de Paris; 10,700 h. Cathéd., hôpital, aqueduc, biblioth., musée d'antiq.; arc-de-triomphe romain. Huiles, essences, fruits, soie, safran; librairie.—*Foires*, 21 sept., 27 nov.

Près de *Bedouin*, à 13 kil. de Carpentras, on voit le *mont Ventoux*, une des montagnes du sommet desquelles on jouit de l'horizon le plus étendu et le plus varié.

ORANGE, autre ville très-ancienne, à 30 kil. N. d'Avignon, 653 kil. de Paris; 9,650 hab. Arc de Marius (102 ans av. J.-C.), restes d'un théâtre rom. de grandes dimensions. Filat. de soie, garance, safran, vins, truffes. — *Foires*, 4 fév, 27 mai, 9 juil., 24 août, 21 déc.

Ruines rom. à Vaison (arceaux, cirque, chemin taillé dans le roc).

Vendée (Départ. de la), 680,775 hect.; 356,450 h.; 3 arr., 30 cant., 294 comm. Cour imp. de Poitiers; 15e div. milit. (Nantes). Évêché à Luçon.

NAPOLÉON-VENDÉE, ch.-lieu du dép., sur l'Yon, à 427 kilom. S.-O. de Paris; 7,000 h. Rues droites, jolie ville.—*Foires*, deux. lundi de ch. mois.

FONTENAY-LE-COMTE, sur la Vendée, à 56 kilom. de Napoléon-Vendée, 452 kil. de Paris; 7,997 hab. Belle église, goth., ruines d'un château-fort. Comm. d'importat. et d'exportat. par le port du Gros-Noyer. — *Foires*, 31 janvier, 25 mars, 24 juin, 2 août, 11 oct.

A 24 kil. S.-O. est *Luçon*, pet. v. épiscop. de 4,200 hab.; communique avec la mer, dont elle est à 8 kil., par un canal. Cathédr. goth. Richelieu y a été évêque.

SABLES-D'OLONNE (LES), au bord de l'Océan, à 34 kilom. S.-O. de Napoléon-Vendée, 463 kil. de Paris; 6,300 h. Export. de grains, sel et vins.— *Foire*, le 7 déc.

A *Beauvoir-sur-Mer*, vastes salines.

Vienne (Départ. de la), 689,083 hect.; 308,391 hab., 5 arr., 31 cant., 300 comm. Cour imp. de Poitiers; 3e div. milit. (Tours).

POITIERS, ch.-l. du dép., au confluent du Clain et de la Boivre, v. très-anc. qu'embellirent les Romains, très-grande, mais peu peuplée, à 350 kil. de Paris; ch. de fer de Bordeaux; 29,800 hab. Évêché, cour imp., acad., univ., faculté des lettres, école de droit, école second. de médecine et de pharmacie; cathédrale, église St-Jean, place Royale, promen. Blossac; cabin. d'antiq., ruines, biblioth. Graines, laine, chanvre, miel, plumes d'oie.—*Foires*, 5 janvier, jour de la Mi-Carême, 16 mai (8 j.), 24 juin, 30 août, 18 oct.

A 24 kil. *Lusignan*, p. ville célèbre par son anc. château féodal; c'est à *Maupertuis* que Jean II fut battu et pris par Edouard III, roi d'Angleterre, à la fameuse *bataille de Poitiers* (1356).

CHATELLERAULT, sur la Vienne, à 40 kil. N.-E. de Poitiers, 305 kil. de Paris; 12,000 hab. Église goth. de Saint-Jean, tour de l'église N.-D. Coutellerie célèbre, manufact. impériale

d'armes blanches et à feu; meules de moulin; graines, laines, vins. — *Foires*, prem. jeudi de chaque mois.

CIVRAY, à 4 kil. S. de Poitiers; 397 kil. de Paris; 2,250 hab. Jolie église. Châtaignes, truffes, graines.

LOUDUN, à 54 kil. N.-O. de Poitiers, 303 kil. de Paris; 4,650 h. Célèbre couvent d'Ursulines dont les religieuses se dirent ensorcelées par le curé Urb. Grandier, ce qui fit condamner au feu ce malheureux prêtre. Tulles brodés, soie écrue, graines, truffes, chanvre, laines. — *Foires*, mardi avant la Mi-Carême, av. le 14 avril, apr. le 8 mai, le 11 juin, 25 août, 14 sept., 15 nov.

MONTMORILLON, à 52 kil. S.-E. de Poitiers, 388 kilom. de Paris; 5,300 h. Biscuits et macaronis estimés, bière renom. — *Foires*, le 25 de ch. mois.

A *Saint-Savin*, 16 kil. de Montmorillon, beau pont sur la Gartempe, beau clocher.

Vienne (HAUTE-). V. HAUTE-VIENNE.

Vosges (D. des), 587,955 hect.; 427,900 hab.; 5 arr., 30 cant., 547 comm. Cour imp. de Nancy, 5e div. mil. (Metz). Évêché à Saint-Dié.

ÉPINAL, ch.-l. du dép., sur la Moselle, au pied des Vosges à 378 kilom. S.-E. de Paris; 11,000 h. Biblioth., musée de tableaux et d'antiquit.; salle de spectacle. Papier, chapellerie, couverts en fer battu, fils, toiles chevaux, etc. — *Foires*, 1er et 3e merc. de ch. mois.

MIRECOURT, à 30 kil. N.-O. d'Épinal, 345 kilom. de Paris; 5,600 h. Instruments de musique (violons, basses, guitares, orgues, serinettes, etc.), dentelles. — *Foires*, 1er lundi de carême, merc. apr. Pâques, lend. de la Trinité, 9 sept., 4 nov., 13 déc.

A 31 kil. de Mirecourt, *Contrexeville*, village renommé par ses eaux minérales.

NEUFCHATEAU, à 66 kil. N.-O. d'Épinal, 307 kil. de Paris; 5,600 h. Fabr. de clous et pointes de Paris; toiles comm. dans l'arr. — *Foires*, 30 janv., Lundi-Saint, sam. av. la Pentecôte, 26 juil. 30 sept., 1er déc.

A 12 kil. de Neufchâteau est *Domremy*, village où l'on voit la maison et le monument de Jeanne d'Arc. Restes d'un *amphith. de Julien* à *Grand*, où il y a des clouteries en tout genre.

REMIREMONT, à 28 kilom. S.-E. d'Épinal, 404 kil. de Paris, situation pittoresque, 5,500 h. Gr. nombre de métiers à tisser le coton, grand com. de fromages de *Gérardmer* et de *Vachelin*, façon Gruyère. Kirchenwaser du *Val-d'Ajol*. — *Foires*, 1er mardi de janvier, fév., mars, avril, nov. et déc.

A 33 kil. de Remiremont est *Bussang*, petite ville connue par ses eaux minérales froides; à 13 kil. S.-O., *Plombières*, non moins renom. par son établis. d'eaux minér. thermales; à *Tendon*, belle *cascade*.

SAINT-DIÉ, sur la Meurthe, à 55 kil. N.-E. d'Épinal, 394 k. de Paris; 8,900 h. Évêché, papeteries aux env. Eaux minérales, commerce agricole. — *Foires*, tous les mardis.

Yonne (D. de l'), 738,906 hect.; 374,900 hab.; 5 arr., 37 cant., 48 comm. Cour imp. et

1re div. milit. (Paris). Archevêché à Sens.

AUXERRE, ch.-l. du départ., sur l'Yonne, anc. vil., à 169 kil. de Paris; 14,250 h. Cathédrale goth. remarq., égl. St-Germain, hospice, bibliothèque, port fréquenté, tour Gaillarde, musée d'antiq. Bois de chauff., feuillettes, ocre; coche d'eau pour Paris deux fois par semaine. — *Foires*, 1er lundi de ch. mois, lundi de la Passion, av. la Chandeleur, avant la Pentecôte, av. le 5 sept., le 22 juil.

Dans les environs, à 19 kilom. E., *Chablis*; à 12 kil., *Coulange-la-Vineuse*, petites villes renommées par leurs vins; à *Courson*, carrières profond. de belles pierres de taille ; *Fontenay*, village où 100,000 Français périrent dans la bataille que se livrèrent les enfants de Louis-le-Débonnaire en 841.

AVALLON, jolie petite ville, à 50 kil. S.-E. d'Auxerre, 222 kil. de Paris; 5,700 hab. Bois, merceries, vins, moutarde. — *Foires*, Jeudi-Gras, jeudi de la Passion, 2 mai, 23 juin, 29 août, 20 oct., 18 nov., 17 déc.

A 14 kil. O. d'Avallon, *Vézelay*, petite ville remarquable par la vaste église de Ste-Madeleine où St-Bernard prêcha la 2e croisade en 1146.

JOIGNY, sur l'Yonne, à 28 kil. N.-O. d'Auxerre, 142 kil. de Paris; 6,750 h.; ch. de fer de Lyon. Pont, beau quai; château bâti par le card. de Gondi. Vins, bois, feuillettes, raisiné. —*Foires*, 2 janvier, lundi de Pâques, 10 août, 14 septembre, 1er octobre.

SENS, sur l'Yonne, à 58 kil. N.-O. d'Auxerre, 111 kil. de Paris; chem. de fer de Paris à Lyon; 10,150 hab. Archevêché. Belle cathéd. goth., avec le monument de la Dauphine et du Dauphin, par Coustou. Hôtel-de-ville, où l'on conserve l'*office des fous*, manuscrit qui contient une prose rimée à la louange de l'âne. On célébrait encore en 1530, à Sens, la *fête des fous*, cérémonie bizarre, burlesque, dans laquelle on commettait toutes sortes d'impiétés.

TONNERRE, sur le canal de Bourgogne, à 36 kilom. N.-E. d'Aux., 184 kil. de Paris; ch. de fer de Paris à Lyon; 4,800 h. Église avec un beau tombeau de Marguerite de Bourgogne; fontaine, hôpital, jolie promenade. Bons vins du territoire, grains, bois, poterie, faïence, tanneries.—*Foires*, 3 janv., le lend. des Cendres, jeudi de la Passion, 13 mai, 25 juin, 27 août, 30 sept., 12 nov.

POSSESSIONS FRANÇAISES.

Algérie. Comprend 3 divisions ou provinces : *Alger, Oran, Constantine.* Populat. indigène, 2,250,000 hab.; européenne, 145,000 hab.

ALGER, capitale de l'Algérie, à 760 kil. S.-S.-O. de Marseille, 45,050 h. Évêché, préfecture. Port sur la Méditerranée. Grande et belle ville qui avant 1830 n'avait de remarq. que ses mosquées et ses fortifications. Entrepôt du commerce intérieur. Culture maraîchère, bestiaux, fourrages, pelleteries, cuirs, laines, minerais, grains, oranges et citrons. Dans cette province nous citerons Milianah, sur le Chélif; Blidah, dans la plaine de la Mitidja; Cherchell, Tenez, Dellys, Bouffarich, petites villes très-commerçantes.

ORAN, chef-l. de la préfecture et de la division milit., à 410 kil. O. d'Alger; 30,000 h.; ville agréablement située au bord de la mer, commerce très-actif pour l'exportation des grains, laines, bestiaux, fourrages, etc.

CONSTANTINE, chef-l. de la préfecture et de la division milit., à 422 kilom. E. d'Alger, 35,000 h.; sur un plateau élevé au S. de l'Oued-Rummel; 4 portes, 3 places, rues pavées mais étroites. Kasbah, édifice antique qui sert de caserne; ruines nombreuses, palais des beys, mosquées, entrepôt du Sahara, commerce sur les laines, grains, mines d'antimoine à El-Hamimâte, dans cette province Batna et ses forêts de cèdres; Bône, Biscara, Bougie, port sur la Méditerranée; Philippeville.

Sénégal, sur la rive occident. de l'Afrique; 25,000 hab. St-Louis, chef-l. à 3,200 kil. S. de Paris.

Réunion (île de la), autrefois app. Ile-Bourbon; 120,000 hab.; 2 arrondiss. Située dans l'Océan indien, au S.-E. de l'Afrique, le littoral n'offre de remarquable que les baies de la Possession, St-Paul, St-Louis, St-Leu et Ste-Suzanne.

SAINT-DENIS, chef-lieu, 20,000 hab., à 16,200 kil. S.-O. de Paris. Jardin botan. très-remarquable, 4 fontaines, l'église le collège, l'arsenal et l'hôpita.

SAINT-PAUL, au S. de l'île, 16,000 hab.

La Guadeloupe (île de), archipel des Antilles, situé dans l'Océan atlantique, 132,000 hab., 3 arrond.

LA BASSE-TERRE, ch.-l., au pied des montagnes, 4,800 kil. O. de Paris, 10,000 hab.

LA POINTE-A-PITRE, à

l'embouchure de la Rivière salée; 22,000 hab. Port sûr, un des plus fréquentés des Antilles.

MARIE-GALANTE, à 28 kil. de la Guadeloupe; 13,000 hab.; elle a 56 k. de circonf. Sol fert., chevaux de pet. taille fort estim.

Inde française, 48,962 hect., 180,000 h., 5 arrond.

PONDICHÉRY, sur la côte de Coromandel, ch.-l., à 17,100 kil. E. de Paris, 50,000 hab.

CHANDERNAGOR, dans le Bengale, près de Calcutta, 1,600 kil. de Pond., 25,000 hab.

KARIKAL, 10,000 hab., à 104 kil. S. de Pond. Toiles de coton, impression.

NAHÉ, à 400 kil. de Pond., 4,000 h. Exportation de poivre et bois de Sandal.

YANAON, 500 kil. de Pond., 6,000 hab.

La Martinique, île de l'archipel des Antilles, dans l'Océan atlantique; 98,782 hect., 125,000 hab., 2 arrond.

FORT-DE-FRANCE, ch.-l., à 7,000 kil. O. de Paris, 10,000 hab. Port excellent, rues tirées au cordeau, jolis édifices.

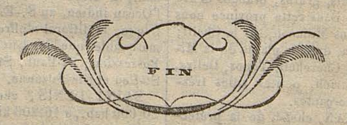
SAINT-PIERRE, la ville la plus importante des Antilles par son commerce, 30,000 hab.

La Guyanne, située sur l'Océan, 15,000 hab., 2 cant.

CAYENNE, 6,500 hab.

SINNAMARY, 1,000 hab.

Iles Marquises, 1,500 kil. carrés de superf., 20,000 h.

Paris. — Imprimé chez Bonaventure et Ducessois, 55, quai des Augustins.

